

BIBLIOTECA POPULARĂ

SOCEC

CONSTANTIN GOLESCU

CASA ȘCOALELOR

INSEMNARE A CĂLĂTORII MELE

FĂCUTĂ ÎN ANUL 1824, 1825, 1826

Ediție populară

21954

NO

108-110

REVISTĂ PERIODICĂ

PREȚUL

80

BANI

RPR

BIBLIOTECA CENTRALA

A

UNIVERSITAȚII

DIN

BUCUREȘTI

No. Curent 1130 Format I

No. Inventar 1981 Anul .....

Secția ..... Raftul .....

BIBLIOTECA POPULARA SOCEC

PREȚUL ABONAMENTULUI

Pe un an (96 numere)	. . . . .	Lei 24
„ 6 luni (48 numere)	. . . . .	„ 12
„ 3 „ (24 numere)	. . . . .	„ 6

— Revista se trimite franco la domiciliu în toată țara —

Abonamentele încep dela numerile 1, 25, 49 și 73

Redacția și Administrația la „**Librăria SOCEC**“, București.

DIN

BIBLIOTECA JUBILIARA SOCEC

au apărut:

- No. 1 *Carmen Sylva, Povestile Peleşului*
- „ 2 *Mircea Rosetti, Nuvele*
- „ 3 *Alecsandri V. Poesii popul. ale Rom. vol.*
- „ 4 „ „ „ „ „ „ „
- „ 5 *Const. Negruzzi, Păcatele Tinerețelor*
- „ 6 *Alecsandri V. Poesii alese.*
- „ 7 *D. Onciul, Din istoria României.*
- „ 8 *Ion Ghica, Munca, Creditul, Imprumuturile Statului.*

Fiecare volum 95 bani

„SOCEC“

No. 108-110.

1130.

CONSTANTIN GOLESCU

INSEMNARE A CĂLĂTORII MELE

FĂCUTĂ ÎN ANUL 1824, 1825, 1826

Donația N. ZAHARIA

EDIȚIE POPULARĂ

1881.

N. Zaharia

20/11/11

CASA ȘCOALILOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

21954

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anonimă

1911

0/953
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

COTA.....1130.....

CONTROL 1957

1961

L

B.C.U. Bucuresti

C1981

Donația N. ZAHARIA

CONSTANTIN GOLESCU

ȘCOLII ȘCOLILOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA

17 21954

Donația N. ZAHARIA

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

PREFATA

21954

Istoria mișcării de renaștere a țărilor noastre dela începutul secolului XIX, va pomeni întotdeauna cu cinste și printre cele dintâi, numele lui Gheorghe (Iordache) și a lui Constantin (Dinicu) Golescu, fii Banului Radu Golescu, coborâtori dintr'un neam vestit de oameni viteji și de seamă.

Dinicu Golescu s'a născut în 7 Fevruarie 1777 și a murit la începutul lui Octomvrie 1830.

Intrat încă de tânăr în slujba țării, a ocupat pe rând cele mai înalte trepte, până la aceea de Mare Logofăt al țării de jos. Numele lui însă va rămâne în istoria culturală a țării, din pricina cu totul altei părți a activității sale.

În perioada turbure a istoriei românești care precede și urmează mișcarea lui Tudor Vladimirescu, el a trebuit de mai multe ori să se expatrieze și să călătorească în Rusia și în Apus. Această împrejurare a avut o înrâurire hotărîtoare asupra dezvoltării spiritului său. Inzestrat din fire cu un adânc dar de observație, el nu se oprește ca alți călători de acelaș fel, asupra strălucirii domnilor mari cu cari se întâlnea și asupra meselor și petrecerilor la care a asistat, — ci el caută să înțeleagă și să explice binefacerile culturii, ale rânduiei și ale civilizației. Iar ochii minții lui se întorc mereu, cu jale, la cele de acasă, pe cari le arată rele cum sunt, fără înconjur și fără cruțare, — și arată apoi și mijloacele prin cari s'ar putea îndrepta.

Dinicu Golescu nu se mulțumește însă numai cu arătarea soluțiilor, ci se pune însuși la lucru, în mai multe direcțiuni.

El este fondatorul cunoscutei societăți literare dela începutul secolului XIX, el înființează primele gazete românești, *Fama Lipscăi* (1828) și *Curierul românesc*, sub conducerea ocrotitului său Heliade, dezvoltă școala ele-

mentară făcută încă de tatăl său, în satul Golești, cu profesori ca Aaron Florian și Heliade, și își propune să facă o școală de fete la Belvedere.

Pentru trebuințele acestor școlari, ca și pentru desăvârșirea educațiunii lor morale, Goleșcu publică două cărți: *Elementuri de filosofie morală*, tradusă de el însuși după Neofit Vamva, și o alta: „*Adunări de pilde bisericesti și filozofesti*, de întâmplări vrednice de mirare, de bune gânduri și bune nărvuri, de fapte istoricesti și anecdote“.

În ceea ce privește istoria țării, el a publicat prima colecție de acte diplomatice: „*Adunare de Tractaturile* ce s'au urmat între preaputernica împărăție a Rusiei și înalta Poartă, însă acelea numai, care sunt pe seama prințipurilor Valahiei și Moldaviei, începute dela pacea ce s'au săvârșit la Kainargik în anul 1774 și până la cea de acum dela Akerman 1826“.

El mai pregătise o mare hartă statistică a Țării-Românești, cu tot felul de date geografice și istorice, dar n'a apucat să o publice.

Dar lucrarea sa de căpetenie o constituiesc

notele sale de călătorie publicate întâi la Buda în 1826 și retipărite de subsemnatul în anul trecut. Ediția aceasta a fost foarte bine primită de învățații noștri și de public în general.

Iată ce zice d. Iorga cu această ocaziune, despre Golescu și lucrarea lui:

„Multe cărți vechi se pot retipări într'un timp, pentru plăcerea și ușurința erudiților, pentru mulțumirea bibliofililor, căroră astfel de daruri ca ediția d-lui Hodoș, în condiții de excelentă tehnică, li sunt neprețuite, pentru întâmplătoarea citire a celor ce nu se mulțumesc numai cu beletristica vremii lor. Unele din ele, foarte puține, se cer a fi tipărite din nou și, apărând într'un nou veșmânt, exercită o înrâurire necesară asupra spiritului unei epoce.

„Intre acestea un loc de frunte îl ia cartea Golescului.

„Și azi avem nevoie de oameni cari să compare starea noastră, de sigur nenorocită, cu starea mai fericită a altor țări și neamuri. Acel care o face trebuie să ție seamă, înainte de toate, — fără care condiție ar fi dat numai

o lucrare de curiozitate și interes trecător — de motivele exclusiv morale ale bunei-stări de care se bucură Europa în adevăr civilizată, el trebuie să descopere sufletul de muncă și jertfă, de solidaritate și ideal, de credință și speranță care e la baza triumfurilor lumii moderne în stăpânirea și folosirea naturii.

„Dacă acest om va fi un biet scriitor ori un mare scriitor, un cugetător de orice treaptă, va fi folos, dar nu așa de însemnat. Doar acesta e meșteșugul scriitorului și al cugetătorului: să se încălzească pentru ce e frumos, bun, nobil, vrednic de omenire și să vadă, din mijlocul societății care-l cuprinde și binevoiește a-l îndurà, ceea ce în toate acele privinți e mai presus de stările de lucruri actuale, peste care zboară avântul simțirii și cugetării sale! Un preot care se închină cu evlavie de dimineață până seara într'o tovărășie de păgâni, ce poate fi mai firesc! Nu se impresionează nimeni și conștiința nimănui nu se zguduie și nu se preface prin acea zguduire.

„Altfel e însă când unul din acei păgâni

cari se uită la cer numai de vreme bună ori rea se trezește, prin voia lui Dumnezeu care l'a pornit pe drumul Damascului și l'a fulgerat cu mila sa, altul, când el, cel aspru și crud, tăgăduitorul și batjocuritorul, când el ridică mâinile lui încă pline de sânge spre înălțimile unde nu ajunge omul, și pleacă genunchii lui dârji de luptător și se roagă având în glas nevinovăția copilului. Când un boier dela 1820, un mare boier, un mare stăpân de pământuri și de oameni scrie cartea de căință, de durere pentru suferința omenească, de rușine pentru „barbaria“ românească, pe care a făcut-o Dinicu Golescu, acesta e lucrul cel mare...”

Pentru cunoașterea sufletului său ales, mai elocvente decât orice panegiric, sunt cuvintele următoare extrase din testamentul său din 10 Noembrie 1828 :

„....După aceasta, întorcându-mă cu lăcrămații ochi către prea-iubiții mei copii, și aprinsul de râvnă suflet către mult dorita Patrie, și împuns spre o parte de îngrijirea părintească către fii miei, iar de spre alta, de cunoștința datoriilor omului către Patrie, do-

resc, voiesc și poruncesc părintește fiilor mei ca, uniți întâiu între dânșii, așa într'un gând să-și îndrepteze faptele și învățăturile către folosul Patriei, precum eu, unit purtând în sufletul meu ideea ei cu a lor, nu le pociu lesne despărți, nici poci de una grăind a nu gândi la amândouă. Căci măcar de în târziu de tot am avut noroc de a află că, când omul nu gândește la folosul Patriei, nici ea nu are datorie către ei. De aceea, fiilor, fiți buni, voioși spre slujbele ei, ca să vă aflați fieșcare particularea statornicie și nestrămutată fericirea cea după putința omului în viața socială.

...Invățătura însă (a celor 4 copii, cari sunt cunoscuții frați Golești) aceasta să le fie: După ce vor trece toți tot cursul științelor, apoi unul să învețe Dohtoria, altul Matimatica și doi prăvilele și orânduiala ostășească; și când Patria va aveà orânduială de ostași regulați, atunci acești doi să slujească Patrii, și chiar cu sângele lor....“

Cartea aceasta trebuie să fie, după cum s'a spus, în mâna tuturor, a celor mai mici și a celor mai săraci, ca și a stăpânitorilor.

Ediția mea desfăcându-se în întregime, D. Emil Socec s'a gândit să scoată o ediție populară, și pentru aceasta, ca pentru orice faptă în adevăr bună, concursul meu desinteresat i-a fost asigurat.

NERVA HODOȘ

Iunie 1911

ДВЕШНАРЕ

А КЪЛТОРІЙ ШЪЛЕ

КОНСТАНДИН РАДОВИЧЪЙ

ДИН ГОЛЕЩЪЙ

ФЪКЪТЪ

ДЪ ЯНЪЛА 1824. 1825. 1826.

ДЪ БЪДЪ

Дъ Крайска Түпографіе а Оуниверситатей Оуингар:

—
1826.

Insemnare a călătorii ce am făcut eu, Constandin Golescu, coprinzătoare de câte orașe am văzut, și întrânsele ori ce vrednic de însemnare, cum și prin sate, sau pre drumuri, ori ce deosibit lucru am văzut.

Așijderea și deosibirea neamurilor și a semănăturilor, cum și apele, și poștele, și ori ce obicei și faptă bună am văzut, spre folosul Nații mele am însemnat, arătând și urmările cele rele ce cunosc că să urmă în Patria noastră, — carele nelipsind, hotărât, nici noi cinste, nici norodul fericire, nu putem dobândi.

CĂTRĂ CITITOR.

De este slobod aceluia ce umblând prin casele altora, să vază și să gândească la a sa, slobod au fost și mie, în toată călătoria, ce se coprinde întru această cărticică, să gândesc nu la casa, ci la Patria mea, la care cine nu gândește, nici face pentru dânsa ori ce bine, poate n'are nici casă, și de are, o lasă.

Și de este sădită firește în om pohta a avea or ce lucru bun vede la altu, și făr' de a-l hrăpi dela acela, să se silească, de nu îl are să-l câștige, iar de îl are rău, să-l prefacă în bun,—nu poate nimeni drept judecând, să mă dojenească, căci în toate păsurile mele, nu am putut după or ce vedere să nu îm întorc către dânsa ochii minții.

Pe aceste vederi, și gândirile ce îm ațiță

în suflet întâmpinarea lor, am socotit ca prin tipar să le comunesc dorișilor miei compatrioți, îmboldit spre aceasta mai mult de rușine. Căci în Bibliotecile ce am văzut, poate cinevaș să încarce cară de cărți coprinzătoare de călătorii făcute de Evropei, nu numai prin India și prin China, și prin alte țări și ostroave mai depărtate și puțin cunoscute; ci încă și prin țările cele mai apropiete. Iar la noi nu s'au văzut un acest feliu de carte, nici de aceia cari au putut să scrie și mai multe și mai bine.

Infrenat de cunoștința micșoririi mele în științe și ascultării întru învățături, nu aș fi îndrăznit nici odată să apuc condeiul.

Dar cum puteam, ochi având, să nu văz, văzând, să nu iau aminte, luând aminte, să nu aseamăn, asemănând, să nu judec binele și să nu pohtesc a-l face arătat compatrioților miei? Și cum puteam să nu însămnez cele văzute, dacă în toată călătoria, și în privirea lucrurilor cele mai multe vrednice de văzut, întovărășit de mulți oameni dintr'alte neamuri, îi vedeam pre toți însemnând și culegând binele ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei?

Binele l-au învățat oamenii întâi unii dela alții, neamurile mai pre urmă unul dela altul, precum vedem în istorii, că Elinii prin călătorii la Eghipet au tras de acolo luminările științelor, multe din meșteșuguri, și Romaniilor, strămoșilor noștri, înmulțite le-au comunicat. Iar aceștia în toată Evropa cea luminată le-au răvărsat, și aceasta din zi în zi sporindu-le, însutit roditoare le-au făcut. Și își ferecește noroadele prin comunicația binelui adunat din călătoriile ce fac neamurile, unile prin țările altora și publicarisindu-le prin cărți.

Plină este Evropa, precum de altele, așa și de asemenea cărți. Nici un unghiu, cel mai ne băgat în seamă de pământ, nici o țară, nici un oraș, nici un sat, nu este necunoscut la nici un Evropeu, ajunge să știe citi. Iar noi, ca să ne cunoaștem țara bine, trebuie să câștigăm această cunoștință din citirea a vre unii cărți scrisă de Evropeu. Mulțime de istorii ale Țării Românești se află în Evropa, scrise în limbele ei, și în limba românească, dar tot de streini; iar de vre un pământean al aceștii țări făcută, nu se pomenește. Acum dar, când

și domnia este încredințată pe mâini de ot-cărmuitor și Domn pământean, Măria Sa Gri-gorie Vvd. Ghica, când și școale naționale s'au așăzat, când și Filosofia în limba româ-nească a vorbi acum întâi s'au început, prin părintele ieromonahul Efrosin Poteca, profe-sorul filosofii, ale căruia osirdii ne dau foarte bune nădejdi. Când mulți din nobila tinerime a Patrii noastre, după ce ș-au săvârșit cur-sul învățăturilor în Evropa cea luminată, în Patrie s'au întors, prin care putem să dobân-dim și multe tălmăciri de cărți în limba națională, și mijloace spre folosul luminii, podoabă și bunelor orândueli a Patriei no-astre. Vremea este a ne deșteptă, ca niște bune gazde care, când es din casele lor, adună pe seama lor și a casnicilor lor; așa și noi, adunând binele, care din citiri de cărți bune și folositoare, care din călătorii, care din întâlniri și adunări cu oameni de ne-amuri luminate, să-l împărtășim compatrioților noștri, și să-l sădim în pământul nostru, spre rodire înmulțită, ca să câștigăm și noi dela următorii noștri mulțumirile ce le aud moșii și strămoșii, câti, sau dela sine au aflat, sau

dela alții au luat, și ne-au lăsat vre un bine. Căci iată, fericim pre izvoditorii cărții românești, părintele Chiril, în al șaptelea veac și întemeiate în Valahia de Vvd. Vlad Dracu la 1439, după sinodul dela Florentia. Pre aducătoriul tipografii Mateiu Basaraba Vvd.; pre așazătorii de școale Nicolae Vvd. Mavrocordat și Constandin Vvd. Mavrocordat, carele au alcătuit școale, elinească, italienească, turcească, slovenească și românească, și pre cei întâi talmăcitori ai Evanghelii și Biblii, iar Mateiu Basaraba în anul 1654. Si pre ziditorii și zăstrătorii de spitaluri, Spătarul Mihai Cantacozino, și pre întâiul izvoditor al grămăticiei, Ioan Văcărescu, și întâiul aducător al sămânții porumbului, iar Constandin Mavrocordat. Și pre alți începători și săditori de or ce bine, și iubitori de om, și folositori de obște, cari cu cât de puțini sânt la număr, cu atât și lauda lor este mai mare, și vina noastră, a următorilor în neam și neurmătorilor în fapte, este mai neertată și netăgăduită.

Kronstadt, ce-i zic românește Brașov.

Acest oraș este în ținutul Sibenburgen, în județul Bârsii, mic și cetățuit, dar îndestul lăcuit, având peste douăzeci de mii lăcuiitori, căci este aproape de hotărăle Prințipatului Valahii, și negoțul se află în mare lucrare. Acesta se otcârmuește cu ale sale deosibite pravile și obiceiuri, supt stăpânirea austriecească. Și când jăluitarii nu se odihnesc după hotăririle Maghistratului alcătuit de Nația Săsească, pornesc jalba lor la Sibii, și de acolo nemulțumindu-se la Cluj, și de acolo iarăș de nu se vor odihni, la Viena, de unde să dă cea de săvârșit hotărire.

Pământul acestui județ este cel mai mult cam pietros, de aceea sânt siliți a-l îngrășa cu gunoiu în toți anii, și în cele mai multe părți, a nu semănà locul de estim și la anu

viitor. Dar această pagubă ce le aduce acest pământ, o împlinesc cu vrednicia lor; fiindcă această Nație Săsească este foarte muncitoare, căci bez munca câmpului, care o fac la vreme și cu multă sirguintă și bună chibzuire, câte lucruri sânt a le săvârși în curțile lor, cum melițatul, bătutul snopilor de grâu, orz, ovăz, și alte asemenea lucruri, să scoală noaptea cu lumină, de le săvârșesc. Și în scurt, un strein, cum va intră în satele lor, numai dupe cele ce vede, cunoaște a lor vrednicie, și că au pravili drepte spre fericirea Nații.

Căci va vedeà în toate satele case de zid cu câte trei și patru odăi, geamuri pe la fereste, jalogii văpsite, și întrânsele paturi, lăviți, mese, lăzi, scaune, toate văpsite, oglinzi, chipuri, ceasornice, rânduri de așternuturi destule, și de masă cu prisos, și ori câte vase spre gătirea bucatelor și întrebuințarea mesii, toate le au cu prisos, pe cât socotesc că le-ar trebui peste tot anul. Și în veci îmbrăcați curat; iar Sas cu picior gol, nu să va învrednici nimeni să vază.

Pela satele lor au foarte bună orânduială, spre podoabă, buna viețuire și învățătura copiilor:

căci toți copiii trebuie să învețe carte, încât să poată citi și a scrie, și cele trebuincioase trei socoteli, adunarea, înmulțirea și scăderea. Și Preoții lor sânt datori odată pe săptămână, Duminica, la două ceasuri dupe prânz, să cuvinteze către toți copiii satului ce sânt în vârstă de zece ani și până să însoară, cum să-ș păzească datoria către Dumnezeu, cum să se poarte către părinții lor, către cei mai bătrâni și către toți sătenii, și la datoriile către stăpânire, și cum se cuvine să le fie petrecerea bună și cinstită, și la vremea lucrului de a fi foarte silitori, încât treaba de astăz, nici odată să nu o lase pentru mâine; căci, a doa zi, sau alta poate i să va întâmplă, sau vremea îi va stă înpotriva; și aceasta de într'o zi lenevire poate să-l facă lipsit peste tot anul. Și pe care după multa auzire a provățuirii lor, îl va dovedî neascultător și neurmător provățuirilor, îl și pedepsesc; și pedeapsa este gloabă la cutiia satului ce au spre faceri de bine, dela zece creițari și până la un fiorin hârtie. Și pentru neevincioasa urmare a acelui tânăr, trebuie să fie mărturie care să se dea în fața adunării și a părinților lui, căci nici acei zece creițari

nu să dau după voia Preotului sau a altui cuivaş, ci după dreptate, şi căci aceasta să socoteşte o mare ruşine în familia celui greşit.

Dintr'aceste bune îngrijiri ale acestui neam, judece fieş-cine că un neam aşă iubitor de muncă, aşă bine crescut, bine învăţat în datoriile sale, bine prăvilnicit în dreptăţile sale, bine mânat pe calea fericirii, nu poate să nu ajungă la sfârşitul spre care tot omul priveşte.

Şi de voiu voi să fac descriere pentru toate bunele orândueli ale oraşului Braşov, cum pentru preoţii bisericilor, cum sânt împodobiţi cu toate cele cuviincioase unui preot; cum orânduiala şcoalelor, unde nu este copil măcar de şalar, măcar de ştrengar, a nu merge spre câştigarea luminii, şi mulţime alte bune chibzuiiri şi urmări, spre odihna şi spre folosul aceştii Naţii, mi-ar fi trebuit vreme, şi hârtie, mai vârtos în vreme ce am să cuvintez pentru multe oraşe.

Semănăturile ale tot judeţului Bârsii este cel mai dintâi grâul, — apoi porumbul, ovăzul, rişca, săcara, cartofli, orzul, mazerea, lintea, fasolea, meiul; iar bobul şi dovlecii, pentru vite. Poamele sânt cireşele, vişinile, perile,

merile, prunele, nucile. Din Brașov și până în Făgăraș sânt poște trei: Vlădenii, Șarcaia și Făgărașul. Se trece apa Ghimbășălu, și Bărsa.

Făgăraș.

Oraș mic, cu o cetate foarte mică, în județul Făgărașul. Are un pod peste apa Oltului, lungul poate fi ca de optzeci stânjini, latul de trei, lucrat cu mare meșteșug, întemeiat numai la căpătâe și la mijloc într'o zidire țeapănă, iar celalant tot spânzurat cu mare meșteșug arhitectonicesc¹⁾, închis de amândouă părțile și învălit. Un asemenea pod în toată stăpânirea Austriecească nu am mai văzut, iar foarte mici și cu asemenea meșteșug lucrate, sânt multe.

Semănăturile oareșce încep a să schimbă, fiind porumbul cel mai mult, apoi grâul și celelante. Iară rișca și săcara se împuținează, și din poame iarăș prunile să înmulțesc.

---

¹⁾ Arhitecton este cel mai mare peste meșterii zidării, căruia noi îi zicem Mei-Marbașa. Dar învățat la Aca-demie, și cu știință de toate aceste lucruri.

Din Făgăraș până în Sibii poște trei: Uța, Ghirezau și Sibiu. Să trece râul Făgărașului pe pod de piatră, iar mergând spre Mureș-Vașarhei sau Medias, să trece gârla Oltului pe acest pod ce mai sus am numit.

Avric.

Aceasta este moșiia a Baronului Brukental, carele are o grădină din cele dintâi ce am văzut, întru care are seturi ¹⁾ foarte frumoase, scări de piatră mari pe acele seturi, havuzuri cu șadrivanuri ²⁾, apă curgătoare care curge prin multe locuri ale grădinii, din care face și un frumos cataract ³⁾, lângă care este și o odăiță pe din afară căptușită cu coajă de copaci, asemenea și acoperită, iar înăuntru foarte frumos împodobită. Copaci roditori, atât

¹⁾ Seturi se cheamă un deal săpat ca o scară, și în loc de treaptă îngustă sânt late de stânjini puțini sau mulți; și alții, spre a nu cădeă pământul, zidesc cu zid, alții cu brazdă. Aceste le numesc seturi.

²⁾ Heleşteu foarte mic, zidit împrejur cu piatră sau cu cărămidă, din care cu meșteșug se aruncă apa în sus.

³⁾ O apă care dela un loc nalt cade jos cu repeziciune.

din cei din partea locului, cât și mulțime
streini, care trebuiesc iarna să se pue în flo-
rărie, cum și feliurimi de flori asemenea pământ-
tești și străine, și alee¹⁾ de copaci foarte nalți
și tunși drept, întocmai ca zidul, păduriță
foarte întunecoasă, și alte multe înfrum-
sețări cu mare cheltuială și muncă săvârșite.
Și toate acestea acuma sânt destul scăzute,
din ceeace eră mai nainte cu doauăzeci și
patru ani, când întâiaș dată am văzut. De
acii puțin mai înnainte spre Sibiu, să trece
apa Oltului cu pod mișcător.

|| Ermanștad. Sibiul.

Și acest oraș este în cetate, și tot în ținutul
Sibenbirgen, în județul Saxilor, lăcuit de destui
domni și neguțători, căci și acia este negoțul
mare, fiind iar cu apropiere de hotarele Prin-
țipatului Valahii. Lăcitorii se urcă până la
16.000, și într'acest oraș au toate chipurile
de bune îngrijiri, spre buna orânduială, spre

---

¹⁾ Alee se cheamă un drum cu copaci pe amândouă
părțile sădiți, sau aproape sau mai departe, sau scurți
sau mai nalți.

odihnă, spre podoabă și spre înlesnirea învățăturii, și spre toate urmările carele aduc pe om la fericire. Aciaia lăcuiaște și comandirul ostășăse, a căruia stăpânire se întinde peste tot Ardealul, cum și Vistierul iarăș al tot Ardealului. Și pe tot anul odată se strâng la poliția universitate câte un Sinator din toate maghi-traturile, și săvârșesc pricinile cele nesăvârșite în județele lor. La poarta acestei cetăți, fofez nu sânt, din porunca Împăratului Iosiv al doilea, carele viind în partea locului, și mergând la hotarul Căinenilor, unde văzând cât au fost de anevoe a trece cu siluire o oaste vrăjmășească, când ar fi fost o cât de puțină adevărată împotrivire, întorcându-se la Sibiu, au poruncit ca toate fofezile porților să se strice, ca un lucru nefolositor; căci acel vrăjmaș care au putut să aibă întru nimic acel firesc loc, îndestul întemeiat decât o cetate ce are întrânsa lăcuiitori, porțile le are întru nimic, când se va apropiă de acél oraș. Și aciaia are baronul Brukenal o mare casă întru care are Viliotică cu cărți deosebite și strânsoare de cadre vrednice de vedere; și multe lucruri din vechime

și destule bucăți de metaluri cu pământul lor nelucrat.

Semănăturile și poamele sânt asemenea.

Din Sibii și până în orașul Sassebeș, sânt poște trei: Săcele, Raismark și Sassebeș. Să trece apa Sibiu, aproape de orașul Sibiului.

Milembah. Sas Sebeș.

Și acest oraș este tot în ținutul Sibenbirgen, în județul Saxilor, oraș mic, lăcuit de domni și neguțători, și meșteri spre trebuința oroșanilor. De acia și până în Beligrad, o poștă.

Karlsburg. Beligrad.

Și aceasta este cetate tot în ținutul Sibenbirgen, în județul unguresc. Dar cetate adevărat deosebit frumoasă și vrednică de vedere, prenoită din zilele lui Carol al 6-lea. La poartă, mai vârtos la cea de al doilea, sânt statue¹⁾ vrednice de vedere și de însemnare. Înăuntru ocârmuește ghene: al ostășăsc, au

¹⁾ Trup de om lucrat sau de marmură sau de aramă sau de or ce alt metal.

1861

strânsoare de arme și fabrică unde se lucrează moneta krontalilor, țfanțihi și galbeni.

De acia și până în Cluj, poște șase: Teviuș, Natenet, Felvinți, Torda, Banuabic și Cluju. Acì aproape curge apa Mureșu.

Torda.

Acesta este un oraș mic, tot în ținutul Sibenbirgen, în județul unguresc. În câmpii acestui oraș Turda sânt acele trei mari movili din vremile vechi făcute; acolo s-au omorât prea slăvitul Domn Mihai Vodă Viteazul, în bătaia ce au avut cu Austria.

Klausenburg. Cluju.

Acesta este cel dintâi oraș în Sibenbirgen, în județul unguresc, unde este și scaunul Gubernii, întru care ocârmuește Excelenția Sa Gubernator Baronul Iojika. Intr'acest oraș sânt case frumoase și mari; dar printr'acestea sânt și proaste, cu un învâliș din vechime, foarte urât, având strașna scoasă afară din zidiri peste doașprezece palme, care lucru foarte

mult supără frumusețea orașului; ulițele iarăș frumoase, căci sânt foarte late, o asemenea lățime într'alte orașe n'am văzut, iar pardosala tot cu pietre rătunde, ca în Sibii și în Brașov.

Aciaia lăcuesc mulți domni unguri, de neam mare, care au moșii prin prejur, unii cu apropiere și alții cu depărtare; și bez cei ce sânt în slujbă, toți ceilanți, vara o petrec pe la moșii, iar iarna se strâng în Cluj. Acest neam de oameni este foarte iubitor de streini; mesile lor sânt bogate și slobode, și cu bucurie primesc pe fieșcare, mai vârtos pe aceia care cu îndrăzneală întră în casele lor, căci nu se prea îndatorează de politica cea multă și mincinoasă. Iar norodul unguresc nu este fericit. Sânt îmbrăcați prost, au lăcuințe proaste și făr'de multă avere. Negoțul într'acest oraș este mic, căci nu este schelă, nici drum mare de trecerea neguțătoriiilor, ci tot negoțul este pe seama trebuinții oroșanilor, și aciaia cu deosebire să urmează toate cele spre bună orânduială urmări, mai vârtos mărimea școalelor. Sămănăturile cele mai multe sânt: grâul, porumbul, ovăzul; poamele sânt tot acelea;

oareșce încep viile pe unde sânt dealuri, și pepeni negri și galbeni. Unul din veniturile cele bune este și vânzarea cailor, căci cei mai mulți domni din toată Ungaria au erghelii la câmpuri și grajduri foarte mari pe la moșiile lor, și scot soiuri de cai foarte buni și frumoși. Chiar eu am văzut cal de preț, cinci și șase mii fiorini hârtie; dar și cumpără armăsari străini, ca de preț douăzeci, treizeci mii fiorini. Mai mult să vând acești cai spre întrebuințarea ostașilor, din toată stăpânirea Austrii, în Valahia și în Moldavia, și în alte locuri mai dăpărtate. Norodul se urcă până la 14.000. Apa Someșul curge pe lângă Cluj. În tot ținutul Sibenbirgen sânt băi de aur, argint, aramă, ocne de sare, ape metalicești.

Din Cluj și până la Oradia mare, poște zece: Andraș háza, Bogart, Kispetri, Nireș, Fekete to, Barot Elești, Mezo Telek, Balenți și Grosvardain.

Grosvardain. Oradia mare.

Oraș măricel, cu o cetate mică, în ținutul Ungarii. Într'acest oraș și între Cluj, la satul

Niereș, este hotarul Ungarii de către Sibenburgen, ce-i zic latinește Transilvania și românește Ardeal. Lăcuiitorii domni și neguțători puțini, căci și acest loc nu e de negoț, ci iar numai cât este pe seama trebuinții oroșanilor. Într'acest oraș sânt și trei biserici frumoase, una a Papistașilor, alta a Uniților, a treia a Neuniților. Curge apa Kiorioș.

Dela Oradia mare și până la Peșta, pe drumul cel mai drept, nu pe drumul poștii, sânt unsprezece oroșele și sate, în câmpii Ungarii, pe unde este și acea groaznică Pustă, adecă locul tot nisipos, unde carul abia se mișcă, aibă măcar douăzeci de cai. Numele acestor sate sânt acestea: Kereti, Uifalu, Barad, Karțog, Kisuisal, Terimsamikloș, Solnou, unde să trece apa Tisa, Ambon, Țiglet, Pilet, Ulu. Până a trece aceste sate, nu vede călătoriul alt decât ceriu și pământ, întocmai parcă ar fi pe mare, și ori în ce loc se va afla, vede în câte patru părți loc ca și de zece ceasuri, căci deal sau copăcel nu se vede, decât numai în sate. Când ese călătorul dintr'un sat vede pe cel din nainte sat parcă ar fi drum de un ceas, dar tot trebuie să călătorească

cel puțin cinci ceasuri până va ajunge. Pe asemenea drumuri călătorind omul, și pe mare, curând trebuie să îmbătrânească. Toate aceste câmpuri sânt sămănate cu grâu, ovăz și porumb și livezi de fân.

Un asemenea loc de ar fi în țara noastră, nu numai nu l-ar sămăna, ci ar fugi de el, ca de cel mai mare vrăjmaș. Și cu toate acestea, sămănăturile Ungarii hrănesc și alte țări. Lăcuitorii sânt proști și făr'de nici o învățătură, urât și soioși îmbrăcați, căci unii lucrează pe an 104 zile, iar cei din Ardeal, ce se hrănesc de stăpânul moșiei, 198. Unii lucrează și mai puțin, după tocmirile ce au prin legături cu stăpânii, și aceste zile sânt bez zilele ce lucrează în trebuințarea împărăției, cum la forșpanurile, adecă la trecerilor ofițierilor ostășăști, și la facerea și dregerea drumurilor, cari zile toate strângându-le cinevaș, și alăturând Duminicile și sărbătorile împărătești, și de să va întâmplă omul peste an bolnav câtuș de puține zile, nu știu de le vor mai rămâne zile să muncească pe seama lor. Și cu toate acestea sânt mai fericiți, decât Românii noștri, care lucrează numai 12 zile pe an. Acum

juduce fieșcare, care pot fi pricinile, de a fi mai în bună stare aceia care muncese altora peste 200 zile pe an, de cei ce lucrează numai 12, decât numai căci nu-i lipsește din auzul urechii, de cum se naște și până moare, cuvintele: ado bani! cu feliurimi de mijloace prefăcute, în auzire numai drepte.

Peșta.

Oraș al Ungarii, frumos și vrednic de vedere, pentru mulțimea lucrurilor ce are spre învățătura oamenilor, podoaba orașului și odihna norodului. Are zidiri foarte mari spre întrebuintarea școalelor, unde poate cine va voi să asculte tot cursul a tuturilor învățăturilor, cum și a dohtorii. Odăi cu bucați despărțite din trupul omului în multe feliurimi tăiate, și aceste toate făcute de ceară, întocmai și făr' de nici o deosebire din cele adevărate; cum și copii adevărați, în vase mari de sticlă puși în spirturi, care s'au născut pociți și alții câte doi lipiți, și alte multe asemenea, toate pentru învățătura dohtorii. Și capitalu a tuturilor acestor școale este atât

de mare, încât dă venit pe tot anul, aproape de patru sute mii florini, și toți acești bani se cheltuesc pe fieșcare an, numai pe seama învățăturii. Această Peșta nu poate să se potrivească nici cu Craiova, atât la venituri cât și la toate, și are un așa mare venit pentru învățătură, încât nu numai nici în vis nu l-au văzut ai noștri, ci de multe ori stăpânitorii au stricat și acele mici școale, dinadins ca să nu se deștepte norodul, și dintr'acele puține venituri, iarăș au luat, și l-au întrebuintat în alte lucruri, nu spre folosul Patrii. Altă zidire, iar cu multe odăi pline de cărți, și cele mai multe vechi, în limba ungurească, latinească, nemțească, romanească, elinească și franțozească. O sală mare plină cu feliurimi de monete strânse, din vechime și până acuma, streine și ungurești, din începutul stăpânirii Ungarii și până când cu legături s'au închinat Austrii. Cum și feliurimi de arme turcești în multe feliuri și cu mare deosebire de cele de acum, cum și alte multe asemenea lucruri, pentru care ar fi trebuit vreme multă spre a le însemna.

Așijderea și semnul ostășăse al lui Bona-

parte, uliu cel poleit, pe care l'au luat Ungurii în bătae, biruitori fiind. Cum și toate feliturile de metaluri, cu pământul lor; precum și piei de toate neamurile dobitoacelor ce se află în toată Ungaria, atât cele de pre pământ, cât și cele din pământ, cele sburătoare și cele de mare, unile în spirturi băgate, și altele așa de frumos umplute, încât nici o deosebire de cele vii nu au. Multe bucăți împietrite de lemn, de pământ, din picătura apii, carele se fac cu înmulțirea anilor, și o mumie ¹⁾ și alte multe oase de alte dobitoace foarte mari. Are șasă piețe, din care una este atât de mare, încât în nici un alt oraș al Austrii asemenea nu se află; a căruiaocolișu tot, gândesc că va fi apoape de 800 stânjini, după numărul pașilor ce am făcut la o parte din patru părți. Aciia fac și soldații mustra cea obicinuită, unde adesea vine și cel al doilea după Împărat, Măria Sa Palatinul, ce lăcuște în Buda, carele este mai mare ocârmuitor ostășăsc peste toate oștirile Ungurii, așijderea

---

¹⁾ Trup de om întreg nezmintit, carnea, pielea, neagră și uscată pe oase.

și ocârmuitoriu politicesc, dinpreună cu alți șasă Senatori. O deosebită cazarmă (zidită de vrednicul de pomenire împăratul Iosif al doilea) împrejur coprinde ca stânjini șase sute, întru care sânt peste una mie odăi, unde lăcuesc numai tunari, și innăuntru împrejurul curții sânt peste două sute cincizeci tunuri, și mulțime de ghiulele. La patru colțuri, patru porți, cu deosebite încunjurări de zid, unde sânt iar odăi și grajdiuri pentru caii cei trebuincioși la aceste tunuri. Alte două cazarme, din care una iarăș este lucru vrednic de a-l vedeà omul, care sânt pentru soldați; și alta iarăș cu 800 de odăi, ce este pentru invaliți ¹⁾.

Are un theatru mare, adecă casă de comedie, foarte mare și frumos, întru care poate încăpeà peste trei mii de oameni, iar în ștenă²⁾ încape ostași călăreți ca tunuri dinpreună.

Cele mai multe case din tot orașul sânt mari și frumoase, lucrate tot cu arhitectură,

¹⁾ Soldați slutiți și bătrâni cari la războaie nu merg, ei sânt pentru trebuința orașului.

²⁾ Locul întru care stau comedienii și arată istoriile sau jocurile ce vor să facă.

din care unile dau venit și peste cincizeci mii fiorini hârtie pe an.

O zidire de bae atâta deosebită, încât nu numai eu nu am văzut alta asemenea, ci am auzit și pe alții, care au umblat prin țări, asemenea zicând, că nu au văzut o așa frumoșe și curățenie. Care este într'acestaș chip, o zidire mare în patru colțuri, de jur împrejur odăi, și în fieșcare odaie câte o baie și câte două, unile de lemn, altele de aramă; se plătește pentru o îmbăitură dela treizeci de creițari până la o sută douăzeci, și aceste locuri, cele mai scumpe, sânt împodobite întocmai ca casele celor mai mari și bogați domni, cu canapele și scaune îmbrăcate cu stofă, oglinzi mari din tavan până în pardoseală, și așternute cu covoare de cele scumpe, și hainele de îmbăiat foarte bune și curate, — încât și baia întru care o să între omul, o îmbracă peste tot cu o pânză subțire, și apoi lasă apa. Deasupra acestor odăi de jos unde sânt băile, alte odăi destul de frumoase și împodobite. Toată curtea este o grădină foarte frumos întocmită, având la mijloc un hayuz cu șardarvan, (s'au zis că hayuzul este un loc mic

zidit, cu apă întrânsul; și șadârvanul este o aruncătură de apă în sus, pe care o fac în multe felii) împrejur, până la odăi, loze cu brazdă și printr'ânsele flori și copaci, și drumurile așternute cu pietricele albe, nu mai mari decât mazerea, întocmai parcă le-ar fi ales câte una una. Trei lucruri adună pe oameni la această baie: întâi, curățenia băilor și a hainelor; al doilea, frumsețea podoabii odăilor, și al treilea, acea mică grădină, unde mulți vin numai pentru plimbare fără de a se îmbăia.

Negoțul este în mare lucrare, căci este trecerea tuturilor mărfurilor ce vin din Viena, din Lipsia, și din alte locuri, și trec pentru Principatul Valahiei, Moldovii și în țara turcească. Și dintr'aceste țări iarăș duc la Viena și mai înainte mărfurile, cum pieile de vită, lâna, ceara, și alte multe, unile cu carăle și altele pe Dunăre. Aș fi cuvântat și pentru frumsețea bisericii, dar cine au văzut bisericile Rosii, poate numai pentru Roma va vorbi. Norodul se urcă până la 35.000; oștirile douăsprezece mii. Semănăturile tot acelea: grâul, ovăzul, secara și porumbul, lipsind rișca cu totul; iar poamele și legumile, asemenea tot

acelea și mai multe. Are și destule fiachere, adecă carâte și calești, care stau de dimineața și până seara prin pieți, și ori care, unde voește să meargă, în oraș și afară, sau cu apropiere sau cu depărtare, tocmește și își împlinește trebuința.

Ofen. Buda.

Acest oraș este scaunul al Ungarii, unde este și cetate întru care lăcuește prea înălțatul Palatinul, pentru care zic că este om cu foarte bună voință asupra omenirii. Și spre mărturie zic că nu s'au întâmplat vre un întrebuințat făcându-și arătarea, a nu se folosi la nevoința lui. Este cel mai mare din cei șapte dintru a căroră hotărâre spânzură toată ocârmuirea Ungarii; după acești șapte sânt alții doisprezece, și după aceștia alții una sută, din care unii șad la Buda, și alții în Peșta. Acia lăcuește un episcop neunit de Biserica Răsăritului. Din susul orașului și din jos sânt băi metalicești, firești fierbinți. Pre un munte destul de nalt este o casă de observație astro-

nomicească¹⁾ unde lăcuește profesor. De aici mai întâiu estimp au văzut comitul ce s'au arătat Printr'aceste două orașe curge apa Dunării, pe care le împreună un pod făcut pe luntre, carele dă venit pe tot anul 60 mii fiorini hârtie, la Buda, și 60 mii la Peșta. Foarte frumoasă vedere este de a vedeà cinevaș din orașul Budi, pe orașul Peștii, cum și din Peșta pe Buda. Mai vârtos pe pod este o plimbare minunată, căci se văd amândouă orașele, cum și mulțime de luntre mari neguțătoarești, și mici, din sus și din josu podului; precum și o sumă de trecători neconteniți dela un oraș la altul, și călători. Aciia spre sară este cea mai frumoasă plimbare care poate fi, spre a petrece cinevaș cu mulțumita lui. Lăcuiitorii sânt aproape la 20.000 mii, iar ostașii cinci. Semănăturile tot acelea, asemenea și poamele; iar viile de tot întemeiate, având dealuri necurmate.

Lăcuiitorii acestor două orașe sânt foarte blânzi, și stăpânirea liniștită; nu se aud gâlcevuri, nu se văd bătăi, nu necinstese pe streinii

¹⁾ Lăcuiță de profesor, cu toate felurimile de ochiari, ce caută la mișcările comiților, planitelor.

care nu-i supără, nu se văd în tot minutul ridicări pe la închisori, cum am văzut în alte orașe, unde poliția este mai iute, și tot oamenii fac rele mai multe. Dar acești oroșani, par'că au dascăl pe liniștita viețuire a Vienezilor; căci acolo eea mai dintâiu grijă și datorie a fieșcăruia aceasta este, a nu aduce altuia câtuș de puțină supărare.

Din Buda până în Naidorf sânt poște trei: Vereșvar, Dorog și Naidorf.

Naidorf.

Și acesta este un oraș mic, tot în ținutul Ungarii, în țara de sus, căci dincoace de Dunăre să cheamă țara de jos. De aciia înainte, ca de o poștă de drum, sânt tot case necurmăte unde șăd pietrarii care lucrează foarte frumos, și toată piatra câtă am văzut-o în lucrare aveà fața mahonului, adecă: pușintel mai închisă decât fața lemnului tisa. Semănăturile și poamele asemenea. De aciia și până în orașul Raab, poște cinci: Nermeli, Kumorin, Eși, Gheniu și Raab.

Raab.

Acest oraș este mare, tot în ținutul Ungarii, în țara de sus. Curge printr'ânsul gârla Raab, pe care cu meșteșug o măresc și o micșoresc, fiindcă acia se lucrează luntrii mari pentru mărfuri; și când vreuna este gata, umflă apa șanțului, și îi dă drumul la matcă. Pe acia aproape curge și Dunărea, unde intră apa Raab, și împotriva orașului este un ostrov, care îl încunjoară două despărțituri ale Dunării, pe care sânt sate și semănături. De acia până în Viselburg, poște două: Hohstras și Viselburg.

Viselburg.

Oraș mic, tot în ținutul Ungarii, în țara de sus. Pe acest drum este o casă de iconomie a lui Prinț Carol, unde au multe vite, cum și vacile cele negre și cele roșii, pentru care zic că dau lapte de cinci ori mai mult decât cele lante. Și alte multe vite, unde fieșcare neam are deosebit grajd cu deosebite curți, alee și livezi, toate vrednice de vedere. De acia până în Ainburg, poște trei: Ragendorf, Kittes și Agenburg.

Agenburg.

Și acest oraș mic, tot în ținutul Ungarii, în țara de sus. Aci aproape are grafu Țuțen o grădină foarte mare cu deosebite lucruri.

Prezburg. Pojonu.

Oraș mare și frumos, în marginea Dunării, și cu toate cele spre odihnă și podoabă orândueli. Aciia în vechime au fost scaunul împărăției Ungarii, aciiia și până astăzi să păstrează toate acele semne ale stăpânirii. Aciia am avut noroc de a vedea încoronarea a Măririi Sale Impărătesii a Impăratului Austrii Franțisc al doilea, ce s'au săvârșit la anul 1825, Septemvrie 25, lucru adevărat vrednic de vedere și însemnare. Nu zic aceasta, căci m'am speriat de luminoasele lucruri împărătești, nici de mărirea podoabii Ungurilor celor de mare neam și bogați: ei căci, cu toate că eram ne împărțit de dreptățile aceștii stăpâniri, ea un strein, dar tot nu am putut să-m opresc lacrăma, care mi s'au pricinuit de mulțimea glăsuirii și strigării a norodului, ce cu toată a lor sufletească mulțumire îi ură fericire, cuvântând: „Trăiască Impărăteasa noastră“.

Aceste neconținute glasuri și strigări ale norodului, și ale multora lacrimi de bucurie, făcea pe fieșcare să se cutremure. Dar eu? carele mi-am adus aminte că pe la noi, la acest feliu de paradie, unii înjură, alții scuipă și muerile blestemă; căci nu numai nu au pricină pentru care din tot sufletul să ureze bine stăpânitorilor, ci împotriva. Foarte mic lucru este și fără de mulțumire sufletească, fără de laudă și cinste, de a stăpâni un om măcar multe împărății cu a sa numai tiranicească putere și prăpădenia norodului. Și iarăși mare fericire, mulțumire sufletească, laudă și cinste este, când un stăpânitor este încredințat, că acel puțin norod pe care el îl otcârmuește, că îl iubește, și de aceea nu are nici pricină a se teme de al său norod, ci în veci este pântre ei, fără de nici o pază. Mai vârtos cum îl simte, din toate părțile îi strigă: Vivat. Aceste vederi, auziri, și gândiri, mi-au stăpânit toate simțirile, iar nu vederea strălucirii lucrurilor împărătești. Din toate ulițele, ferestrele, ușile și din prin vălișul caselor (căci multe case dezvăliseră ca să încapă lumea) și la acest feliu de strigări, încât gândea cinevaș

că se cutremură pământul, din răsunetul glasului al norodului. La care Împărăteasa eră silită de bună voință (căci pe la noi, când un mic se închină celui mare, acela îi răspunde numai cu o căutare a coadi ochiului) să răspundă cu o neconținută mulțumire, cu plecare de cap în toate părțile. A căriia veselie pentru cinstea norodului, obrazul cel vesel o mărturisea.

Din toate părțile Ungarii, au fost strânși cei mai de neam și mai bogăți Unguri, cum și din toate orașele deputați ¹⁾, și alți mulți, și din cei mici, cum și Viena mai deșărtată. Aceștia toți, foarte împodobiți cu hainele naționale și paradia Curții, s'au dus, și luând pe Împărăteasa de acasă, au dus-o la biserică, unde după obicinuita săvârșire a slujbii, i-au pus coroana Ungarii pe umere, (căci în cap se pune numai când chiar împărăteasa stăpânește). Și la întoarcere aveă o altă coroană mai mică, și obicinuită, iar Coroana Ungarii o aduceă în urma împărătesii, într'o carată deșchisă patru inși, doi din partea bisericească,

---

¹⁾ Vechili care trimit du prin orașe din partea norodului la scaunul etcârmuirii.

și doi din partea politicească, pe o pernă de fir, fiind fieșcare de un colț al perinii. Așijderea alte șase carâte deschise cu cocoane ale Curții. Podoaba atât a cailor ungurești, cât și a telegarilor și a carâtelor, și a fieșcăruia rând de paradie, este de prisos a prelungi, căci eu voesc să arăt numai mulțimea mulțumirii ce au cercat sufletul acei Impărătese, pentru einstea și dragostea ce i-au arătat norodul, și a norodului către stăpânire mulțumire și dragoste, și ticăloșia a lăcuitoriului Valahii.

Din Prezburg până în Viena poște cinci, unde la cea dintâi este și hotarul Ungarii de cătră Austria: Ainburg, Riegelzburg, Fișamend, Șvehat și Viena. Din Prezburg spre Viena mergând este un drum ca de două ceasuri, și mai mult, cu zid de piatră pe amândouă părțile, carele pe la unele locuri este mai nalt decât fața pământului mai mult și decât doi stânjini, și cu alee, lucru vrednic de vedere.

Viena. Beciul.

Acest oraș este scaunul împărăției Austrii,

unde împărătește prea înăltatul Aftocrator¹⁾ Franțiscul al doilea, dela anul 1792 Iulie în 14. Acestui oraș darurile sânt nepomenite, nu zic podoaba zidurilor sau alte înfrumusețări, căci este foarte veche, ci zic orânduiala ocârmuirii cea minunată și cele dupe împrejurul orașului podoabe, cum grădinile, ce sânt unile împrejurul Vienii, și altele cu depărtare de un ceas și două, pe care trebuie cinevaș să le umble destulă vreme, să le vază de multe ori și cu băgare de seamă, ca pe urmă neconținut să poată povesti lucruri vrednice de a le spune.

Nu este mai folositor lucru, decât a privi cinevaș cu mare băgare de seamă mijloacele cu care stăpânirea ș' au adus pe tot norodul, mari și mici, la o așa bună orânduială și liniștită viețuire, încât toți petrec ca niște frați, și mai vârtos a vedeà cinevaș blândețea celor mari ce arată către cei mici. Și a acelor de tot proști viețuire, iar este vrednică de pildă. Căci peste puțință este într'un așa mult norod să vază omul doi oroșani gâlcevindu-se

¹⁾ Tituluș împărătesc: din sineș împărat.

sau ocărându-se, fiindcă pe aceștia îi rădică polițiia, pe care întâi îi ceartă pentru a lor necuviincioasă urmare, cu care aduc desfăimare la tot orașul, apoi le cercetează pricina care pot avea.

Și cum într'un așa mic oraș pe lângă mulțimea norodului, s'ar cuveni să nu mai aibă cinevaș loc să umble de mulțimea carălor, ce ar trebui să între și să iasă, cărând cele trebuincioase spre hrana acestor orășeni, și pentru zidirile cele noă ce se fac, și după vreme dresurile caselor. Dar și aceasta este într'o așa bună orânduială, încât rar să vede car. Numai acele cu lemne cară sânt siliți să le descarce înaintea prăvăliilor, unde nu au curți, iar celelalte tot au vreme hotărâtă foarte de dimineață, între noapte și între zi, ș' apoi când oroșanii încep a umblă, carăle sânt de mult eșite afară, și drumurile toate udate și măturate de cei orânduși.

Un lucru, și numai, este supărător: praful cel mult din pietre, carele se pricinuește din neconținutul umblet al caleștilor, cu toate că nu stau din udat și măturat. Bez această supărare, nu mai este alta, ci numai ob-

ștească viețuire veselă și fericită, care se pricinuește din dreptele hotărâri pravilnicești, ce nu îș au puterea urmărilor numai către cei mici, ci și către cei mari, și nu, numai către cei săraci, ci și către cei bogați. Și așa fieșare după a sa avere și agoniseală răspunde și dreptul Împăratului; iar nu cel mare și bogat nimic, căci îl ocolește puterea, și cel mic și sărac să dea tot, ori ce are, făr'de a mai rămâneă și pe seama lui, ca unul ce el au muncit, și așa în veci să muncească, necontenit să dea, și lui nimic să nu-i rămâe; ci, cum am zis, plătesc toți după stare care au. Căci ocrotitorul celui mic și neputincios, este chiar pravila cea dreaptă legiuită, care făr'de deosebire, în veac să urmează; iar nu ca pe la noi, unde îmi trebuie hârtie de voiu voi să înșir numele acelor trântăroși și cu picioarele goale, sau streini sau pământeni, care, făr'de avere de o sută lei, au ajuns în puținii ani milionști cu palaturi¹⁾ și cu moșii, întocmai ca familiile ce le agonisesc în vreme de două, trei sute ani, și nu ajută

¹⁾ Case împărătești.

nici Patria, nici trebuințele orașului, cu nici un mijloc, măcar să dea din averea lui dintr'omie una; ci strâng numai din averea norodului, fără de a se folosi și norodul dela ei. Și în scurt, după acelea care știu, când chiar eu am fost în slujbele Patrii, zic că toți acești mulți speculanți, stăpânirea cu toți cei din prin prejuru-i, și fără de deosebire toate treptele dregătoriilor, dela mare până la cel mai mic, neconținut și fără de milostivire, zleesc toată sudoarea norodului, fără de a pricinui nici unul acestui neam, acestor frați, folos măcar cât bobul de mei.

În sate, casele sătenilor, adecă a acelor proști birnici, sânt de zid, întocmai ca pe la noi prin orașe, casele boerilor; iar orânduile cele bune ale acestor sate, nici că se pomenesc pe la noi în orașe, căci acele sate au theatre, dohtori, gerahi, spițeri, școale, preoți vrednici de preoție, și toate săvârșite prin îngrijirea stăpânirii, apoi și în casele lor averea mai cu prisos dupe cum am arătat în satele săsești; și acest sătean dă, după starea lui, adecă 50 sau 100 fiorini, iar milioniștii vienezi și din alte orașe, dau 50 sau o

sută de mii; iar nu ca la noi, unde fără de deosebire toți caută numai din spinarea Rumânului, din care pricină le sânt și spinările goale, fără de a face și lui un cât de mic ajutor și bine.

Mult m'am depărtat din descrierea Vienii, dar mult mi s'au și amărât sufletul, văzând adevărata fericire a altor neamuri.

Casele cele din cetatea Vienii sânt puține, numai peste o mie trei sute, dar sânt foarte nalte, câte șapte și opt rânduri; și pe unde sânt ulițele foarte strâmte, nici că văd soare în veci. La acest feliu de locuri lucrează și ziua cu lumânarea.

Numărul lăcuitorilor, atât a celor din cetatea Vienii, cât și din 32 mahalale ce sânt împrejur-i, trece peste două sute mii.

Biserica cea mai vestită decât toate, este a Sfântului Ștefan, care este lucrată cu mare meșteșug arhitectonicesc, pentru care multe însemnasem, dar după ce am văzut biserica dela Milan lucrată cu asemenea arhitectură, însă mai cu deosebită podoabă și meșteșug, ca să nu scriu de două ori tot acelea lucruri, le-am rădicat.

Piațe¹⁾ are cinsprezece, din care cele mai deosebite sânt: A Impărarului Iosif al doilea, căriia i-au dat această numire pentru cinste și aducere aminte, împodobită fiind și cu statua Impăratului, făcută de aramă, de două ori mai mare decât un stat de om, îmbrăcat cu haine romanești, și în cap cu cunună de dafin, călare pe un cal iar de aramă, cu potrivită mărime, pusă în mijlocul pieții pe un mare temeiu, zidit de piatră. Piața a Sfântului Ștefan, unde este această vestită biserică, ce mai sus am zis. Piața Sfintei Troiți, care are în mijloc un stâlp de marmură, nalt ca de zece stânjini, care fiind făcut în trei colțuri, din trei părți curge și apă în zghiaburi mari de marmură, și dela cursul apii și până în vârf, sânt multe chipuri tot de marmură, din care unile închipuesc Cina cea de taină, altele pe Sfântul Duh, altele, zidirea celui dintâi om, și altele, familia lui Noe ce au scăpat din potop.

---

1) Loc larg fără de a lăsa să zidească nimeni pe el nici o zidire, fiind pentru întrebuițarea tutulor orașanilor, pe care locuri vând pâine, poame, verdețuri, legume și asemenea lucruri.

Vrednic de pedeapsă este cel ce va fi venit în Viena, și nu va fi văzut acea mare zidire întru care este strânsoare de arme; căci aci nu are a vedea cinevaș numai aceea ce numirea cuvântului însemnează, adică că sânt arme multe strânse, ci aceea ce mintea omului nu poate socoti, și de aceea vederea numai îl va mulțumi. Imprejurul aceștii curți, pe lângă zidul caselor, poate sânt peste cinci sute tunuri, mari și mici, obicinuite și deosebite, cum și pive cu cari aruncă cambaralile.

Toată fața zidului despre curte înșiruită cu un lanț de fier, gros ca pe mână și lung mai mult de o sută stânjini, luat dela Turci în războiu, cu care vrea să închiză Dunărea dintr'o margine și până în alta, spre a nu putea trece vasele. Iar într'acea mare zidire sânt odăi închipuie și săli mari cu stâlpi, toate numai de arme, făr' de a se vedea nici o bucățică de zid, cum și acei stâlpi tot de arme înșirate. Unile din veacul de acum și altele din vechime, cari sânt și cele mai multe, și au mare deosebire din cele de acuma. Unile pământești și altele streine, câte au luat dela începutul Austrii dela câte răz-

boae au câștigat. Apoi mulțime steaguri și feliurimi de semne ostășești: paveze, feliurimi de sulii din vechime, coifuri de cap, tunuri mici și multe feliuri, mulțime și feliurimi haine de fier din creștetul capului și până în degetele picioarelor, care se îndoesc numai la încheieturile trupului omenesc. Și acestea toate ale acelor Romani, care au fost numiți și mai mari otcârmuitori ostășești. Puști, pistoale, săbii, iatagane și alte feliurimi de mult număr: cu acestea toate închipuite odăi și săli, întocmai par'că ar fi o zugrăveală. Până și chiar semnul austriacesc, zgripsorul cu două capete, pe un tavan de sală mare, întocmai par'că ar fi zugrăvit; și acesta tot este alcătuit numai de arme, cu așa meșteșug așazate, încât până a nu veni cinevaș tocmai supt el, crede că este zugrăvit; și din cele ce ții minte, penile aripilor sânt alcătuite din săbii, iar fulgii pieptului din cuțite mai mici. Indestul cunosc, că într'un zădar mă silesc, căci cetitorul nu va putea rămânea mulțumit de aceste descrieri, neputând să socotească cum o așa alcătuire cu arme, ar putea închipui un zgripsor întocmai zugrăvit; de aceea am

și zis, că acela ce nu va merge să vadă acest minunat lucru, este vrednic de pedeapsă.

Așijderea și altă zidire destul de mare, ce o numesc Cabinet firese ¹⁾ întru care au pieile celor mai multe dobitoace dumestnice și sălbatice, și jigăanii, cum și cele ce pot trăi în apă și pe uscat, și cele târătoare, cele sburătoare, cele din mare, cele din ape curgătoare și cele ce se închid în cojile lor. Această vedere este nesățioasă, căci fieșcare om abia vede dintr'o mie una, din care sânt lui cunoscute. Și mai vârtos când vede feliurimea și nespusa frumusețe a păsărilor, din care unile sânt foarte mari, și altele iarăș numai ea lăcusta, și cu toată micșorimea, are fețe mai multe și mai poleite decât a păunului, pe care zic că le bălsămuiesc și le poartă în urechi cu mai multă mulțumire decât sculele. Așijderea și multe bucăți de mărgean, bucăți împietrite, și multe alte lucruri pe care anevoie poate cinevaș a le ține minte.

La Biserica Avgustinilor este mormântul

---

¹⁾ Casă în care au strâns lucruri firești, cum acestea care se cuprind.

Arhiduchessii Cristinii, soția lui Albert stăpânitorul Saxoniei, făcut de vrednicul de laudă și pomenire scobitorul de piatră, Canova. Acest mormânt închipuiește o piramidă¹⁾ zidită de marmură, într'a căruia vârf se vede icoana a Cristinii. La stânga este o statuă, care în mână ține o ghirlantă²⁾ de dafin. Și iarăș în stânga, aproape de ușa mormântului, altă statuă ce închipuiește fericirea, care ține în mână un vas, ce are înlăuntru cenușa inimii a Cristinii. Înaintea aceștii statue și înapoi, două statue de copile mici, carele într'o mână țin făclii aprinse, iar într'acelelante țin câte un căpătâi din o ghirlantă de flori, a căroră celelante două căpătâie se țin dintr'acel vas. Mai în urma acestora este o altă statuă, ce se numește Facerea de bine, care trage de mână pe o altă statuă ce închipuiește Bătrânețea, carele bătrân de ceialantă mână se ajută de un tânăr. În dreapta ușii piramidii zace un leu, și în grumazul lui răzămata o statuă cu aripi, ce închipuiește

1) O zidire în trei colțuri.

2) O legătură cu încovrigături sau de flori împreunate sau de perle.

Vestea. Toate aceste lucrute de marmură și în mărimea trupului omenesc. Pentru care acest lucru al lui Canova, zic că au făgăduit Englezii, șaptezeci mii galbeni, și nu au dat-o, fiind făgăduită.

Are cinci teatre, două în cetate, și trei afară, unu în ulița Viden, altul în Leopoldstadt, și al treilea în Iosefstadt. O altă mare zidire unde au strânsoare de mulțime și felurimi de monede, antici, foarte vechi, și alte asemenea de mult preț, statue de marmură, de persoane vechi vrednice de aducere aminte, cum și alte de aramă, mici și mulțime, felurimi de cuțite din vechime, și coifuri, vase foarte vechi, un lighian lucrat cu pietre scumpe, și alte multe lucruri, în odăi pline.

O altă mare zidire, ce o numesc Școala a multora meșteșuguri, unde au toate uneltele ce le întrebuințează la câte meșteșuguri până acum sânt cunoscute; cum și cea dintâi bucată ce au lucrat toată fabrica, așijderea și toate instrumenturile matematicești.

Altă zidire unde se lucrează fabrica de farfurii, felurimi de fețe, cu flori, cu chipuri și poleite, lucru adevărat vrednic de vedere,

Și câte alte multe lucruri sânt mai vrednice de vedere decât acestea care am văzut, pe care nu am avut vreme într-o lună de zile, cât am șazut în Viena, vrând să bag seama mai mult la alte întocmiri, ce caută spre buna pază, podoabă, odihna obștii, și în scurt spre toate fericirile.

Cum este: îngrijirea pentru facerea drumurilor; apoi, udatul și măturatul neconținut, felinarele care luminează de cum însărează și până se face ziuă, în toată Viena, în toate ulițele ce sânt afară din Cetate, și în toată grădina ce este împrejurul Vienii, ce o numesc Klasi¹⁾. Apoi întocmirea și împărțirea popoarelor, ce are poliția spre a îngriji pentru siguranța norodului, pentru întâmplătoarele gâlcevuri, de a le despărți până a nu ajunge într'o așa supărare, încât să nu-i poată a-i folosi; de a avea în fieșcare popor, un dohtar, un gerah, un spițier și o muere cu bună viețuire²⁾, spre îngrijirea săracilor, și mai mult a aceloră

¹⁾ Pronunțarea nemțească a cuvântului francez *glacis*, termen de fortificație. Actualul *Ring*. (Edit.)

²⁾ *Sage-femme*, moașă. (Ed.)

care se sirguese cu munca spre hrana lor, dar nu pot a ş-o agonisi, sau căci au familie mare, sau din alte pricini, care îngrijesc după ponturile ce le-au dat poliția. Cum și slujitorii care îngrijesc pentru toată siguranța, odihna și buna orânduială a tot orașului, și iarăș pentru fieșcare deosebit, orânduși cu deosebite ponturi.

Cum și o casă de lucru, unde strâng pe toți săracii, ciungi, șchiopi, orbi și leneși, pe care îi pun de lucrează la feliurimi de meșteșuguri, nelăsându-i să umble pe drumuri despoiați, cerând milă, căci stăpânirea este mai mult datoare de a îngrijii pentru aceștia, decât fieșcare alt oroșan de a-i ajuta cu câte o para.

Și iată că au îngrijit cu acest mijloc spre a-i îmbracă, a-i încălța și a-i hrăni, și ei a munci. Și nu numai pe acest feliu de oameni îi strâng la această Școală de învățătura meșteșugurilor, ci pe câți găsesc prin oraș făr' de stăpâni, sau făr' de nici o muncă, ci numai petrec viață leneșă și blestemată, din care pricină peste puțină vreme vor fi siliți de a să apropiă sau la hoție sau la alte rele urmări.

Și care dintr' aceștia după vreme, învățând

vre un meșteșug și făcând dovadă cu a sa bună viețuire, că se va apuca să se străduiască în munca aceluia meșteșug ce au învățat, cu care să se poată hrăni, i se dă slobozenie.

Cum și mulțime de fiacăre, adecă carâte, calești, căruțe, și alte feliurimi mai proaste, stau prin piețe, ca și aceia, care nu au putere să ție calești și să hrănească în veci cai, întâmplându-se trebuință, să poată a și-o împlini,

Și bez poșta cea mare și obicinuită, este poșta a orașului, ce-i zic mică, prin care ori cine nu are slugă, sau sluga nu știe să meargă acolo unde va să-l trimeată, sau că este străin, și nu știe lăcuința aceluia pe cari va să-l întâlnească, dă fieșcare scrisoare la această mică poștă, sau amanet, și în puține ceasuri, îș va avea răspunsul.

Cât ar fi de trebuincioasă pe la noi această supt polițe poștă, ca să nu mai tremure cei ce vin la răspunsuri, prin săli și prin tinzi, și să vie și de douăzeci de ori pentr'o treabă; și să nu mai auză trimișii: Vino mâine la cutare vreme, când viind, boeru au fost de mult plecat. (Nu mă dojeni, frate cititorule! unde găsești întocmai adevărul, ci adastă până

vei găsi vre-o mincinoasă arătare, sau vre-o urmare care să urmează și în alte părți de lume deșteptată, pentru care nu se cuvine să mă ciudesc, căci se urmează și de noi, și atunci singur te rog să mă dojenești).

La aceste poște în ceasuri hotărâte de trei ori pe zi, să dau scrisori, și de trei ori să iau răspunsuri, pentru care scrisoare de este să se dea în oraș, să plătește patru creițari, iar de este a să trimită afară, drum ca de două ceasuri, șase creițari.

Și câte alte multe lucruri, ce se împart în trei faceri de bine, spre ușurința scăpătaților, spre baza sănătății norodului și spre lumina omenirii. Cum sânt veniturile ce au orânduite spre faceri de bine, întru care să cuprind:

1. Școala ce-i zice cea pentru săraci, la care nu numai merg de învață un ce, prin care să poată a se hrăni, ci le dau și bani pentru hrana vieții, avându-i în trei stări împărțiți. Și toți îngrijitorii ai aceștii case să numesc părinții săracilor. O! va fi om în lume să nu simță cea mai mare bucurie, când să va învrednici această slujbă, ce-l numește Părintele

săracilor. O! ce dulce slujbă! O! cât de mult bate la ureche această auzire.

2. Alt mijloc de ajutor pentru cei mai de treabă și cu familii grele. Aceia adesea să cercetează și să ajută sau la boale, sau la ușurarea soțiilor lor, sau la plata chirii caselor unde lăcuiesc, sau la cumpăratul lemnului de foc celor trebuincioase peste tot anul. Acest chip de ajutoare este cu mult mai cuviincios decât lefile ce se dau dela cutia obștilor; căci acei bani luându-i în mână sau bărbatul, ce are vre un rău nărav, cheltuelnic, jucător de cărți, sau nevastă-sa de va fi iubeată de panglicuțe, în zioa ce-i primesc, îi și cheltuesc, fără de a simți toată familia acel ajutor.

3. Alt mijloc de ajutoriu la oameni, ce au mai puțină trebuință; căci și peaceia nu-ilasă lipsiți de ajutor, ci au case de împrumutare, de unde pe unii împrumută cu dobândă mică, și pe alții fără de dobândă după stare și trebuință.

4. Casă pentru copiii ce se lapădă de mamele lor, pentru ori care cuvânt.

5. Casă pentru copiii sirimani, pe care după ce-i hrănesc, îi învață și meșteșuguri, prin care să poată a se hrăni, cum și carte. și care

dintrânșii se vor cunoaște că au cuget de mai multă învățătură, îi trimit la școalele cele mari.

6. Casă de unde se dă lefi la slugile care au slujit ani 25, însă nu acești toți ani la un stăpân, dar nici la mulți, ci la doi sau trei. Acelora li se dă câte o sută cincizeci fiorini, ca un chip de cinste și ajutor, făcându-se dovadă că trebuie să fie oameni buni, de vreme ce au putut slujii 10—15 ani la un stăpân, — și celui bun trebuie să i se facă răsplătire spre pilda celui rău.

7. Casă cu venituri pentru măritișul fetelor sărace.

8. Adunare de cocoane, adevărat vrednice de laudă, care să chibzuesc și pun în lucrare ori ce vor socoti că poate fi spre folosul obștii. Lucru ce, pe la noi, bărbații, nici în vis nu-l văd, în alte părți, muerile îl săvârșesc.

Cea de a doua parte ce am zis că este pentru îngrijirea sănătății oroșanilor, este mulțimea spitalurilor, ce au cu deosebită mărime și curățenie, încât fieșcare stare de om, poate rămâne mulțumit, din care:

1. Spitalul cel obștesc.

2. Spitalul săracilor.

3. Spitalul cel ce este spre a învia pe cei după părere morți.

4. Spitalul Mănăstirii călugăriților Eliza-
vetine.

5. Iar spitalul obștesc.

6. Spitalul Mănăstirii Frații de milă

7. Spitalul pentru preoți mireni.

8. Spitalul pentru aceia ce au boale ne-
lecuite.

9. Spitalul pentru Ovrei.

10. Spitalul pentru robi.

11. Spitalul al acelor mueri, care sânt silite de a naște făr'de a le ști nimenea și făr'de a le cunoaște. Ori care, de ori ce stare, când își cunoaște ceasul, sau zioa sau noaptea, mergând la poartă și trăgând un clopoțel, într'acel minut o și priimesc, dându-i odae cu toate cele trebuincioase, și slujnică, și la vreme dohtor, moașă, dohtorii și hrană în câtă vreme se va află acia. Și pentru toate acestea, are să dea pe toată zioa 90 creițari, și o scrisoare pecetluită în mâna celui întâiu îngrijitor, unde să scrie: cari îi sânt părinții, sau cele mai de aproape rude, ca când din nenorocire i se va întâmplă din facere să i se pricinuiască

moarte, să știe la cine să arate pierderea ei. Iar neîntâmplându-se această nenorocire, își ia înapoi acea carte pecetluită și merge cu copilul unde va voi. Iar care va pofti să-și lase copilul acolo, lasă și 40 de fiorini în hârtie, și dintr'acești bani îl hrănesc, îl îmbracă și îl învață carte; din care, mulți pot eși oameni mari, după a lor vrednicie și noroc, căci toată învățătura cea bună li se dă. Și aceste mueri pot a intra cu mască la obraz, și de câte ori le vizitarisește dohtorul sau moașa, iar poate fi cu mască, cu toate că nu este nici o trebuință, căci nici Impăratul nu se va învrednici să afle dela ei un ce, fiind jurați și încercați. Și această facere de bine este tot a lui Iosiv al doilea, carele au judecat că va fi mare păcat de a nu scăpa din moarte pe acei prunci, ce pe tot anul pot fi hotărâți morții, din pricina fricii sau a rușinii maicilor lor, al căroră păcat are a-l judecă Dumnezeu, cum și chiar păcatul al acelu'otcârmuitor, căruia fiindu-i prin putință cu acest mijloc să scape din pierzanie pe acei prunci, și nu va voi.

12. Spitalul nebunilor, pe carii n'am avut noroc să-i văz, căci nu mi-au dat voe dohto-

rul, cerându-mi destulă ertăciune, pricinuind că sânt îmbrăcat cu haine turcești, și cum mă vor vedeà, toți se vor turburà atât, încât spitalul se va amestecà. Pentru care, adevărat mi-au părut foarte rău, dar nu căci nu i-am văzut, ei de ciudă, pentru ce numai nebunii să nu poată suferi de a vedea Turc, iar cei înțelepți și luminate neamuri în învățături și în cunoștința dreptăților omenirii, își pun trupurile înaintea gloanțelor grecești, ca întâi ei să le poprească.

Iar cea de al treilea îngrijire spre folosul luminii, sânt mulțimea școalelor din care:

1. Școala ce au pentru învățătura bunelor viețuiri a copiilor.
2. Școala pentru surzi și muți, pe cari îi învață cele trebuincioase asupra datorii legii, cum și limba nemțească și socoteala, unde îi hrănesc și îi îmbracă.
3. Școală pentru copiii cei orbi.
4. Școală pentru învățătura a bunii creșteri.
5. Școală unde se învață tot cursul învățaturii prețești și călugărești.
6. Școalele cele mari și obștești.
7. Școală unde se învață neguțătoria și iconomia.

8. Școala Impărătesii Marii Terezii, unde învață fiii nobleții, întâiu iubirea de omenire; al doilea, învățătura filosoficească și politicească; al treilea, limbile cele mai trebuincioase, și al patrulea, cum se cade un fiu de bun neam să știe să încalece bine, să poarte arma și să joace.

9. Academia pentru învățătura dohtorilor, a Impăratului Iosif al II.

10. Școală pentru învățătura fetelor, unde învață legea, socoteala, istoria firească, gheografia, limba nemțească și franțozască, și toate lucrurile câte sânt trebuincioase unii fămei.

11. Școală pentru fetele ce au părinți ofițieri scăpătați.

12. Școală pentru fetele cele de mai mare neam, care după ce învață celelante trebuincioase, învață acia limbi și jocuri.

13. Școală pentru toate fetele oroșanilor, unde învață cele trebuincioase învățături.

14. Școală unde să învață cum să se tămăduiască boalele vitelor.

15. Casa științii pentru aceia care să nasc, mor, și să însoară.

16. Insoțire iconomicească unde se strâng

cei de mai mare neam, și aceia care au moșii sau ori ce alt chip de venit, și să socotesc pentru ori ce lucru folositor, cum pentru economie, pentru depărtarea de lux ¹⁾ și înmulțirea veniturilor moșiilor.

O! ce mare și neadormită îngrijire au otcârmuitorii de prin alte părți spre toată închipuirea fericirilor neamarilor omenești. Câte felurimi de ajutoare pentru cei scăpătați, și

---

¹⁾ Intr'acest cuvânt lux, să coprind toate felurimile de cheltueli, cele de prisos, cum și cheltuiala cea mai mare decât veniturile. Apoi urmează și pofta, nu numai de a face ori ce vede la altul, ci și mai scump, ne mai socotind de i se cuvine sau nu, și de are venit pe cât are acela pe care el vrea să-l întreaacă cu podoaba. Din care pricină, iată sărăcia, și stângerea de familii ne-au călcat, în hula gurii lumii am căzut, și condee străine ne-au zugrăvit. Ce ne vom folosi când noi între noi vom voi să le ținem ascunse? și vom crede că nu sânt știute? În vreme ce toate neamurile le cetesc, fiind scrise de aceia ce ne pismuesc. Mai bine să le cunoaștem, să le mărturisim, ca prin strașnică hotărâre să ne îndreptăm, depărtând aceste focuri și pārjoale din Patria noastră, căci luxul, și luarea cea făr' de dreptate ne-au stins din fața pământului, rădicându-ne din toată lumea cea mai puțină cinste, ce poate avea ori ce nație.

câte iarăș pentru alții, de a nu ajunge în scăpătăciune. Câte spitaluri pentru ori care treaptă de om vrednice. Câte mulțimi de școale, prin care se străduese a-ș deșteptă norodul, a-l aduce la adevărată cunoștință, prin care poate zice, că are deosebire de un dobitoc necuvântător. O, cât s'au înălțat iubirea de omenire! căci cea dintâi învățătură a tinerimii nobleții aceasta este, iar pe la noi această învățătură nu s'au pomenit, adecă de a auzi tinerimea sau dela Preot, sau dela Profesorul școalelor, cum să se poarte stăpânitorul către norodul lui, pe care trebuie să-l vază întocmai ca pe niște fii ai lui, îngrijind pentru ei cum ciobanii pentru oi ce le paște, și le adapă, pentru mulțumita folosului ce dela ele dobândește. Asemenea și stăpânitorul, pentru căci tot norodul să strădueste muncind spre a-i da avere și cinste, este dator pentru acestea să aibă către turma lui, dragoste și îngrijire spre folos, mai vârtos, fiindcă turma lui nu este de dobitoace necuvântătoare, ci cuvântătoare și tocmai de o potrivă-i; căci nu va găsi nimeni vre-o deosebire între cenușa din trupul împăratului și dintr'a săracului. Cum, dela cine și când au auzit

norodul cum să cuvine să se poarte către stă-
 pânitor, și în toate datoriile lui, sau toți cei
 mari către cei mici, și cei mici către cei mari,
 sau bogații către săraci, și săracii către bogații,
 milostivi sau nemilostivi, cum și părinții către
 fii și fiii către părinți, — iar zic, cine, când, și
 dela cine le-au auzit, în vreme ce toate lu-
 erurile cele bune să ațiță în om, sau din
 auzirea cuvântării preotului, sau a profesorilor,
 sau a teatrurilor, care până acum toate au
 lipsit. Și de vor lipsi și de acum înainte, tot
 așa vom fi, căci noi cei batrâni neștiind nimic
 de tot pe lângă alții dintr'alte părți ale lumii,
 eu neștiința vom și intra în pământ. Și copiii
 noștri neavând dela cine să învețe și a să
 îndreptă, asemenea ca noi vor și urmă, de
 nu și mai rău; căci învederat lucru este, că
 noi am rămas în urma tuturilor neamurilor,
 în vreme ce în anii cei vechi, au fost începere
 de deșteptare prin mulți care au dus la lu-
 mină, alții talmăcind cărți, cum și gramatica,
 tipografia, școale, spitaluri, care să coprint
 la întâiaș cuvântare. Și în loc să se înmul-
 tească cu cursul anilor, nu numai nu s'au
 înmulțit, ci nici acelea nu au stat în ființa lor,

și mai vârtos cea spre mai mare pagubă și rușine este, căci s'au și împuținat, cum școalele: care cu cuvânt de mai bună prefacere, s'au stricat în anii trecuți spre a nu să lumineze neamul. Pentru care aș fi pus condeiu asupra streinilor, de nu aș ști că aceia au avut ajutoare dela pământeni. Cum și spitările pentru ciumă, care mai s'au dărăpănat, și toate lucrurile s'au răsipit, dându-se veniturilor mănăstirești ce eră pentru întrebuințările Spitalului, în stăpânirea călugărilor spre dobândirea și folosul lor. O! cine poate zice că așa este plăcut Dumnezeirii? În loc să se folosească obștea, să se îmbogățească trei persoane călugărești, una dela Anadol, alta dela America, și alta dela Bagdat. Și fie măcar și pământean, ce folos pot aduce Patrii? când acestea au ajuns să se vândă și să se cumpere ca o marfă, fără de a să mai păzi acele hotărâte orândueli de Titor, ce s'au străduit, și au eheltuit spre folosul obștii, iar nu spre a stă călugării răstornați în colțurile odăilor, îmbrăcați în haine seumpe, cu șaluri de mult preț încinși, și fie măcar și căldură, cu câte două blane de miluri și de samururi îmbră-

cați, în desfrânări și în desfătări petrecând. Cine poate zice că aceste persoane mulțumindu-se din veniturile mănăstirilor, iar nu toată Patria, nu vor judecă chiar sfinția lor, că nu este cu cuviință, și de-i vor întrebă cinevaș, vor răspunde că au găsit un norod orb, și de aceia s'au strâns unul peste altul.

Vă rog, sfințiților! căci vorbesc pentru folosul Patrii mele, pentru deșteptarea, pentru luminarea, pentru înfrumusețarea, și în scurt, pentru fericirea ei, și chiar pe mine mă dojenesc pentru cea până acum necuviinciasă viețuire, și nedrepte luări de bani din patrie,— nu mă blestemați, căci eu personale nu am nici o pricină cu nici unul, și pe fieșcare pe cât i se cuvine, mă închin și cinstesc,—și mai vârtos vă rog să mă blagosloviți, și vă încredințez, că ori care, cât de interesat pe seama lui, de ar fi văzut cum am văzut în Viena, și aproape de Veneția, mănăstire armenească, ar fi scris mai mult decât mine, pentru acest urât mijloc călugăresc ce se urmează în Patria mea. Măcar și de nu ar fi fost fiu al aceștii patrii, tot ar fi ajuns în mare pocăință și ar fi scris mai multe. Căci acei ce se îmbracă

în negru și să numesc călugări, nu se închid în mănăstire, hrănindu-se din sudoarea fratelui lui, care are nevastă și copii, și plătește multe biruri; ci chiar el, după ce muncește pe seama lui, muncește și pentru de a putea să facă mănăstirea altora bine, căci aceste mănăstiri au spitaluri înăuntru, și nu numai numire de spital, ca pe la noi, ci lucru adevărat, întemeiat și plăcut Dumnezeuului. Și ori câți călugări mai mulți sânt, atât și folosul mai mare este, fiindcă unii muncesc spre a aduce venit, și alții din mănăstire slujesc bolnavilor, măturându-le și scoțându-le udul afară, și toate celelante slujbe, și având fieșcare atâți bolnavi în grija lui, încât ticălosul de călugăr somnul ș'-il face moțând. Și pe cel mai mare dintre ei văzând, nu îndrăznești să-i săruți mâna, ci adevărat urma piciorului. Și fieșcare ajunge într'o așa simțire de pocăință, încât și cămașa dupe el să ș'-o dea la o așa mănăstire. Cum și într'u o mănăstire ce este într'un ostrov aproape de Veneția, de legea armenească, cu mari cheltueli au adus Profesori franțози, nemți; și stringând și tinerime multă, după învățătură de șapte, opt ani,

alții care au câștigat învățătură mai multă, au început la tălmăciri dintr'aceste limbi în limba lor națională; și alții mai tineri ș-au urmat învățătura alți șapte opt ani, și pe urmă au dat de știre în toate orașele unde sânt Armeni, că de au trebuință de dascăli, și de profesori, și de cărți nouă tălmăcite, spre lumina nației, acolo să înștiințeze, și vor dobândi. Când au și vrut să plătească acelor streini procopsiți oameni, ne mai aâvnd trebuință (căci în vreme de 15—16 ani au dobândit mulți destulă putere), dar ei văzând râvna lor și deosebitele virtute ale acestor călugări, nu au vrut să fugă, ci au hotărât, câtă viață vor mai aveà, să slujească acestor cuvioși oameni, făr'de nici o plată.

Aceste vederi, fraților! m'au silit să scriu; iar nu că am vre-o vrăjmășie personale, cu toți călugării Patrii mele.

Am întâlnit și în Veneția călugăr de ai noștri, care au umblat îndestule mănăstiri de ale noastre, ș'apoi văzând și acest feliu de mănăstiri pe cum scriu, nu erà destoinic aducându-și aminte și vorbind, să nu blesteme necuviincioasele urmări a acelor de mănăstiri

stăpânitori, când chiar și el au fost odată unul de aceia, și chiar el să scârbea, aducându-și aminte de faptele lui. Așa, fraților, și eu scriu, nu cu vrăjmășie, căci nu pociu avea cu toții vrăjmășie, ci cu lacrimi, și mă jur pe ceia ce-mi este mai scump, că cu lacrămă; și voi scrie, fiind încredințat, că în anii cei mai vechi au fost în trupurile moșilor noștri sânge românesc, au avut fapte virtuose; iar dela o vreme s'au ațîțat luxul și scârboasa diplomatică, care n'au fost spre vre un temei al nostru sau folos al Patrii.

Vreme este, fraților, de a se da o bună orânduială, întâi la clirosul bisericesc, căci ne-suferit lucru este de a vedeà cinevaș preoți prin cărciumi, îmbrăcați în cămăși numai, și cu opinci, cu carăle la târgul de afară, cu cherestiele de vânzare, și cărând nisip și cărămidă, făr'de nici o știință de datoriile legii lui, și făr'de nici o cunoștință de cuvioasele urmări. Cum și acele venituri mănăstirești, păcat este și rușine, să nu se întrebuinteze spre pomenirea acelora ce le-au făcut. Unele ajutând la feliurimi de școale, la plată de mulțime de dascăli ce trebuesc la toate județele,

nu plătindu-le câte 5—6 sute de lei pe an, mai puțin decât plata vizitiilor; ci după cât se cuvine unuia, ce nu poate a mai face altă speculație, ci numai a căută spre folosul lumini. Și altele iarăș, spre ajutoriul spitalurilor, spre întemeierea și mulțirea lor; și altele iarăș, spre plata dohtorilor, gerahilor, ce trebuie să fie în fieșcare județ. Cum și ajutor pentru o însoțire de 7—8 oameni învățați în limbi streine, ca să tălmăcească cărți trebuincioase în limba națională. Și cel mai mare ajutor spre a tipări cărțile, ce mulți din nou pot serie, sau tălmăcesc cărți folositoare nații, și mijloc nu au de a le tipări. Cum și ajutor de a să trimitte tineri în țări streine spre învățătura dohtorii, ca cu vremea, aceia să învețe pe alții în Patria noastră, deschizându-se Academie. Căci am zis că Peșta care are toate aceste, nu poate a să sămuî nici cu Craiova, necum cu tot Prințipatul Valahii, fiindcă nu e scaun Ungarii, ci un județ al Ungarii. Și multe alte spre fericirea și lauda Nații, care sânt atât de lesne, încât când stăpânirea se va unî cu boerimea, și boerimea

cu stăpânirea, pot pe toată luna să pue în lucrare un ce folositor Patrii.

Iar lăcașul împărătesc pe afară nu are vre-o deosebită podoabă, căci este zidire veche; dar darul lui este foarte mare, căci este o zidire în patru colțuri ca masa, avându-și curtea la mijloc, cu patru porți în patru părți ale zidirii, prin care slobod trece norodul în veci, măcar și la miezul nopții; nici că poate cinevaș a găsi un ceas, când nu fierbe lumea și carâtele printr'acele porți, socotindu-să curtea împărătească ca o piață slobodă. Și acestea negreșit urmează într'acest chip, căci nu are trebuință de a să împrejură cu ziduri, nici când să culcă a se închide cu lacate multe, fiind că cunoaște întru adevăr iubirea norodului, și a tuturilor celor deobște pământeni și streini, căci singur să simpte că-i sânt urmările către norod, întocmai ca ale unui părinte către fii. Și mai vârtos, că când norodul nu-l va iubi, acele lăcate să pot socoti ca niște nodături de panglice.

Acești otcărmuitori Evropenești, adevărat fără, de plăcere trebuie să iasă la plimbări, căci nu le rămâne minut de a-și aruncă ochii la vre-o vedere

de un ce, fiind siliți făr'de contenire să mulțamească norodului și cu plecarea capului, și cu pălăria în mână, la închinăciunea și strigarea norodului de: vivat! La două vremi are numai o scăpare: când este cald, căci își ține pălăria supt mână, și când mână singur caii. Dar ticălosul gât, tot trebuie neconținut să se plece.

O! ce deosebire dela noi: ne plecăm până ne dă capul de pământ, și rămânem foarte mulțumiți, când numai cu coada ochiului se vor uita către noi, căci trupurile nu le mișcă, parcă sânt de ceară, și le tem să nu se frângă. Iar când ne vor zimbî a râde, atunci cu mare bucurie trebuie să povestim către familie și către oamenii casii.

Iar podoaba cea din năuntru lăcașului împărătesc este destul de frumoasă și cu bună plăcere închipuită, atît odăile Impăratului și ale Impărătesei i, cele spre lăcuință, cum și acele care au spre priimirea acelor care vin spre închinăciune la zile mari. Și mai cu deosebire vre-o câteva odăi, și o sală mare, foarte frumos împodobită cu stâlpi de marmură și cu multe policandre de argint, mari

și frumoase, unde dau baluri sau primesc deosebite persoane.

Până aici am însemnat lucrurile cele deosebite ale orașului, pe care eu am văzut, și buna îngrijire a stăpânirii pentru fericirea norodului, mijloacele care am cuvântat; dar fiind că tot omul după muncă, alții de ceasuri, și alții de zile, trebuie să se miște spre însănătoșirea trupului și depătrarea gândului, ce dărapănă pe om, au avut stăpânirea și această grijă de a face grădini, spre veselie și buna petrecere a norodului, din care una este aceasta:

Klasi.

Aceasta este o plimbare frumoasă, împodobită cu felurimi de alee și luminată cu felinare, de cum înserează până la zioă. Care grădină încunjoară toată Viena, și la o parte este lostărie, unde sânt mulțime de meșcioare și scaune, unile supt învălișuri, și altele descoperite, și dau toate felurimile de băuturi, cum: cafea, lemonade, ponciu, înghețată, lapte de migdale, și ciubucile slobode. Printr'acele alee au și multe lăviți de șădere. La această plim-

70
Klasi.

bare, bez că și zioa sânt mulți, dar seara nu poate fi mai multă frumusețe și mulțumire, decât a merge cinevaș de a-și petrece ceasurile într'acea luminată grădină, cu mulțimea oamenilor. Și s'au întâmplat seara să fiu acolo, și de mulțimea norodului, să nu mai merg unde voiam, ci unde mulțimea mă duceà; fiind silit să mă trag foarte departe, ca numai cu vederea, făr' de a mă mai mișcă, să-i privesc pe toți; unde erà destui oameni mari și bogați, și deosebite dame, dar cea mai mare parte erà a norodului, și mai totdeauna trei părți sânt din norod, și a patra parte din noblețe, din care un străin nu poate cunoaște care este din noblețe și care din norod, sau pe bogat din sărac; căci nu sânt cei mari îmbrăcați cu firuri și damele pline de scule, ci toți îmbrăcați cu haine numai curate. Mnerea cea proastă cu haină de zece fiorini, de stambă curată, și croită frumos; și doamna cea de noblețe și bogată, cu rochie sau de maldehi sau de croază, sau de percal, curate și croite pe trup frumos, făr'de a aveà pe rochii cutiia lui Bucur, cu toate fetele de panglice, care sânt de preț de 50, 60 de fiorini. Cine vor vedeà pe acele de mai mare

neam dame din Viena, și pe ale noastre, pe cele de a treia mână, vor socoti pe Vieneze de sărace, și pe acestea ale noastre stăpânite de lux, milioniste. Iar adevărul este cu totul împotrivă; căci acelea au destul, dar luxul și hainele împetrișate nu le plac. Iar ale noastre sânt destul de sărace, căci toată marfa se ia pe răboj, până începe a-și pune moșiile la mezat, dar sânt stăpânite groaznic de lux. Mai bucuroase sânt acasă să le moară copiii de foame, decât să iasă la plimbare, făr'de a aveà pe rochie alte o sută de bucățele în felurimi cusute, ce le zic garnituri, carele este o îndoită cheltuială.

Au strigat bietul Efrosin la paradis, nu silit din vre-o vrăjmășie, ci din iubirea către nația lui, că stofele în toată Evropa le port comedienii; dar cineși-au apropiat auzul, după auz judecata, și după judecată hotărârea, care au făcut.

Această grădină este făcută de Iosiv aldoilea, al căruia trup s'au făcut cenușă, iar numele lui des se pomenește de norod.

Folx-Garten

Și această grădină este cu felurimi de

frumusețări, și iar luminată, și cu apropiere de cea din sus zisă. Are o zidire în făptura lunii când este de zece zile, împodobită cu policandre, și pe amândouă marginile destule meșcioare și scaune, unde dau iarăș toate feliurimele de băuturi, bez ciubucile, care nu sânt slobode. Tot într'această grădină este și o altă zidire ce o numesc lăcașul al lui Thiseu, unde îi este și statua.

Paradais-Garten.

Și această grădină, din preună cu celelante două, tot slobode pentru obște, împreunată cu cea mai de sus. Și aciia iarăș este altă zidire, unde iar dau feliurimile de băuturi, și ciubucul iar este slobod. Intru aceste două grădini, și aceea care încunjoară toată Viena, zic că au fost zi când s'au aflat peste 80.000 de oameni.

Prater.

Această plimbare, ce să numește Prater, este departe de Viena ca o jumătate ceas. Aceasta iarăș are o frumusețe deosebită, căci

poate vedeà cinevaș mii de caleșci, carâte și droșci, sute călăreți și iar mii pe jos. Este o alee prea mare de castani sălbatici, foarte nalți și tunși întocmai ca zidul drept; la dreapta aceștia, altă alee, pentru călăreți, și la stânga iarăș alta, pentru cei ce să plimbă pe jos. Lungimea acestor trei alee poate va fi peste o mie stânjini. Și cum va întră cinevaș, la mâna dreaptă, este lăcașul al lui Areos. Acolo poate vedeà priivitorul în cadre toată puterea ostășească a Austrii, atât cea de pe uscat, cât și cea de pe mare. Mai nainte, tot la mâna dreaptă, altă zidire ce se numește *Ṭircus Ghimnasticus* ¹⁾.

De acii și până să isprăvește aleea, și încă mai nainte, este o câmpie mare și frumoasă cu copaci, unde poate vedeà omul turme de căprioare, cerbi, și epuri care trec pe supt căleșci făr'de nici o sfială. La mâna stângă a aceștii alee, multe lostării și birturi, și bererii și școale unde învață cum să înnoate. Și toate acestea zidiri ce dau băuturile, au îm-

1) Locul unde se învață călăria, o zidire rătundă, așternută cu nisip mărunt, ca când vor cădea călăreții, să nu pătimească.

prejurul copacilor mii de mese și scaune, pe la care, fieșcare șade și își împlinește pofta. Două lucruri deosebite vede omul la această plimbare: mărimea grădinii, care este încunjurată de Dunăre, și mulțimea obștii și a caleșcilor. Și acia zic că au fost zi, când s'au aflat peste o sută mii oameni.

Adevărat, altul anevoe va crede, iar eu mai lesne, după câți am văzut, când Impăratul lipseà, și mai toți cei mari pe la băi și moșii; cum și neguțătorii, așijderea și nu puțini la Pojun, unde se făcèa gătirea pentru încoronația Impărătesii.

Această grădină mai nainte erà slobodă numai pentru calești, și aceasta la zile hotărâte, iar nu și pentru obștea norodului; iar Impăratul Iosif al doilea, care au împărățit dela anul 1780 Noemvrie 29 și până la anul 1788, ce și acela mult se străduia spre a-și mulțumi obștea, au lăsat-o slobodă pentru tot norodul, de când s'au înfrumusețat și mai mult.

Belvedere.

Ce se talmăcește: frumoasă vedere.

Această grădină este întocmai după numi-

rea ei, căci nu este numai grădina destul de frumoasă, ci sânt întrânsa și lucruri de mare preț, și vrednice de vedere. Aciia cum ajunge omul, întră într'o mare casă cu multe odăi, și toate pline cu lucruri din vechime, și lucruri scumpe, din care cele ce am putut însemnă sânt acestea: O icoană mare de cinci stânjini lungu și trei latu, întru care se cuprinde Cina cea de taină a milostivului Is. Hs. cu 12 Apostoli, închipuiți în trupuri mari, și acest tot lucru nu este zugrăvit, ci lucra, tot mozaic. Scumpătatea acestui minunat lucru, lesne poate a se socoti, în vreme ce asemenea lucru este lucrat pe tabacheri, sau câte o istorie, sau câte un chip de om sau de dobitoc, și se vând câte una mie sau două de lei.

În odaia dintâi sânt arme turcești nouă și mai multe vechi, cu mare deosebire din cele de acum, cum am mai zis, șele, steaguri, coifuri, din care una aveà în vârf un cocoș de aur, tuiuri și alte multe semne ostășești. Și pe opt cai de lemn, întocmai ca caii cei firești, îmbrăcați cu haine de fier, opt numiți ostași îmbrăcați chiar cu acelea a lor haine de fier

din vârful capului și până în degetele picioarelor. Un trup de om iar de lemn, asămuit întocmai cu acel viteaz, trupul de două ori mai mare, mai gros decât un obișnuit trup de om, îmbrăcat chiar cu acele haine de fier și arme care purtă când se află în războiu; pentru care haine și arme, ar trebui o bunicică căruță ca să se încarce. În trei odăi unde sânt acești nouă ostași, împrejurul zidurilor odăilor, sânt peste 120 jățuri, întru care sânt rânduri de îmbrăcăminte tot de fier, pe care poate cinevaș să cunoască că nu sânt întrupați, numai din găurile ochilor, căci numai atât loc este unde nu e fier, iar încolo este peste tot fier și întocmai ca trupul omului, mișcându-se din toate încheeturile. Altă odăe cu mari cadre, unde poate vedeă cinevaș tot neamul împărătesc de când s'a început această împărăție și până acum. Șase statue de aramă, din care una este a Marii Terezii, alta a Prințipului Rudolf, și celelalte, de patru otcârmuitori ostășești dintr'o vreme. Apoi multe odăi cu bucăți de pământ cu metalurile lor, cum am mai zis; apoi iarăș bucăți de mărgean foarte mari și în felurimi, zmaragduri, dia-

manturi și alte pietrii; o bucată de zmaragd cât o nucă mare, și asupra-i lucrat ceasornic. Alte patru odăi cu dolapuri împrejurate, pline de deosebite antici și multe daruri trimise dela împărății, cum și dela Papa, două coroane și o cruce. Și multe vase vrednice de vedere, și o masă ca o jumătate de stânjîn, peste tot lucrată cu peruzele în argint, a căriia nu este atât scumpătatea, cât este frumusețea. Alte odăi cu mulțime de organe în multe feliuri din vremea cea veche, ce iar nu se asemuesc cu cele de acum, decât numai buciumul și fluerașul ciobanului, (care aduc lacrăma). Vase multe de cristal, porțolane de China și o cusătură cu mărgăritar foarte deosebită, și alte mii de lucruri ce nu le-am însemnat. Dela această zidire, ca vre-o 400 stânjini mai nainte în grădină, altă zidire mare, și în odăi multe mii de icoane și cadre mici și mari, nouă și din vechime, zugrăvite de cei mai numiți zugravi, și a fieșcăruia cea cu mai mare meșteșug lucrată, din care este una, icoana Mironosiții Marii Magdalinii. La această vedere tot omul rămâne înlemnit. Așijderea este și a unui zugrav, taică-său și maică-sa, zugră-

viți chiar de el. La aceste două cadre, cei mai meșteri zugravi de acuma, tot uitându-se, își zmintesc ochii, căci ori cât se va uita omul, tot fuge fără mulțumirea lui. O altă mare cadră, întru care se arată întristarea a unii întregi familii, pentru fiul ce se pornește la războiu. Pe această cadră puțini o văd și nu lăcrămează. Taică-său și maica sa mai departe stând, plâng frângându-și mâinile; nevastă-sa toată plină de lacrimi, cutremurându-se, îl strânge de mână. Imprejurul lor, copiii, din care cei mari întristați și cei mici, din necunoștință, nesupărați. Iar ostașul, ca unul ce este hotărât la această slujbă pentru Patrie, strângându-și mâna nevastă-sa, cu capul întors într'altă parte, își face pasul plecării. Altă cadră așijderea mare, unde se arată bucuria a altii familii pentru fiul ce s'au întors acasă dela războiu și aceasta cu toate sămuirile bucurii. Și fiindcă sânt puse amândouă întru o odaie, și întrând se vede întâi cea tristă, cu adevăr, toți câți o văd să întristează foarte, încât cei mai slabi și lăcrămează. Apoi întorcându-se către cea veselă cadră, negreșit trebuie să se bucure, căci atâta sânt de mult

semuite cu patima întristării și a bucurii omenești. Altă cadră, o fereastră zugrăvită cu fofezele deschise, și un cap de om scos pe fereastră, să uită afară. Această cadră, de nu ar fi în odae unde sânt mulțime de cadre, ci ar fi potrivită la o fereastră de casă, nu numai ori ce trecător îl va socoti de viu și i se va închină, ci adevărat, chiar zugravii ar păți această înșălăciune. Căci cu toate că fieșcare vedeà cadra cu pervazuri de lemn, și tot unii întreabă să nu cumva să fie cap adevărat bălsămuit, și denadins cu vre un mijloc potrivit acolo, și de le-ar fi slobod, ar și pipăi cu mâna. Și alte multe.

Dela acest lăcaș împărătesc și până la celalant, locul ce am zis, de 400 stânjini, este o grădină foarte frumoasă, câmpie făr'de copaci, numai feliurimi de loze, din brazdă făcute, și printrânsele ca vre-o 50 statue de marmură și ca vre-o 40 postamenteuri¹⁾ tot de marmură, și

---

¹⁾ Un temeiu, sau de zid, sau de piatră, asupra căruia pun o statue sau o oală mare de flori, căci asemenea lucruri ce sânt spre podoaba grădinilor, nu le pun nici odată pe pământ.

asupra acestora oale mari de flori, iar de marmură. La dreapta și la stânga aceștii grădini, este iar grădină mare, numai cu copaci, cu alee tunse, cu dumbrăvi luminoase; alte locuri de tot întunecoase, din mulțimea și împreunarea copacilor, și alte alee cu copaci nalți și deosebiți.

Șenbrunn.

Fântâna cea frumoasă.

A aceștii grădini frumusețea, peste puțință este de a putea cinevaș să-i facă descriere fără de greșală. Atât numai pociu zice că, un om care întâiaș dată va intra, după puterea sau mulțime: simțirii sufletului, negreșit una din trei trebuie să i se întâmple, adică că: sau întristat fiind și intrând întrânsa poate să se bucure; sau vesel fiind, când au intrat poate să se întristeze, sau deși nu va fi fost stăpânit, nici de întristare, nici de bucurie, una dintru amândouă trebuie să-l coprinză; scăpare de a aveà, este peste puțință.

Un boer foarte vrednic de smerire mi-au zis că mai mulțumit este să fie grădinar la această grădină, decât Ban în ticăloasă țara Românească.

Cât de mult mi-au plăcut aceasta!

Din Viena și până la această grădină, este drum ca de 1 ceas cu piciorul, și tot acest drum, cu alee de plop mari și cu șpaler¹⁾.

Aciia este un mare lăcaș împărătesc și cu mulțime odăi împrejurul zidului curții, unde zic că încapă 10.000 oaste, cu toate ale lor trebuincioase.

Pe supt acest lăcaș împărătesc trece norodul slobod întru această grădină, unde vede un ochiu de grădină limpede, făr' de copaci, numai cu loze și cu flori, lungul peste 20 stânjini, și latul pe jumătate. La isprăvitul acestor două sute stânjini, unde să începe cam deal, un havuz împrejurat cu zid de piatră, mare ca de 50 stânjini lungul, și 30 latul, plin de feliurimi de pește, din care cel mai mult ca fața argintului, și roșii ca para focului. Din sus la marginea acestui havuz, o zidire de piatră, asupra căriia doi cai de mare, a căroră mărime este îndoită decât cel firesc cal de pe uscat; asupra acestora, călări

---

¹⁾ Copăcei mici împreunați și tunși ca păretele, sau de trandafiri, sau de ori ce alt mărunț soi.

două Nireide¹⁾ şi acestea de două ori mai mari decât trupul unii mueri, şi prin prejurul lor multe alte dobitoace, şi toate acestea de piatră. Dintru această zidire drept înainte, încet încet să face deal destul de nalt, şi tot limpede fără' de copaci, asupra căruia este un foişor mare, şi tot de piatră, şi deasupra învălit drept cu lespezi, şi cu stâlpi mulţi, frumoşi şi toţi de piatră, şi cu scări de două părţi; la ale căroră începere sânt 4 mari postamenturi care au asupra-le 4 statue; trupurile lor de două ori mai nalte decât un nalt om, îmbrăcaţi cu toate acele vechi haine ostăşăşti din vremea Romanilor, şi împresuraţi de multe dobitoace sălbatice, cum şi leul, tocmai în mărimea lui. Şi toate acestea tot de piatră. Intr'acest foişor este şi un pat cu meşteşug, pe care şazănd omu', cu răpeziciune îl sue deasupra învălişului, unde are o vedere minunată; văzând toată grădina aceasta limpede ce am zis, şi împotrivă lăcaşul împărătesc, şi celelante grădini, pentru care mai nainte voi vorbi, şi toată Viena cu mărimea câmpiilor.

¹⁾ Eghiptenii, Elinii şi Romanii credeau că în mare sânt aceste dumnezeoaice, Nireide.

La dreapta și la stânga acestui limpede ochiu de grădină, sânt multe postamenturi cu statue, tot de deosibiți oameni din vremea Romanilor.

La spatele acestor statue, copaci foarte nalți, deși și tunși. Acest ochiu de grădină curat, cu aceste statue la două părți și la spatele lor, aceste două înălțate zidiri de copaci la un cap: palatul împărătesc, prin care întră lumea, la celalant cap pe munte pridvorul, la mijloc havuzul cu celelante feliurimi de loze, pricinuesc privitoriului o mare mirare, dar veselă, bucuroasă și de desfătare, (căci am zis că sânt locuri care pricinuesc și întristare). La dreapta a toatii aceștii lungimi de grădină, alt feliu de grădină, cu mai multă mărime, dar tot de copaci, cu feliurimi de alee, unele iar de copaci mari tunși ca zidul; altele boltite, de tot întunecoase, și altele cu copaci mari rari, și dela un feliu de alee, până la alta, feliurimi de grădini în multe chipuri făcute și cu mare socoteală. Căci la o parte uitându-se cinevaș, vede întru acea coprindere de copaci, o bucată de grădină mare, limpede și slobodă la vedere, cu feliurimi înfrumuse-

țări de loze, cari pricinuesc veselie; și întorcându-se la ceialantă parte, întristarea și posomorârea trebuie să-l coprinză, căci se află întru o întunecoasă pădure întocmai ca noaptea, cu feliurimi de figuri și șăderi ascunse, și alte lucruri, care toate aduc întristăciuni și gânduri amestecate.

Tot aciiia la mâna dreaptă, este o casă rătundă, a căriia împrejurarea zidului curții are multe porți, ale cărora fofezile sânt de fier, prin care mergând se găsesec mici lăcuințe de dobitoace sălbatice, unde sânt: fildeșul, oi cu coade late, urs alb de tot, și altul foarte negru dela India, cerbi, tigris, căpriori pestrițe, și alt neam mai mic decât cerbul și mai mare decât căprioara, care au pântre rămurile coarnelor o împreunare de pele neagră, întocmai ca la talpa găștii; castorh, crocodil, și feliurimi de păsări. Și iarăș tot la mâna dreaptă, o pădure mare închisă cu zăbrele de fier, unde sânt iar dobitoace sălbatice, de acelea care nu smintește una pe alta, multe și slobode, unde și vânează cei ce voesc din familia împărătească. La mâna stângă, asemenea mare grădină, tot cu copaci, cu alte închipuiri și deosebiri, unde

este și o fântână cu apă minunată, dela care au și luat numirea această grădină, Fântâna cea frumoasă. Iarăș la mâna stângă o zidire, ce-i zic poarta Athinii, lucrată cu acest feliu de meșteșug încât gândește omul că este o zidire de mii de ani; căci la unele locuri, sânt bucăți din zidire de tot dărâmate, și alte părți numai deslipite, și alte bucăți deslipite și pe niște colțuri sprijinite. In mijlocul zidirii, o apă stătătoare, multe pietri căzute, negre și verzi, cum se fac de mulțimea anilor, când stau în apă necurgătoare, erburi crescute pe zid și într'acea apă, și alte multe semne, ce mărturisesc vechimea zidirii, în vreme ce sânt într'adins așa făcute.

Aceasta este grădina împărătească, ce s'au făcut și se ține cu mare cheltuială, și cu toate acestea este slobodă pentru tot norodul. Și împăratul, și familia înălțimii sale se bucură mai mult stând pe ferestre, și privind cum norodul să veselește întrânsa. Toți zic că această grădină este cea dintâi în Austria.

Laxenburg.

Și aceasta este moșie împărătească, iarăș

cu palat și grădină, care bez frumusețările cele prin omenească strădanie săvârșite, are și firească frumusețe. Un râu mare ce curge printrânsa, din care scot și multe canaluri cu apă, ce se împart prin mai multe părți ale grădinii. Și chiar apa cea mare își are înfrumusețările ei, căci la unele locuri este îngustă și curge printre doi munți de piatră, și la un loc cade de sus, jos, unde face mare sgomot; apoi la alte locuri se lățește foarte mult, unde sânt și peste douăzeci luntrii, din care în unele încap și 30 de oameni. Apoi un ostrov împodobit cu o pădurice și în grădină alee, câmpii, dumbrăvi și un pod umblător pentru trecerea acelor ce vor să treacă la cea din împotriva grădină, unde iarăș sânt deosebite lucruri, pe care trebuie cinevaș negreșit să le vază, căci nevăzându-le, iar îi lipsește știința de deosebite lucruri. Acolo este o cetate mică, întru care sânt lucruri întocmai ca la Belvedere, adecă lucruri din vechime; strânsoare de arme, avuție împărătească, coifuri, multe semne ostășăști, haine de fier și călăreți iarăș mai vestiți. Adevărat sânt mai puține decât la Belvedere, dar toate sânt mai vrednice de

însemnare, fiind întru toate mai deosebite decât acelea. Așijderea și vre-o câteva odăi pentru lăcuința împărătească, a cărora podoabă iarăș este deosebită, nu atât pentru cheltuiala cea mare, ci căci este o podoabă din veacul cel vechiu, adică de al 14-lea veac, care are o mare deosebire de cele de acum.

Tot întru această cetate este un turn foarte nalt, cu 170 trepte. Din vârful acestui turn, este o nespusă frumoasă vedere, căci se vede toată grădina, toate învârtiturile ce face apa cea mare, cum și canalurile, ostrovul, palatul, mulțime de sate, câmpii, pe cari toate le vede par'că ar fi o hartă supt picioare. În vârful acestui turn este o odaie, ce are la mijloc o gaură cât încape omul, răspunsă de aciia până jos la pământ, unde este temnița. Intr'acea odaie zic că se săvârșea judecățile acelora ce-i hotărea de moarte, și după ce le făcea cunoscută hotărârea prăvilii, legându-l cu un lanț, îl coborâ printr'acea gaură până în fundul temniței, ce este destul de întunecoasă și înfricoșată: unde și acuma au un ticălos legat cu lanțuri de mâini și picioare, cu acea față de om mai mort, și cu o haină neagră și putredă, la care când

se va apropiia cinevaș, cu mare mânie își trân-tește mâinile cele lăntuite. Pentru care, tot privitorul îndestul să cutremură; dar și curând se odihnește, căci în grab îi spun că acel trup nu este de om, ci de lemn, și cu meșteșug săvârșește toate acestea.

Au-Garten.

Și aceasta este grădină împărătească, iar cu deosebite înfrumusețări, pe care toate le tac, de vreme ce am scris pe cele dela Șen-brun. Aciia este un numit birt, pentru care zic, că asemenea întru alte țări nu se află, nu pentru mulțimea și deosebita argintărie ce au, nici pentru podoaba odăilor, care este întocmai ca la palaturile împărătești; ci pentru deosebitele lucruri de mâncare, ce în veci acolo să află, unde și un sărac prânzește și să satură, plătind un fiorin; dar și un bogat, de va voi, poate plăti numai pe seama lui, și o sută de fiorini, căci au lucruri streine și scumpe. De multe ori chiar în Viena să întâmplă să lipsească lucruri streine, iar acolo mergând găsește și acele lucruri, ce nu crede că va putea fi.

Și cu toate că este mai departe decât un ceas din Viena, dar totdeauna prânzesc sumă de oameni acolo; căci, cei mici mergând spre plimbarea grădinii, și găsind mâncare eftină, rămân de prânzesc. Așijderea cei bogați pământeni și streini, milorzii, milionistii, ce vor să-și mulțumească băgarea de seamă, cerând așa lucruri streine, numără suta de fiorini, sau mai puțin, sau mai mult, după lucrurile ce va cere. Zic că s'au întâmplat într-o zi să ia birtașul până la douăzeci mii fiorini.

Dornbach.

Moșie întreagă și toată făcută grădină, a lui Prinț Sfarțenberg, cu munți goli și cu păduri, cu văi, cu ape, și în alte părți iarăș felurimi de alee, postamenturi cu statue. Pe acei munți goli, poate vedeà cinevaș și turme de dobitoace sălbatice. Aciaa sânt și colivii mari, în mulțime de stânjini, cu multe despărțiri, și fieșcare despărțire cu odaia ei, unde au păsările ce să numesc fazani, și nu numai de un fel, ci de mai multe. Această grădină, cu piciorul anevoe să încunjoară,

de aceia are și drumuri de caleșci, cum mi s'au întâmplat să văz pe alții.

Kalenberg și Leopoldberg.

Moșia a lui Lihtenștain, unde sânt doi munți foarte nalți, deasupra sânt zidiri de case, din care una este înpodobită după obiceiul chinezesc și turcesc. Dela un munte și până la altul, și peste tot locul împrejur, sânt păduri cu drumuri prin trânsele; iar pe dealurile cele goale, când este soare și se strâng sumă de dobitoace sălbatice, nu e mai frumos lucru decât a le vedeà cinevaș cum stau pâlcuri, pâlcuri, fieșcare neam deosebit, din care unele stau lungite, altele să joacă. Pe la poalele acestor munți curge apa Dunării, și stând cinevaș în vârf, vede câte trele despărțituri ale Dunării, ce să deosibesc, și a fieșcăruiua ocolișurile, și sumă de luntri, unele suind, și altele coborând, și tot orașul Vienii, cum și mulțime de sate; așijderea toate dealurile cu viile și feliurimea sămănăturilor peste câmpuri. Și cel mai vrednic de auzire este, că să vede chiar Prezburgul, care este departe de

acii a 5 poștii. Apoi judece fieșcare ce deosebită frumusețe poate fi, de a vedeà toate acestea firești podoabe, și cu toată osteneala ce fieșcare cearcă până a se sui, dar nici unul cu a sa mulțumită nu lasă această vedere, mai vârtos toți milorzii și ori care streini, bucuros acii a leargă.

Baden.

Acii a sânt ape metalicești, unde sânt mulțime de băi în multe zidiri, și printr' aceste zidiri de băi, și mai depărtat, multe alte case mari, și făr' de greșală pociu zice, un oraș mare. Acii a la vremea băilor se strâng și mulți streini, unde să urmează o petrecanie foarte veselă, după cum am auzit; căci când eu am fost, erà vremea cam trecută.

Cel mai frumos loc este unde are palatul Arhiduxul Carol, fratele Împăratului, unde este o zidire nu numai destul de frumoasă, ci și împrejurată de o grădină cu bun gust făcută.

Elenatal.

Dela Baden mai nainte ca o jumătate de ceas, este o plimbare, împodobită cu firească

înfrumusețare, ce o numesc Elenatal, adecă pădurea Elenii. Aciia sânt doi munți prin care curge un râu micșor, munții cu păduri și cu drumulețe de picior, și în vârful lor două cetăți, întru care zic că lăcuiă doi frați, unul într'o cetate și altul în alta; dar, din nenorocire, aveà războiu între ei pentru acea Elena. Din nenorocire, am zis, căci nu au judecat ticăloșii, că niciodată nu ar fi câștigat inima ei acela care în bătae ar fi biruit, ci în veci câștigătorul ar fi fost acela, pe care ea, mai dinainte ar fi hotărât. Căci ce s'ar fi folosit acela, care în războiu ar fi biruit, când ea nu l-ar fi voit? Așă dar, din nenorocire, și făr' de dreptate, pre aceștia, pe care firea i-au unit, patima i-au despărțit.

Acestea sânt grădinile care am văzut, întru care se veselesc toți de o potrivă, și pociu zice că mai mult norcdul, căci are mai puține griji.

Imprejurul Vienii, și în tot ținutul Austrii semănăturile sânt tot acelea, numai porumbul se împuținează, și rișca iarăș începe a se înmulți. Poamele iarăș sânt tot acelea, numai mai multe, și soiurile mai bune, iar vinul

mai prost decât al Ungarii. Soiul cailor și al boilor, nu sânt subțiri și ușori ca cei ungurești, ci mai groși. Trag mai încet, dar suferă și la drum și la povară mai grea. Oamenii sânt vrednici, și toți în toate lucrurile lor temeinici și regulați. Numai văzând cinevaș semănăturile lor pe câmpuri, sau strânse sau nestrânse, sau când ară, îi hotărăște că sânt foarte muncitori și hotărâți de a săvârși toate lucrurile cu temein și cu orânduială. Căci îi va vedea arând numai cu doi cai, dar foarte mari și frumoși; arătura foarte dreaptă și semănătura linee pe urma plugului; plugul tot de fier, până și roatele nu au nici bucățică de lemn. Și văzându-i cinevaș, cum sânt de bine și curat îmbrăcați la vremea muncii, iarăși îi hotărăște că sânt fericiți, având cel mai prost și leneș birnic, toate câte se cuvine să aibă o bună gazdă, îmbrăcat curat și el, și nevasta și copiii. Picior gol peste puțință de a vedea, măcar aibă și 10 copii; toți cu cisme în picioare trebuie să fie. Iar aceia cari sânt mai deșteptați, neleneși și vrednici, au și stare de avere bună. Cum starea unui cărbunar lăeuitor la Baden, pe care sânt silit să-i fac

descrierea, ca să aflu fieșcine, ce va să zică un cărbunar ce lăcuește într'un loc unde prăvilile ajută pe fieșce om de a face stare, fie numai vrednic.

Un dohtor neamț cunoscut mie, aflându-se la Baden, cu șăderea în casa acestui cărbunar, după vre-o câteva zile, l-au pohtit la grădina lui ce au avut departe ca jumătate de ceas, unde mergând au găsit o grădiniță frumoasă, o casă de zid cu vre-o 5—6 odăi jos, cum și deasupra lor, și o moară, care trebuie să se fi făcut cu vre-o câteva mii fiorini. Apoi și ospățindu-l, și văzând bez mîncarea, tacâmul mesii, nu ca de un cărbunar, ci ca de un om cu avere, au fost silit să-l întrebe că numai făcând cărbuni și vânzându-i în Viena ai făcut această stare? El i-au răspuns: că așa, și că pentru ce să miră; căci un om muncind 40 de ani (fiind el de 65) și plătind împăratului cu orânduială, adecă nu mai mult după cât se cuvine după averea lui, întru atâtea ani muncind, cum să nu facă stare? Și că puține zile sânt de când au numărat 20.000 de fiorini spre cumpărarea unui acaret, pentru fiul său cel mare.

Vedeți, fraților! fericirea oamenilor celor proști, aceștea mă silesc să arăt pricinile

pentru care birnicul Țării Românești, care lăcuiaste într'acel bogat și frumos pământ, este într'o sărăcie și întru o ticăloșie atât de mare, încât un strein este peste putință să crează această proastă stare. Și că pentru banii de bir, s'au urmat și pedepse, ca să dea ceea ce nu are, și atâți câți nu poate agonisi. O! să cutremură mintea omului, când îș va aduce aminte, că făptura Dumnezeirii, omenirea, frații noștri, au fost câte 10 așternuți pe pământ cu ochii în soare, și o bârănă mare și grea pusă pe pântecile lor, ca mușcându-i muștele și țințarii, nici să poată a se feri. Aceasta de nu s'au urmat de nimenea, împungă-mă pre mine cugetul, căci scriu o minciună; iar de au săvârșit-o un Român către frații lui Români, numai ca să se întoarcă cu bani mulți strânși, arătându-se cu slujbă către stăpânitor, acela citind și aducându-și aminte, împungă-l pe el cugetul, și de acum înainte părăsească-se de acele urmări; căci condeele nu vor mai fi uscate, și asemenea urmări, nu vor mai fi cunoscute numai duhovnicilor și suferite de pătimiși, ci condeii va da în velegul obștii, atât urmările cele spre folosul

neamului, cât și cele spre prăpădenia lui.

Alți creștini, tot pentru dare de bani, au fost spânzurați cu capu în jos, și alții iarăș închiși în coșare de vite, unde le-au dat fum, și alte multe asemenea pedepse. Pe care cine va voi să afle vremea întru care s'au urmat, și obrazile care au avut așa multă bună voință spre slujbe și bun cuget, cerceteze slujbașii de peste Olt, pe care vor avea temere de Dumnezeu.

Aceste nedrepte urmări și nepomenite peste tot pământul, i-au adus pe ticăloșii lăcuintori întru așa stare, încât întrând cinevaș într'acele locuri, unde se numesc sate, nu va vedeà nici biserică, nici casă, nici gard împrejurul casii, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pasăre, nici pățul cu sămănăturile omului pentru hrana familiei, și în scurt, nimică; ci numai niște odăi în pământ, ce le zic bordeie, unde întrând cinevaș, nu are a vedeà alt, decât o gaură numai în pământ, în cât poate încăpea cu nevasta și cu copiii împrejurul vetrii, și un coș de nuiiele scos afară din fața pământului și lipit cu balegă. Și după sobă, încă o altă gaură, prin care trebuie el să scape fu-

gând, cum va simți că au venit cinevaș la ușă-i; căci știe că nu poate fi alt decât un trimis spre împlinire de bani. Și el neavând să dea, ori o să-l bată, ori o să-l lege și o să-l ducă să-l vânză, pentru un an, doi, și mai mulți, sau la un boierinaș, sau la un arendaș, sau la ori cine se va găsi, ca el să-i slujească acei ani, și banii ce se dau pentru slujba acelor ani, să se ia pentru birul lui. (Iarăș zic că adevărat, milostivul Dumnezeu este foarte răbdător). Ce erà dator această făptură dumnezeiască să și robească ca să dea și ce nu are Domnului?

Și apoi întrând cinevaș întru acele bordeie ale lor, peste puțină erà de a găsi pe trupurile lor, și în casă, lucru de zece lei; căci și căldarea cu care o să-și facă mămăliga, nu o are fieșcine, ei sânt 5—6 tovarăși pe una. Și când aceștia din norocire prindeà de veste când vinea în satul lor zapciu, pocovnicu, căpitanu, mumbașir isprăvnicesc, mumbașir domnesc, fugeà atât ei, cât și muerile lor, și copiii care puteà fugi, prin păduri și pe munți, întocmai ca dobitoacele cele sălbatice, când le gonesc vânătorii cu câinii. Căci știià că prinzându-i, nu mai este altă

vorbă, decât cerere de bani, și ei neavând bani, vor luă gârbaciuri pe spinare. Nu crez că cel mai rău tiran stăpânitor, văzând chiar cu ochii lui, pe această făptură dumnezeiască, pe acest de o potrivă cu el om, fugând pe munți și prin păduri, cu picioarele goale până în genunche și cu mâinile până în cot, negre și pârlite, și haina care o au pe ei numai din bucățele, iar copiii de tot despoieți, — nu crez că nu i se va muiă inima, cât de sălbatic și rău va fi, și va mai cere bani dela o așa stare de oameni. Ci pricina este căci Domnii și noi boerii nu-i vedem pe aceștia nici-odată; ci îi văd numai aceia care merg să-i siluiască, să-i pedepsească și să împlinescă, care au suflete otrăvite și fără nici o cunoștință de datoriile către omenire.

Pe acest feliu de oameni trimitea stăpânirile spre împlinirea rămașițurilor, (acest feliu de numiri obicinuesc, când vor să strângă din țară bani fără de nici o dreptate); căci mai nainte trimit pe alții, care prefăcându-se că sânt trimiși pentru dreptate, adecă ca să cerceteze pe ispravnici, sameși, zapcii, de au urmat drept la împlinirile dăjdiilor, strâng

de pe la lăcuitori răvașele zapciilor, de două trei daturi de bani. Apoi peste o lună de zile să trimete mumbașirul după rămășițuri, care împlinesc tot acei bani, ce au dat lăcuitorii odată. Și profesori de asemenea învățături, sânt aceia care în puțini ani au cumpărat moșii, au zidit palaturi, făr' de a moșteni avuții părintești, și făr' de a fi cunoscute neguțătoriile prin care au putut câștiga două, trei milioane. Și carele din compatrioți cunoscând numai pre cei despre bălți lăcuitori, care au oareșce stare, va zice că nu am bună știință a țării, aceluia îi voiu răspunde: că nu ne face cinste să înșiruem pricinile pentru care unile sate și unii din scutelnici și poslujnici oareș ce să bălăbănesc în lume. Și mai vârtos că cum toate sânt făr' de orânduială, și aceasta este asemenea; căci am cunoscut sat cu o sută de case pe o jumătate lude. Dar aceasta nu au fost facere de bine a stăpânirii, după cuviința analoghii a tuturor satelor; ei și aceasta este o destulă nedreptate, căci ludele câte s'ar fi convenit să ție aceasta 100 case, s'au presărat pe alte sate ale boerilor celor neputincioși, și

ale boerinașilor, ca să fie foarte ușoare acele sate ale profesorilor, care învăță pe Domni cum să-și facă aceste meșteșugiri.

Dar ce m'am întins întru zadar? Toate aceste rele urmări ale lor ș'-au luat îndemnare din cele fără de cuvânt iraturi ale boeriilor noastre, căci au văzut că un boeriu ce luă spătăria, băgă în casă-i o mare sumă, vânzând polcovnicii, căpităni și alte asemenea iraturi, care ca niște speculanți neguțatori, ce ș-au numărat banii, căută să ia dela norod îndoit. Așijderea vedeă și pe Vistierul că vindeă isprăvnicii, sameșii, până și zapclicuri, și aceștia toți iarăș trebuiă să ia o asemenea sumă.

Și adăogând toate cele lante iraturi ale tuturor boeriilor, se urcă la o necrezută sumă. Apoi cu care dreptate acest norod au fost dator să ne deă o asemenea sumă?

O! ce amară viață a acestui norod, ce lăcuește pe acest bogat pământ. O! ce agoniseală nedreaptă cu numire de iraturi ale boeriilor. Nelegiuită și vrednică este de blesteme, căci aceasta ne-au învrăjbit, aceasta stă împotriva unirii, împotriva frății, împotriva

tuturor celor bune cugete; aceasta ne-au și sărăcit, vânzarea zic a tuturor iraturilor, dela cea dintâi treaptă, până la cea mai din urmă, a căroro iraturi vânzarea se urcă la o destulă sumă, apoi cumpărătorii, sau îndoiti, sau întreit împlinesc, după cum îi vor lăsa cugetul. Această împreunată sumă, de va socoti-o unul care au umblat prin țară și îi sânt cunoscute toate urmările slujbașilor, o va găsi-o că apropie birul cel drept de peste tot anul al tuturor lăcuiitorilor țării Românești; căci cumpărătorii, polcovnicii Craiovii, armașii, polcovnicii Cernețului, tretii divanului Craiovii, izbășia divanului, toți vătașii de plaiuri, toți condicarii, toate judecătoriile, toți pocovnicii și căpitanii, toți calemgii și sameșul vistierii, isprăvnicii, sameșiile și zapeilicurile, dorobănția, ceașia, polcovniciile, acestea zic toate vânzându-se, cine poate zice că cumpărătorii nu iau din toată țara pe tot anul, o sumă foarte mare și făr' de nici o dreptate; căci în toată lumea toți cei ce slujesc Patrii, iau numai leafa, și cel ce face vre-o deosebită slujbă, sau vre-o jărtfă pentru

Patrie, i se dă deosebită cinste, cum sânt cavaleriile, ce toată Evropa le împarte.

Și aceste slujbi pe la locurile cele luminate să urmează cu orânduială foarte bună, căci toți după ce es de pe la școale, îi orânduiesc întâi în cele mai mici slujbe, și acolo după ce slujește trei ani, și practisesc destul, îi urcă la alta, și de acolo după trei ani iarăș la alta, și așa când se află la cea mai naltă treaptă, știe toate orânduiele și prăvilile, și îi este capul îndestulat de toate științele. Iar nu ca la noi, unde neștiind, nici cât știu acei mai mici și proști logofetei ai Divanului și ai vistieriei, și unii de loc nu știu nici cartea românească, și numai căci sântem fii din noblețe, Domnii fiindcă au trebuință de părinții noștri, după o boerie sau două, ne fac boeri ai Divanului, urcându-ne la cea dintâi treaptă.

Acești boeri mulți ani iscălesc ori ce anaforale le vor da calemgii ale boeriilor cu care sânt însărcinați, căci de vor luă anaforalele în mână să le cetească și să le îndrepteze, li se vor părea că sânt scrise în limba armeană, și Patria este datoare să plătească la asemenea oameni, leafă și irat deosebit, căci

slujește norodului. (O! aceasta este de răs.) Din care pricină câte lucruri să întâmplă, ce nu ne aduc cinste, îmi este rușine să și le povestesc; destul, să zic, că mulți feciori de boeri, din treapta de al doilea și al treilea sânt muritori de foame, căci cei ce au apucat odată să între în slujbele condicărilor, sameșiilor, calemgiilor Divanului, i a vistieriei, aceia sânt până mor; și aceasta nu se urmează, căci așa ne este obiceiul sau pravila, fiind că toate dregătoriile dela cea mai mare și până la cea mai mică, să schimbă pe tot anul. Nici nu este această urmare ca o cinste, ca o răsplătire, pentru căci să poartă acel calemgiu cu dreptate, și de aceia i se cuvine a fi '40 de ani într'o slujbă; ei pricina este căci unii din Vistieri și Logofeți, dintru a căroră hotărâri și urmări spânzură toate pricinele ale tot norodului Prințipatului Valahii, nu știu de a închipui o anaforă. Apoi cum va schimbă pe calemgiul cel vechiu, și cum va orânduî un alt tânăr întru această slujbă? Și poate la alții nu se va fi întâmplat așa, poate vor fi intrat în boerii adăpați de toate științele; iar mie întocmai

mi s'au întâmplat, când m'am orânduie în tiiș dată ispravnic, și am văzut pe sameș și pe condicariu viind cu sinurile pline de hârtii, pe care toate eram dator să le văz, să le judec și să le întăresc cu iscălitura mea: m'au apucat cutremurul. Iar când a doua zi, am văzut 20 de moșneni cu sânurile pline de hrisoave, de câte două și trei sute de ani, și am fost silit să caut pe cel dintâiu moș, apoi să cercetez dintrânsul, câte părți s'au făcut, și fieșcare jeluitor din care se trage, și să hotărâsc fieșcăruia cât i se cuvine să stăpânească.

Pentru aceste gândiri am rămas înlemnit, blestemându-mi ceasul în care am primit această dregătorie, fiindcă am cunoscut că ispravnicul trebuie să aibă multe științi, neavând nici o deosebire de un Domn, căci cum Domnu are pe vistier în toată țara, așa și ispravnicul are pe sameș peste tot județul lui; cum are pe ispravnici, ispravnicul are pe zapcii; cum pe logofătul cel mare, ispravnicul are pe condicar, și cum pe boerii divaniți, ispravnicul are pe judecător; și în locul spătarului, pe pocovnic și căpitani; cum și în locul vornicilor pe vâtașii de plaiuri, — orânduială sfântă și

foarte frumoasă, când s'ar urmà toate cu dreptate, și când noi, făr' de deosebire, cei mici și fiii nobleții, am luà dregătoriile dela cea mai de jos treaptă și fieșcare după așa învățatură și cunoștință, s'ar sui până la cea mai din sus, — atunci adevărat ne-am mândri pentru darurile cele cu sudoarea noastră câștigate, iar nu pentru metalul pământului, din care ne facem anterie de fir, nici pentru părul cămilii, cu care ne încingem, nici pentru pielea samurului și a răsului, pentru care și de răs am rămas.

O! cum îm aduc aminte, și cum sânt silit să mă spovedesc, că sânt foarte greșit. Căci eu nu numai nu am făcut nici un bine cât de mic patrii spre mulțumire, căci au hrănit, au îmbogățit, au cinstit pe părinții miei, moși și strămoși, — ci dela cea dintâiu dregătorie și până la cea din urmă, n'am contenit luând luări nepravilnicite dela acest norod, care nu-și are nici hrana din toate zilele.

Aceste toate văzând că nu se mai urmează într'altă lume, mă împunge cugetul, și zic că, fericit va fi acel compatriot care se va simți că nu au urmat ca mine, căci nu-l va împunge cugetul.

Am zis, pentru nedreptele dări ale norodului cu cuvânt de iraturi, că se urcă la o mare sumă. Acum iarăş mai zic că, mai este şi altul asemenea condeiu năpăstuitor norodului, ce se urcă la o asemenea sumă: vânzarea, zic, a husmeturilor, cu împlinirea cumpărătorilor, cea cu feliurimi de mijloace năpăstuitoare; zic, vânzarea dijmăritului, oeritului, vinăriciului, ocnilor, vorniciilor, tütünăritului, trecătoarea vitelor şi a zahe-relii (care erà o foarte rea urmare a stăpânirii, căci de nu e slobod lăcuiitorilor să se neguţătorească cu vânzarea zahe-relii, pe care chiar ei cu a lor muncă o fac, cum va fi slobod stăpânirii să vînză această slobozenie la obrazele care va voi şi să tragă acest negoţ al tot norodului, numai pe seama sa şi pe seama acelora ce va voi).

Dar eu gândesc că toţi fraţii compatrioţi, sau asemenea de vor fi urmat rău ca mine, sau bine,—vremea este ca toţi de obşte, dela cel mai mare şi până la cel mai mic, să hotărâm ca să ne desbrăcăm de această streină haină şi să ne îmbrăcăm cu haina milostivirii, a unirii şi a virtutii, hotărând fieşcare să slu-

jească patrii, după cum slujesc în toată Evropa. Și în locul lipirii acestor câșiguri, pue-să gonirea lenevirii, strădania prin acareturile fieșcăruia, depărtarea de lux și îmbrățișarea iconomii. Și atunci, și noi și fieșcine vom câștigă adevărată cinste și fericire, și norodul peste puțini ani negreșit va ajunge întru acea stare, întru care se află noroadele a ceilanți Evropii. Cum și în lumina cea cuviincioasă va ajunge, când vom luă pildă dela alte neamuri și vom înmulți veniturile școalelor. Și când se va hotărâ să se facă din fiii nobleții ce cunosc limbi streine, o cât de mică soțietă, spre a face tălmăciri din cărți streine folositoare, în limba națională. Al acestui lucru mare folos, și de nu ne vom învrednicî chiar noi a-l simți, a-l vedeà învederat, negreșit îl vor cunoaște următorii noștrii; căci săvârșire va luă, și bună, după cum zic, căci începerea a fieșcăruia lucru este înjumătățirea isprăvitului. Nu cumva sânt puțini aceia care știu limbi streine? Din care fieșcine în soroc de un an, când va hotărâ, nu va puteà tălmăci, o cârticică, o istorie cât de mică? Nu ar puteà, împărțindu-se între dumnealor câte o slovă,

două, să ne aducă lexicoane, adunându-se des, și spuind unul altuia socoteala sa, și chipzuindu-se toți dinpreună, și făcând cuvinte nouă care ne vor lipsi. Și ce vorbesc într'un zadar? O soțietă de 10 oameni poate face mare lucru, în vreme ce nu sânt 10 numai, ci sânt mulți, din care, cine va ști mai mult, va scrie mai mult și mai bine, și cel ce va ști puțin, va scrie puțin și mai prost; și acela pentru a sa puțină știință, sfială nu trebuie să aibă, căci norodul nu va răsplăti numai multa știință, ci și buna voință, buna cugetare, ce va aveă fieșcare după a sa putere să slujească Patrii. Căci și cel ce va aduce folos ei, un bulgăre de aur, și cel ce va aduce numai cât un grăunț de meiu, tot trebuie să fie cinstiți, mai mult decât cei ce în urmă vor scrie, ca niște începători ai acestui sfânt lucru și ca niște înlesnitori la cei din urmă.

Eu plecând din Brașov, am început să scriu cele ce vedeam, în limba națională, și nu după zile multe, ci după puține, am fost silit să scriu în limba grecească; căci foarte des întâmpinam vederi de lucruri, ce nu le avem numite în limba națională, cum: șadârvanul,

statue, cascade și altele, pentru care ar fi trebuit să zăbovesc ceasuri, socotindu-mă de unde s'ar cuveni să le întrebuițez, și așa am fost silit să las limba națională și să încep grecește. Și aceasta nu făr'de a încercă rușine, căci toți tovarășii drumași seriă fieșcare în limba sa cea națională; și scriind și eu, m'au întreat de este această scrisoare în limba națională? Și de nevoie am spus că este grecească, mai pof-torind că, în Patria noastră, toți fiii nobleții obicinuesc mai mult în limba grecească să serie.

Dar întru acest veac când stăpânirea s'au încredințat la Domn pământean, cătră carele cu îndrăsneală toți putem alergă ca cătră un părinte, arătând fieșcine ori ce bine a putut chibzui, și când toți sântem siliți de a îm-brățișă toate urmările spre folosul și luminaarea Patrii, — nu mai trebue zăbavă, ci numai decât îmbrățișarea Luminii, bine e să se pue în urmare, — pentru care sânt mulți foarte des-toinici, ca să lucreze fieștecare după a sa pu-tință pentru folosul Patrii și cinstea familiilor dumnealor, cum: dumnealui Nicolae Obedeanu, frații Câmpineni, Nicolae Filipescul, Iancu

Văcărescu, Iordache Golescul, frații Mihalache și Alecu Ghiculeștii, frații Mihalache și Costache Corneștii, Manolache Florescu, Alecache Vilarà, frații Ștefan, Costache și Iancu Bălăceanii, frații Constandin, Șerban și Grigorie Grădiștenii, Nestor, Alexandru Nicolau Filipescul, Alecu Filipescul, frații Băleni, frații Bibești, Grigorie Obedeanu, Iordache Crețeanu, și câți mulți sânt care nu îm vor fi venit în gând.

Dintru atâți mulți frați compatrioți, cum pociu zice că nu să va putea adună vre-o Soțietate, din care cei mai cu putere tălmăcind și alții prescriind, să împlinească lipsa cea mare ce avem, de cărți. Și bez această soțietă mai este trebuință și de alta, care să se chipzuiască cum să gonească pre vrășmașul Patrii noastre și isvoditoriul sărăcii și stângerii noastre, carele este luxul, și cum în locu-i să se întemeiase iconomia, vrednicia și munca pământului, cu deschiderea negoțului, care îmbogățește toate împărățiile. De vorbesc, fraților, rău, dojeniți-mă; de vorbesc bine, puneți în lucrare, aruncați, trântiți pizmuirile, și împreunați-vă; cădeți la picioarele otcârmuitoriului,

cereți toate feliurimile de ajutoare, spre scotocire și săvârșire de bune lucruri, și folosi-toare Patrii, căci negreșit să va veseli și Măria sa de asemenea urmări, vă va ajuta și vă va cinsti pentru virtutile Dumneavoastră, socotind că, săvârșindu-se asemenea lucruri în zilele Mării sale, va câștiga vecinică laudă și pomenire.

Apoi iarăș nu puțină pricină de mari cheltuieli, și mai vârtos stingere este, necon-tenitele prigoniri pentru hotarele moșiilor, care în alte părți am văzut-o într'o foarte bună orânduea'ă, având fieșcare om, condică de toate moșiile hotărâte gheometricește și întărite de stăpânire; și bez condicile ce sânt la mâinele fieșcăruiia stăpân, toate sânt trecute și în con-dica Dișanului, ca când vre unul din ori ce nenorocoasă întâmplare, iș va pierde sinetul, pagubă nu poate încercă, nici cheltuială mai multă decât a-și prescrie din condica a Di-șanului. Adevărat că acest lucru se va socoti de fieșcine că este cu anevoe și pricinuitor de mari cheltuieli; dar socotească-să și cheltuelile ce prin necontenitele judecăți se urmează, în toate veacurile, necurmate, și năpăstuirile

ce se întâmplă, și se vor alege înzecite; iar prin
acea bună orânduială nu mai rămâne mijloc
de a se amestecă într'aceste pricini totdeauna și
neconținut, zapcii, judecătorii duprin județe,
hotarnicii, depertamentarii, vorniceii, portarii,
din care pociu zice că cei mai mulți, căci nu
au nici o știință, în loc să facă alegere și
îndreptare jeluitorilor, fac mai rea nedreptate;
și cu amestecăturile lor, pricinuiesc Divanului
și stăpânirii, o zadarnică împiedicare la ade-
văratele hotărâri ce sânt datori să facă, pri-
cinuind și prigonitorilor înzecite cheltueli, aler-
gând din judecător în judecător. Iar orânduin-
du-se trei boeri din treapta cea dintâi, 6 de
al doilea, și alți 6 de al treilea treaptă, care
pot aveà oareșce știință de învățătură, aceștia
în soroc numai de un an, pot a se face buni
gheometri și gheografi, căroră hotărându-li-se
bun venit și bună plată, dela două, trei mă-
năstiri, (ale căroră prisoasele veniturilor le
mistuiesc călugării, care au lăsat lumea și nu
mai au trebuință de bani, decât numai de
o haină proastă și pâinea cea de toate zilele,
pe care trebuie singur cu strădania trupului lui
să și-o dobândească), vor face bună orânduială.

Așijderea un deosebit și mare folos este și cu școalele ce sânt spre învățătura preoților, căci aceștia nu învață numai cele ce trebuie a ști pe seama clerului bisericesc, ci încă mai învață că, întâi ei trebuie să aibă năravuri foarte bune, să fie blânzi în cuvântare și în urmare, și smeriți la vedere și în faptă, căci a lor datorie este de a da bună pildă în satele ce se află așăzați.

Sânt mulți boeri și cocoane care au fost pe la ospățuri, chemați de preoții de pe la satele dinprejurul Brașovului, — aduceți-vă aminte cu ce feliu de oameni ați vorbit; întorceți-vă ochii și la preoții noștri și lacrămați, hotărând că mai bine este acele venituri mănăstirești să se întrebuițeze chiar spre învățătura preoților, îmbrățișând adevărata virtute, facerea de bine, iubirea către turmelă ce li se încredințează, întru adevăr pătimind, întocmai ca o maică pentru copiii ei. Căci toți acești preoți, după cum am mai cuvântat, sânt siliți să cuvinteze către toți copiii satului, din mica nevârstnicie, și până la zioa căsătorii: cum li să cuvine să-și poarte datoriile cele către Impărat, cum și

către părinți, cu mare supunere și ascultare, și cu grijă, încât nici odată să nu le pricinuiască cea mai puțină mâhnire; să fie plecați către toți sătenii cei mai bătrâni, și fără de deosebire; să aducă închinăciune fieșcăruia ce întâlnește, și să fie foarte muncitori, gonind lenevirea, căci viața trândavă este scârboasă, și lui Dumnezeu și oamenilor.

Acestea sânt datori preoții în toată săptămâna într'o zi să cuvinteze către toți copiii satului, bez slujba preotească, iar nu ca aceia care așa cuvintează în biserică, încât nici ei nu pricep ce zic, nici norodul care ascultă. Căci din cuvântarea lui, fieșcare tânăr ascultându-o aproape de 15 ani, câștigă mare folos, fiind că cel din fire rău nărăvit, și leneș, tot trebuie să se prefacă în bine cât de puțin; iar cel bun, mai mult se împodobește. Iată dar că cel dintâi și mai temeinic folos al omenirii îl revarsă preoții. O! cât aş fi voit aceste folositoare urmări, ce aduc lumină și fericire norodului, să le povestesc, nu de 2—3 ori, ci de ar fi fost cu putință și de o sută.

Aceste paze și urmări de datoriile clirului

bisericesc, aceste fapte bune ale otcârmuito-
rilor și ale fiilor nobleții, ce caută și în-
dreptează pre norod spre fericire, și cu toate
mijloacele înfrumusețează toate orașele și
satele, cum și drumurile, și fericirea și odihna
care am văzut că are și cel mai prost om,
m'au silit de a lua această îndrăzneală, să
descriu cele bune ce am văzut, să însemnez
cele ce rău se urmă în patria noastră, și
să chem pe frații compatrioți la o soțietă
cum am văzut, care se silește a depărtă re-
lile, și a îmbrățișă binele, și la tălmăciri
de cărți. Și așa în puțină vreme această maică
Patrie se va bucură, căci cei adevărați fi ai
ei vor începe să se arate că au virtute, și că au
cunoscut datoriile lor către ea. Căci oameni
mărturisesc și zic că patria este un pământ,
pe carele toți lăcuitorii se interisarisc a-l păzi,
și nimeni nu va să-l părăsească, pentru căci
nimenea nu-și lasă norocirea, și mai vârtos
acele pământuri, în care streinii își caută loc
de scăpare. Acest pământ este o maică care
își iubește pre toți fiii; care nu-i deosibește,
fără numai într'atâta, încât ei vor să se deo-
sibească. Aceasta este o hrănitoare, care își dă

laptele cu atâta bucurie, cu cât el este primit. Aceasta este o maică care binevoește să se afle între toți copiii săi, din care unii pot fi mai bogați, și alții de mijloc, dar pe nici unul nu pofteste să fie sărac; fie măcar mari, măcar mici, nici că voește să fie vreunul împilat cu necazuri. De aceea, și întru împărțirea sa cea nepotrivită, tot păzește un felu de potrivire, deșchizând tutulor calea către bogăție și către cinste, la care pot fi chemați pentru ale lor bune năravuri; nici că suferă bucuroasă vreun rău în familia sa, fără numai pre acelea pe care nu poate să le poprească, adecă boala bătrânețelor și moartea.

Pentru aceasta dar Patrie trebuie să ne sirguim, căci toată norocirea și toată slava cea adevărată a unui bun patriot, aceasta este. Pre această Patrie, Licurgu, Solon, Miltiad, Themistoclis, Aristid, o aveà mai presus decât toate lucrurile lumii.

Unul dintr'aceștia, într'un sfat adunat ca să gândească pentru un războiu al Patrii, văzând toiagul al lui Evriad rădicat asupra lui, au zis numai aceste cuvinte: „Lovește-mă, dar și ascultă-mă“. Aristidis în vreme ce aveà supt

ocârmuirea lui toate puterile și banii Athineilor, nu au lăsat avere nici pentru îngroparea lui.

Această Patrie au făcut pe o muere Spartiată să zică către fiul său: „Mergi, fiule! într'armează-te pentru Patrie, și te întoarce sau dinpreună cu pavăza ta, sau asupra ei“.

Această Patrie au făcut pe Brutul cel mare să taie capul fiului său. Galerius Publicola numai au numit numele Patriei, și fără de zăbavă au întors inimile Sinatului către norod.

Cu numele Patrii Meninius Agrippa au făcut pre norod de a se întoarce dela Muntele cel sfânt în brațile republicii. În puterea aceștii numiri de Patrie, Veturia a desarmat pre Coriolan.

Manlius Camilu Schipionu, au biruit pe vrăjmași numai cu numele romanesc.

„Dar în care colț de pământ se aflăastăzi această Patrie? și unde îi sânt lăcuiitorii?—aprinde râvnă, au zis acel numit părinte Cone. Am făcut în multe locuri cercări, asupra supușilor de toată breazda. Oroșenilor am zis: Dar cunoașteți Patria? Omul din norod au plâns; boerul judecător au zbârcit sprâncenile, păzind o tăcere întunecată; ostașul au blestemat; cur-

tezanu mi-au fluerat și priimitoriul veniturilor otcârmuitoriului, m'au întreat: Arendă este această numire de Patrie, sau ce este? Iar cât pentru cei bisericești care, precum Anaxagora, arată ceriul cu vârful degetului, când îi întreată cinevaș de Patrie, nu este nici o mirare, dacă ei nu slăvesc nici o Patrie. Și așa neavând cinevaș Patrie, adevărat că să și împutinează numărul datoriilor. Și atunci vom aveà vreme de a așteptà să călătorim pre mare în voia noastră, după ce se va liniști, urmând în potriva faptei marelui Pombie, carele fiind silit să călătorească pe mare, pentru trebuincioasa slujbă a Patrii, și întâmplându-se vreme foarte împotrivă, prietenii îl sfătuià să nu călătorească în vreme de un așa mare vifor, el le-au zis: „Este de mare trebuință să călătoresc; dar nu este și de mare trebuință să trăesc“. Și nu numai acești oameni au urmat și au vorbit așa pentru omenire, ei și alții mulți, ale căror nume și fapte, unile s'au dat în tipar, altele acum se tălmăcesc, pe care cine va voi le va ceti. De răs lucru este, să vază cinevaș că stăpânii pe dobitoace, din nașterea lor cu mare îngrijire le caută, cum să le învețe a umblă

și a sta frumos, și de a aveà la vreme mâncarea și adăparea, și toată odihna; iar pe oamenii ce Dumnezeu i-au făcut, și cu chiar icoana lui sămuindu-i i-au cinstit, și pentru ei pătimind, din moarte i-au scăpat, să-i vază, zic, că-i lasă rătăciți, în căile neștiinții, în petrecanie mai rea decât dobitoacele cele nevăntătoare, în ohtări și în lacrimi, făr' de a aveà nici o îngrijire pentru ei. Milostivul Dumnezeu întoarcă-și vederea cea tămăduitoare către acest norod, prefăcând inimile cele rele, în milostivire, pe cele nesățioase de câștigul banilor, în darnice, și pe cele stăpânite de rele năravuri, în virtute.

Dela Viena și până la Trieste sânt aceste mai la vale însemnate stații, la care nu am putut face mai multă băgare de seamă, căci și când m'am dus, și când m'am întors, am călătorit tot cu ailvagen ¹⁾ care, zioa, noaptea, neconținut umblă, stând numai la locurile cele hotărâte pentru prânz și cină.

---

¹⁾ Aceasta este o carată de poștă, indoit mai lungă decât cele obicinuite, cu 4 uși, la mijloc despărțită, întru care întră 8 călători. În locul vizitiului, supt un

deosebit acoperiș, întocmai ca coșul caleșci, șade conductorul (adecă îngrijitorul, întovărășit încă de un călătoriu; din napoiul carătii, alți doi călători, având șădere foarte odihnită. Cei ce șăd în carătă și cel ce șade cu conductorul (unde șădeam mai bucuros), plătește tot omul doi fiorini în hârtie pentru fieșcare poște; iar cei dinnapoi, mai puțin; și tot omul poate avea greutate de haine sau mărfă de 50 funți, făr' de a plăti deosebit. Iar de va avea mai multă greutate, pentru acel prisos se plătește deosebit. Și aceste lucruri, ale tuturor călătorilor, se pornesc cu o zi mai nainte, prin deosebit car, dându-se fieșcăruia țidulă pentru lada sa, lipindu-se și pe ladă altă asemenea însemnare. Și care voește, poate să-și prețuiască toate hainele sale sau marfa, și suma de bani se coprinde în țidulă, ca pierzându-se lucrurile, îi răspunde poșta acel preț. Și cum vor ajunge la acel hotărât loc unde călătorese, fieșcine, cu acea țidulă își ia amanetul dela poștă, care ajunge mai nainte cu 6 ceasuri. Fieșcăruia când pleacă i se mai dă o hârtie tipărită, întru care se coprinde pravila cum trebuie să viețuiască, în câtă vreme se află în Ailvagen cu acea tovărășie, cum am zice, de are vre unul nărav rău, toată ziua și foată noaptea să nu lase ciubucul din gură, și dacă tovărășia se supără pentru aceasta, este silit să-l mai rărească. Așijderea și la șădere trebuie să se schimbe, cei ce șăd innainte să șază din dărăpt, și cei din dărăpt să șază dinnainte, ca toți de o patrivă să se mulțumească sau să pătimească. Și alte multe porunci asemenea pentru învoirea tuturor, pe care trebuie să le

urmeze, fie înlăuntru măcar om de treaptă înaltă, măcar prost, căci plata este tot una. Și de multe ori se întâmplă în Ailvagen și dame deosebite, care ar putea să ia deosebit mic ailvagen; dar tot merg cu acest mare, ca să încerce și acest feliu de călătorie, și tot sânt silite să se schimbe la șădere, fie iarăș măcar dama de neam, și tovarășii cât de proști. Această carâtă are numai trei adăstări hotărâte, dimineța o jumătate de ceas, pentru băutul cafelii, la prânz un ceas, și seara asemenea, pentru mănecare. Și când călătorește drum de trei zile, a doua noapte stă patru ceasuri pentru somn. Aceste locuri unde stă, sânt știute, hotărâte cu poșta; și atâta știu ceasul și minutul când este să sosească Ailvagen, încât in minutul ce călătorii se coboară și întră în odaia birtului, cafeaoa și laptele trebuie să fie negreșit puse pe masă. Și la vremea prânzului iarăș, întrând în odae să găsește castronu cu supă pe masă. Iar schimbatul cailor pe la poște este atât de curând, încât abia sâmppte călătoriu c'au stătat carâta, și caii in clipă sânt seoși, și alții inhămați, căci și, aceștia știu zioa, ceasul și minutul, întru care o să se afle Ailvagen la fieșcare poște și ei sânt gata. Și conductorul călătorește cu ceasornicul în mână, și de se va întâmplă pentru ori care pricină să adaste în drum în urmă are să gonească atât de tare, încât la hotărâta vreme trebuie să se afle în poște. Nu este mai frumos lucru decât a călători cinevaș cu acest mijoc, căci drumul ce-l poate face, în nouă zile, călătorind cu chirigiu, sau cu fiacăr, sau cu caii lui, cu acest Ailvagen călătorește în două zile, și trei nopți; și bez câștigul

cheltuelii de cele lante 6 zile, apoi și pe la birturi pentru mâncare plătesc cu mult mai puțin, decât când vor intra în birturi cu alt mijloc de călătorie, căci fiind că prânzesc tot pe la acele birturi, de aceea este și tocmit cu birtașii, denadins de a se plăti mai eștin. Și de va voi cinevaș să ia deosebit Ailvagen pe seama lui, carătă numai de patru inși cu doi cai (căci cea mare este cu 4), poate lua, dar plătește pentru patru persoane, și călătorește dinpreună cu carăta cea mare, căci într'alt clip nu are acele câștiguri, fiindcă se numește că merge cu obicinuita poște cu care merge cum va, și stă unde și cât voește; dar nu are acea mulțumire a tovarășii și a cunoștinții ce face cu mulți voiajori, cum mi s'au întâmplat la întoarcerea dela Trieste la Viena, să fim 7 neamuri în carăta cea mare: Englezi, Nemți, Franțozi, Italieni, Moldoveni, Grec, și eu Românul, dela care multe află și învață, tot dintr'acelea ce fieșcare n'au știut, și mai vârtos când bagă cineva seama la obiceiurile naționalicești: căci pe unul aude vorbind toată ziua, ne mai dând altuia vreme de vorbă; pe altul vede uitându-se la acela, și făr' de a-i răspunde, îi arată că să miră de el; și pe altul iarăș vorbind 4 cuvinte numai în toată vremea zilei și nopții; și pe altul iarăș că este cu foarte bună voce, și vorbește cu fieșcine cu destulă umilință; și pe altul căutând către toți, mândru și cu nebăgare de seamă; și altul toate aceste întâmplări judecându-le și spuindu-mi-le. Iar băgătorul de samă, ca uu mai neînvațat decât toți, mirându-se.

Din Viena am mers la Naidorf. Post . . .	2
Gusendorf, ...	1
Naestadt, p.	1
Naikirhen, p.	1
Skoltvien, p.	1 ^{1/2}
Martșkalg, între care este hotarul Austriei de către Stiria, p.	1 ^{1/2}
Krienkalg, în Stiria, p.	1
Marțov, p.	1
Brukh, oraș destul de mare și împodobit cu frumoase zidiri, p.	1
Retelștain, p.	1
Pegau, p.	1

Graț, cel dintâi oraș al Stiriei carele se otcâr-
muește prin guvernator, cu toate cele spre feri-
cire bune orânduiei și prăvili. Oraș destul de
mare și împodobit foarte cu zidiri³ frumoase, cu
piețe mari, drumuri largi. Trece printr'acest oraș
gârla Mur, asupra căreia au un pod, carele de a-
mândouă părțile este astupat și de asupra învă-
lit, pe care sânt și prăvălii. Negustori și domni
întrânsul sânt dēstui. Și acest neam, muncitor;
și când m'am dus fiind vremea secerișului, iar
când m'am întors al ogorului, am văzut câmpu-
rile pline de muncitori, care eră așa de frumos

îmbrăcați, încât putea zice cinevaș că sânt gata de bal, iar nu de muncă: căci toți aveà în cap pălării mari legate cu o panglică lată și cu colțurile atârnate, îmbrăcați cu spențuri de postav roșu, cu pantaloni negri, numai până în genunche, din îngenunche până jos, ciorapi de bumbac și cizme scurte puțin mai sus de glezne, legate ca cele soldățești. Când am văzut acele câmpuri roșind și negrind, și căpătâile panglicilor fâlfăind în vânt, n'a fost cu putință să nu-mi aduc aminte când am fost și eu în câmp, la seceriș și la coasă, cu două trei sute de oameni,—zie, să nu-mi aduc aminte de ticăloșia lăcuitarilor țării Românești, de goliciunea și trențerătura hainelor,—și mai vârtos, cum erà de peste Olt, trebuià să fie și negri pârliti, întocmai ca unile dobitoace ce es rău din iarnă, slabe și zbârlite. Locul lor este pietros și semănăturile iarăș se prefac, fiind cel mai mult porumbul, apoi grâul și celelante. Suișuri și coborășuri, și munți cu păduri, sunt destule.

Din Graț am mers în:

Kaltdorf, oraș, p.	1 1/2
Lembrich, p.	1
Herenhausen, p.	1

Marburg, oraș mare prin care curge gârla	
Drau, p.	1
Faistriți, p.	1
Ganovici, p.	1
Sil, oraș prin care curge apa Son, p.	1
Sanpeter p 1. Franț, p.	1
Ozvad, sat în ținutul Ilirii, p.	1
Podpest, p.	1

Laibah, cel dintâi oraș al Ilirii, prin care curge gârla Lai, iar pe aproape de oraș curge gârla Sava. Acest nume de oraș nu-l vom uita atât noi nepoții, cât și copiii noștri și strănepoții toți, căci acia s'au hotărât jugul tiranicesc al creștinilor, care din nenorocire lăcuiesc pe

Evropa turceacă. P.	1 ^{1/2}
Oberlaibah, p.	1 ^{1/2}
Loitște, p.	1
Plamina, p.	1
Adelzberg, p.	1
Prevald, p.	1 ^{1/2}
Sessena, p.	1 ^{1/2}
Triești, p.	1

Aceste toate locuri sânt dealuri și coborâșuri, și toate o lespede de piatră ca marmura albă; și tot acest loc este sădit cu copaci și vii;

și bez că a fieșcăruia stăpânire este, în loc de gard, ocolit cu pietre strânse și făcute ca un zid, numai grămădite fără de var, apoi au și multe movile de pietre strânse, fieșcare din locul său. Pe acest feliu de locuri lăcuiesc și se hrănesc oameni, care nu numai sânt îmbrăcați și au ori ce trebuie unui casnic, ci au și averi de bani.

Triești.

Acesta este acel numit oraș, în Golful Mării Adriatice, schelă vestită, a căruia frumusețe este pomenită. Casele sânt mai toate foarte frumoase, lucrate cu arhitectură, și toate în linie. Pardoseala uliților, nu crez că va mai fi în altă parte. Frumusețea lor și temeinicia sânt vrednice de vedere, căci sânt foarte late, drepte și cele mai multe se taie cruciș, pardosite cu lespezi de piatră mari, din care unile sânt și de câte un stânjin. Pe amândouă părțile caselor, loc osibit cu stâlpi de piatră, lat ca de un stânjin, pentru cei ce umblă pe jos, și toată pardoseala cu săpături foarte mărunte, ca să nu alunecă nici vitele, nici oamenii.

La alte părți, după ploae, nu se îndeamnă omul să iasă afară, iar aciia nu e mai frumos lucru decât a umblă cinevaș pe acele drumuri, și această podoabă nu e numai la 5 sau 10 ulițe, ci în toate câte se coprink în oraș.

Streinii, cele mai multe ceasuri le petrec într'acele încrucișate uliți, căci pe acolo stând, vede în 4 părți frumusețea uliților, liniile caselor, mărginile mării pline de corăbii, dealurile cu grădini și cu vii. Și în scurt, este lucru de mirare, nu folosește auzirea descrierii, este trebuință de vedere. Pe aceste toate drumuri, vede omu un norod necontentit alergând, și bez pământenii, sântși mulți streini din toate părțile, fiind mare schelă cu porto franco¹⁾. Neguțitorii au două mari zidiri de case ce le numese Locanta și Borsa, unde de două ori pe zi, înnaintea prânzului și după prânz, se strâng nu numai toți neguțătorii, ci și câți au treabă cu dumnealor, căci ori care, ori cu cine, ori ce treabă are, aciia se întâlnesc. Și pe lângă aceștia care au trebi, se strâng

---

¹⁾ Slobodă vânzare de toate felurimile mărfurilor din toare părțile.

și alții îndoiți și întreiți, pentru petrecerea de vreme, prin citire de gazeturi, jocuri de cărți, băuturi de cafele și ciubuce.

Iar la zidirea care o numesc Locanta, care are și o podoabă de palat împărătesc, fac deosebite adunări, în chip de baluri sau clupuri; dar la aceste adunări nu merg slobod ori cine, ci numai acelea familii ce sânt scrise pentru această adunare, ce plătesc pe tot anul un ce hotărât; unde nu priimesc numai Ovrei și Turci, cu toate că acolo sânt Ovrei care au două și trei milioane. Pe tot streinul îl priimesc în soroc de două luni, însă făcându-se cunoscut într'acea adunare de unul dintr'acei pământeni tovarăși, și după două luni, nu e poprit de a nu mai merge, ci trebuie să plătească. Toate mărginile mării, ce sânt spre oraș, și canalurile ce intră în oraș, sânt pline de corăbii, care au întrânsele mărfuri, și stau până le vând, unii cu rădicata, și alții cu mărunțișul; numărul acestor corăbii se urcă până la 800. O corabie din cele ce se numesc Curiere, pe toată zioa pleacă din Triești la Veneția, și de acolo iarăș vine alta în Triești, cu oameni și cu mărfuri; iar din alte părți mai depărtate, pe

toată săptămâna vin două corăbii, și din Trieste iară alte două se pornesc. Vaporul¹⁾ într'o săptămână de două ori merge la Veneția, și să întoarce iară cu oameni și cu mărfuri. Totdeauna

1) Vaporul este o corabie care merge pe mare cu un meșteșug de foc, ce este în cămara corăbii, iar afară să vede numai un coș de fier, lung ca de 4 stânjini, prin care ese fumul, și două roate mari de fier, întocmai ca roatele dela mori ce umblă în apă, una de o parte, afară din corabie, și alta de cealantă parte, într'o osie de fier, care este mai naltă decât fața apii de șase palme; roatele întră în apă o parte și 3 părți rămân afară. Această osie cu roatele întorcându-se foarte iute, gonește corabia atât de tare, încât simpte trupul omului cum corabia sparge marea, și roatele lasă în urmă două coade de spumă lungi. Și cum or pune în cuptor un lemn mai mult, să dудue toată corabia. Înăuntru, unde este acel meșteșug, nu lasă pe nimeni să bage seama, dar după oareș ce băgare de seamă ce am putut face, este un cuptor zidit în cămara corăbii, care are un coș de fier drept în sus, prin care iese fumul; la spatele cuptoriului în potriva gurii, un alt coș de fier, care este scos din cuptor în spre mehanica ce au, prin care ese căldură cu abureală, întocmai ca la cazanul care scoate rachiul, la care la fund îi arde focul și capacul strânge lacrămă de abureală. Așă acel abur al coșului mișcă cea dintâi roată, unde sânt poate întreite decât la un cea-

are în vapor, bez marfă și bez corăbierii, dela 40 și până la 60 călători, iar mai rar să întâmplă și până la o sută; apoi socotească-să ce neconținută călătorie de mulțimea oamenilor. Poșta pleacă în toate zilele în ținutul Austriei, și iar în toate zilele alta vine; iar la împărățiile cele streine, de două ori pe săp-

sornic, și cea din urmă roată, prin dinții ei și prin dinții ce sânt pe osia de fier, sucește osia dinpreună cu roatele. Și căci aburul este care face cea dintâi mișcare a roatii, de aceea când dau foc mai mult, prisosindu-se aburul, silește toate roatele, și se cutremură toată corabia. Și bez acest meșteșug, are și catarguri cu pânze, ca când este vântul spre locul unde va să meargă, întinde pânzele și mai slăbește iuțeala roatelor, înpuținând focul. Dela Triești și până la Veneția sânt 80 miluri, pe care le ia în 10 miluri, adică 20 de ceasuri; și pleacă totdeauna, sau dela un loc sau dela altul după ce să aprind luminările.

Când am mers dela Triești la Veneția, călătorind cu vaporul, am mers în 8 miluri; iar când m'am întors, vrând să aflu și drumul ce face cele lante corăbii, am intrat în corabie; dar mi-am blestemat ceasul, întru care am hotărât să am acea băgare de seamă, căci am călătorit până în Triești 40 de ceasuri, și într'această toată vreme, nici am mâncat, nici am dormit, ci numai am vărsat și am plâns ca un copil mic.

tămână, pornește și sosește. Are un theatru foarte mare și frumos, întru care încap peste 3500 oameni. S'au întâmplat seară când au fost în theatru peste 2000, și înfățișarea au fost atâta de simțitoare, încât n'au fost 100 oameni aceia pe care nu i-am văzut ștergându-și lacrămile.

Așijderea și școală, toate orânduelile cele folositoare. Și două biserici provoslavnice cu orânduială câtuș de puțin neschimbată, încât tot pravoslovnicul rămâne mulțumit. Toate cele spre hrana vieții trebuincioase sânt cu îndestulare și eftine, iar carnea și pâinea scumpă. Toate feliurimile de verdețuri și legumi sânt cu îndestulare; așijderea și poamele, cum mere, pere, cireșe, vișine, prune, nuci, alune, gutui, pepeni verzi i galbeni, struguri, zmochine, caise, zarzăre, pierseci, scorușe, moșmule, lămâi, rodii, iar portocalile 20 de un sfanțih; și toate celelante eftine, căci și câte nu le face locul, ei să aduc din alte părți, prin mare, să aduc eftine. Când descarcă lămâile și portocalele din corăbii, par'că descarcă care cu fân într'o șără; cum și feliurimea și mulțimea peștelui este nesocotită, din care: sardele, pește roșu, șchilopsar, licurini, heli, midii, stridii,

raci, căride, scoici, ahivade, ctenii, supii, caracatiță, scatharii, melanuri, rufi, mumgrii, palamide, gufari, pețude, chefali, xifi, barbuni, scorpionii, scumbrii, zmaridii, salahii, calamaruri, paguromane, pagurii, țaganii, petalide, zvrducele, pine, stacoji.

Ca să intre cinevaș în orașul Triești, trebuie să pogoare un deal în vreme ca de un ceas, și când urcă, peste două. Dintr'acest deal este o vedere nespasă de frumoasă, căci după ce vede dintr'o așa nălțime neisprăvita și nemărginita mare, lucru pentru care cu dreptate să cutremură omul cel neobiciuit, apoi vede și acea frumusețe a orașului, ce este mai pe jumătate împrejurat de corăbii; și pe corăbieri urcându-se pe catarguri, și coborându-se cu mare îndrăzneală, fieșcare cu deosebite haine naționalicești îmbrăcați, și pe broaștele de copii, care toată corabia trebuie să aibă, aruncându-se dupe catargurile corăbiilor în fundul mării. Toată marea, cât o coprinde vederea ochilor, plină de pânze carele au pela luntrile cele mari și cele mici, ce neconțin merg, vin, după la împrejuratele sate, și altele pescărind; și mai vârtos,

în spre sară, când toate ulițele orașului sânt luminate prin felinare mari, și vede omul tot orașul și toată marea par'că este aprinsă, și în scurt sânt toate podoabele, toate lucrurile cele despre mâncare și viețuire slobodă și cu bună orânduială. Oameni, din toate părțile lumii. Loc de negoț. Loc unde tot omul, carele din orice pricină nu mai găsește mulțumire să trăiască unde va fi trăit, acolo meargă ca să-ș găsească mulțumire. De aciia nu e departe nici raiul cel pământesc, adecă Italia, nici Viena, unde trebuie să trăiască tot omul care are avere, căci liniștita viețuire și de obște bune năravuri, anevoe le va găsi cinevaș în multe locuri.

Veneția.

Oraș mare vechiu, zidit de ani o mie și trei sute; și tot orașul în mare, având în loc de ulițe, 530 canaluri, și un loc de cară și calești, mulțime de lunturi a căroră lungime este 5 stânjini, și lățimea la mijloc de un stânjin, unde au și un acoperiș întocmai ca coșul de carătă, pe care când vor îl rădică. Aceste

luntrii, când au să meargă afară din oraș, rădică și pânze, carele fiind foarte multe, stau pe la multe locuri, și care unde voește să meargă, tocmește și își împlinește trebuința, întocmai cum sânt pe la alte orașe fiacările. Asupra acestor canaluri, sânt 360 poduri de piatră boltite, pe supt care trec slobod luntrile.

Casele pe afară nu sânt frumos împodobite după obiceiul arhitectonicesc de acuma, ci în felurimi de făpturi din vechime, care frumusețea ș-au pierdut-o; dar urmele se cunosc. Se cunoaște că au fost acest oraș un ce deosebit, se cunoaște că au lăcuit întrânsul oameni mari, și că odată a dat pravilă în toată Evropa. Aci vede cinevaș feliurime de isvoade de zidiri, vede mulțime statue, încât poate zice omul, că fieșcare casă este o bucată de antică, pentru care aleargă oamenii prin țări, spre a le găsi și a le vedeà, în odăi; dar toate acestea au plecat spre o așa dărăpănare, încât poate sămui acest oraș cu un om trecut de 100 de ani, pe carele după ce l'au lăsat toate puterile, și se află întru așa proastă stare, stă lângă el și un tânăr voinic și frumos

carele privește, cum din zi în zi să dea bătrânului brânci în râpă. Dar cu toate acestea, cum am mai zis, din cele ce vede fieșcine, poate judecă că au fost odată vreme când n'au mai fost alt oraș mai frumos, mai în putere și mai luminos. Căci la fieșcare pas ce face omul, vede lucruri ce au fost săvârșite cu mari cheltueli, — cum piața sfântului Marcu, care este destul de mare, a căriia trei părți sânt tot zidiri de case, unde pe acea vreme lăcuiă toți duchii care eră cei mai mari ai Sinatului. Aceste trei părți de zidiri îș au fețile despre piață pe stâlpi, în rândul cel de jos; între odăi și între stâlpi, sânt ulițe slobode de picior, late de doi stânjini, pardosite cu lespezi de piatră. În toate odăile de jos ce se coprink întru aceste trei părți ale pieții, sânt prăvălii care vând mărfurile cele mai scumpe, și mulțime de lostării, — de nu va fi minciună, cum mi-au spus, că sânt peste o sută, — unde dau toate feliurimile de băutuři, având înaintea ușilor meșcioare și scaune. Acea piață, și acele trei ulițe, sânt pline de oameni, de șazători și trecători, unde citesc gazeturi, dau și priimesc scrisori, și ori care

își săvârșește ori ce treabă, și mai vârtos seara, când sânt toate aceste locuri luminoase având, bez felinarele orașului, și fieșcare prăvălie și lostărie, câte două trei lumânări. La cea de a patrulea parte și cap pieții este biserica Sfântului Marcu; și înaintea ușilor bisericii, sânt trei stâlpi foarte nalți, care mărturisesc biruința când au stăpânit Venețianii Chipru, Criti și Moreia. La stânga, într'o zidire naltă, un ceasornic; deasupra ceasornicului este o scobitură în zid, întru care este Maica Precista întrupată și poleită cu aur. La dreapta și la stânga două uși iarăș poleite, și dela una până la alta balcon de fier. In zioa sărbătorii Innălțării, după ce bate ceasul dintâi, să deschide ușa cea din dreapta, din care ese un înger iarăș întrupat și tot poleit, și prin balcon mergând până înaintea Maiehii Precestii, unde stă, și după ce să pleacă, rădică o trâmbiță, cu care strigă de 3 ori; apoi, iarăș plecându-se, merge spre ușa din stânga, unde apropiindu-se, se deschide și întră îngerul. Atunci, din ușa cea din dreapta, es acei 3 vrăjitori, iar întrupați și poleiți, cu darurile ce aduc către

Maica Precista, care iarăș stând și plecându-se, urmează după înger, și intrând prin ușa de-a stânga, să și închid amândouă. Acest lucru să urmează din zioa sărbătorii, 15 zile, de câte ori bat ceasurile; și apoi, la viitorii ani, iar la acea sărbătoare urmează așijderea, iar în ceialantă vreme rămâne numai ceasornicul în lucrare. Și tocmai în vârful aceștii zidiri făr'de învâliș este clopotul ceasornicului, unde de amândouă părțile, stau doi draci mari de aramă, care țin ciocane în mână, și bat ceasurile. Iar la dreapta este o clopotniță unai naltă de 25 stânjini. Cum și ale bisericii de mirare luminoase lucruri, le sfârșese numai cu o descriere, adecă: că toți sfinții și toate câte se obicinuesc de a se zugrăvi întru o biserică, în loc de a fi zugrăvite, sânt lucrute toate mozaic, cum și locul ce rămâne dela un sfânt și până la altul, iarăș mozaic poleit în aur. Și pardoseala bisericii, cu bucăți de pietri mari și mărunte făcute flori, ca un chip de mozaic. Și pe afară biserică, numai turnul iarăș lucrat mozaic. Și deasupra ușii cei dela mijloc, sânt patru cai tornați dintr'o amestecătură de metaluri, ce până în zioa de astăzi

nu pot afla oamenii acele materialuri din care s'au făcut. Fața le este foarte puțin verde, împătrită decât verdele albastru, și înzecită ca aurul. Dar aceste fețe nu deosebite, ci amestecate, cum să vede fața unelor bucăți de maldehi, ce sânt în două fețe. La căpătâiul aceștii mari pieți, la mâna dreaptă se împreună un cap de altă piață, al căruia celalant cap, să isprăvește în marginea mării. La dreapta aceștii pieți, iar sânt mari zidiri cu stâlpi, și cu ulițe între odăi, carele să țin tot una de zidirile pieții cei mari. Iar la stânga este o mare zidire unde pe acea veche vreme lăcuiă cel mai mare Doju, otcârmui-toriul Veneții, și acuma au bibliotică, și alte multe lucruri de mare preț. A aceștii zidiri meșteșugul, frumusețea și neobicinuită podoabă pe vremea de acuma, sânt vrednice de vedere, mai vârtos o scară boltită, a căriia boltă este de lespezi de marmură cu mulțime mici statue și felurimi de flori, și ștocaturi arhitectonicești, toate de marmură, și așa atârdate, încât socotește omul, că o să cază; și toate acelea seosuri lucrate în aur. Intru o sală mare, pe un pat, pus Jețul Dojii, și împrejurul a toatii

săli trei rânduri de jețuri, pentru acei duchi, și pentru oamenii cei streini, ce să trimetea delă alte împărății să vorbească pentru pricinile ce aveà între ei. Păreții aceștii săli împodobiți cu cadre mari de 3 și 4 stânjini, întru care să coprindeà acele trimise persoane și toată țerimonia ce să coprindeà de persoanele cele pământești. Altă sală cu multe lucruri din vechime foarte scumpe, cum multe statue de marmură de deosebite persoane, din care cele ce am însemnat sânt: Statua lui Odiseu, a Chivelii, a Athanalii, a Artemidii, a Afroditi, hrăpirea lui Ganimid, împreunarea lui Zefs cu Lida, înjunghiere de vită spre jărtfă, și alte multe tot de marmură. Cadre întru care se arată mii de oameni: cum războiul ce s'a făcut la Nafpactu, unde s'au socotit împotriva unui om, 35, cum am zice la 1.000: 35.000; și căci cei puțini s'au hotărât ca negreșit sau să câștigue bătaia, sau nici unul să nu scape cu viață, de aceia cei puțini au câștigat; iar cei mulți s'au biruit, ca niște oameni trimiși în silă. Cum și o icoană întru care se coprinde raiul; și întru alta, robirea Moreii, pe care o au zugrăvită

în chip de muiere legată cu lanțuri, și otcâr-muitoriul ostășăsc, o dă în mâna și stăpânirea Veneției, fiind și ea zugrăvită iar în chip mu-eresc, stând în jețul împărătesc, — și alte multe asemenea zugrăveli. Apoi alte odăi cu cărți, din care cele mai deosebite sânt manus-cripturi.

Dintru această de al doilea piață să îm-preună un drum lung ca de un ceas, și foarte lat, pe la unile locuri și de 10 stânjini, par-dosit tot cu lespezi de piatră, având la mâna stângă-împreunate zidiri de case, iar la mâna dreaptă marginea mării, cu multe corăbii și luntri. La sfârșitul acestui drum, este o grădină, foarte frumoasă, slobodă pentru toată obștea orașului, unde zic că a fost o mă-năstire cu mulți călugări, pe care văzându-i Bonaparte i-au întrebat ce lucru muncese spre folosul obștii? Și sfinția lor răspunzând că nici o meserie nu au, ci numai sânt ru-gători cătră Dumnezeu, au poruncit de a-i gonî pe toți, să meargă spre muncă, și acel loc să rămâe pe seama orașului, ca să-ș răverse bu-nătatea la toată obștea. S'au întâmplat zi, când am văzut tot acest drum, cu amândouă piețele

ce să împreună, plin de oameni, lanț ținându-se unul după altul; și la întoarcere, fiind noapte, și mai frumos, fiind tot drumul luminat și toate acele prăvălii, în lungimea aceluia drum, deschise și luminate. Iar întru aceea mare piață nu mai mergea nimeni unde vrea, ci unde norodul îl îmbrâncea, unde cânta și muzica cea ostășască, și tot acel lanț de oameni, acia să îmbulzea.

Are și o tarsană foarte mare, unde se lucrează corăbii, luntri din nou, și altele vechi se prefac; unde zic că să află în lucru, zi cu zi, peste 500 oameni. Aci lăcuese și mulți ostași. Sânt și multe odăi, cu adunare de arme, și de multe alte lucruri din vechime, cum și în Viena, unde se află și chiar coiful aceluia numit Atila.

Acest oraș, fiind tot zidit în mare, nu are nici un loc de a da cele trebuincioase spre hrana oroșanilor, dar nu numai că nu lipsește nimic din cele ce sânt printr'alte orașe, ci pociu zice că sânt și mai cu prisos decât într'alte părți, aducându-se cu înlesnire de prin prejuratele sate, toate feliurimile de verdețuri, legumi, poame, păsări, care după ce se

vând în multe locuri hotărâte, umblă și mulți oameni pe drumuri cu coșuri pline, până și cu găini, rațe, găște, toate jumulte, strigându-le pe dinaintea ferestrelor. Nelipsind nici una din câte am numit la Triești, și mai vartos și cu prisos, căci norodul este mai mult decât la Triești, ajungând în număr de o sută mii.

Dela Veneția și până la Fuzina, marginea pământului spre Italia, este cale pe mare de un ceas.

Padua.

Acesta este oraș al Lombardo-Veneticii Italii, lăcuit de mai puțini oameni decât ar coprinde orașul, căci prin piețe este iarbă crescută. Iar drumul din Fuzina și până aci și spre toate satele Italii, este lucru vrednic de vedere, și atât, încât nu poate cinevaș crede, până a nu vedeà. Căci după ce este așăzată piatra pe drum întocmai ca masa, apoi și de amândouă părțile sânt șanțuri cu apă curgătoare, pe lângă care sânt alee de copaci mari, și la unele locuri îndoite și cu spaler, lucru

ce abiã poate cinevaș a-l vedeã prin grãdini făcute cu multe cheltueli. Apoi, bez frumusețea drumurilor, pe amândouă părțile de drum sânt locurile de semănături; și fieșcare muncitor își are locul închipuit întocmai ca o grădină, hotărât în 4 colțuri, și împrejurat cu șanț prin care curge apă. Și când cunoaște că semănăturile au trebuință de udătură, nu așteaptă întâmplătoarea ploae, ci închide șanțul dela vale, prin stavila ce fieșcare are, și apa umflându-se, se răvarsă peste toate semănăturile, și când nu mai are trebuință își rãdică stavila. Pe lângă aceste șanțuri, ce împrejoarã locul fieșcãruia, sânt alee de copaci, și așã să țin lanț loc de loc, deosebindu-se locul unuia de al altuia cu acele șanțuri și alee. De aceea zic, că în Italia nu trebuie omul să călătorească cu poște, ci cu piciorul; căci preste toate locurile nu are alt a vedeã, decât grãdini, cu aceste alee și împrejurate cu șanțuri, și acele mari gârle, din care trag apa pe șanțuri, și apropiindu-se de satele lor, au a vedeã bez toate cele lante poame, și rodii, smochini, lãmâi, portocali. Iar pentru închipuirea sãmãnăturilor ce fieșcare are întru acel ochiu de

loc, mai nainte voiu cuvânta. Apoi va vedea călătorul și case mari de zid, cu statue și cu balcoane de fier, și alte multe podoabe.

Acest oraș Padua este zidit de ani 1700, și până a nu se zidi Veneția, acia erà scaunul otcârmuirii. Și căci se asupreà prea mult de craiul Atila, s'au zidit Veneția și s'au tras stăpânirea acolo.

Semănăturile cele mai multe, este porumbul, care se seamănă de două ori într'un an. Când m'am aflat în Italia în luna lui August, cel dintâi erà cules, iar cel de al doilea începuse a face ștulete. Apoi grâul, ovăzul, orezul și toate cele lante, cum și toate feliurimile de poame ce am cuvântat la Trieste, dar cu mare deosebire la dulceața și mirosul lor.

Vițenția.

Oraș, tot în cea Lombardo-Veneticească Italie, cu zidiri iară vechi, și cu 3 theatre. Și după ce sânt câte trele în lucrare, de multe ori, dau câte o bucată și de 10 ori; și aceasta nu se urmează căci este orașul

prea mult lăcuit, ci mai vârtos în potrivă; ci căci acest neam este foarte iubitoriu de muzică, și vor prea mult să auză faptele cele virtuose și iroicești, ale acelor mari și vrednici de laudă oameni din vechime. Și cel mai sărac oroșan trebuie să meargă cu nevasta și cu copiii, — cum, am văzut și la satele Austrii, birnici cu nevasta și cu copiii la teatru; căci într'aceste locuri, socotesc teatrele de folositoare, fiind că ne arată pildele acelor vrednici de pomenire.

Această orânduială nu se urmează ca pe la noi, unde este un teatru în toată țara Românească, în orașul București, în scaunul otcârmuirii, ce are norod poate peste o sută de mii, și de multe ori într'acest și numai teatru, abia sânt 100 oameni. Și această micșorare se pricinuește, căci în Națiunea românească, vorbesc în teatru limba nemțească, parcă ar fi silit acest norod de a ști toți limba nemțească. Și pentru această urmare am pățit o destulă rușine în Viena, căci întâmplându-mă la o adunare, unde eră și un Englez, carele din Țarigrad viind, au trecut prin București, și văzându-mă cu îmbrăcă-

minte turcească, au cercetat de unde sânt? Și după ce a aflat că sânt din București, au început să spue, că când au fost în București, cu mare râvnă a alergat la teatru, ca să auză arătarea în limba națională, unde auzind că vorbesc în limba nemțească, au întrebat pe aceia cu care venise, (care știà râvna lui, dar denadins nu i-au spus, că la teatru vorbesc în limba nemțească), de știe acest tot neam limba nemțească. Apoi, aflând că din câți se află în teatru, numai a zecea parte pot pricepe, au zis: că acest lucru, nu numai nu l-au văzut în câtă lume au umblat, ci nici că crede că într'altă parte vor vorbi în teatru întru altă limbă, ci nu întru acea națională. Căci a fieșcăriiia țară teatru este întemeiat, întâi pentru națiunea lui, apoi se întâmplă de vin și alte trupuri străine. După aceasta au început să întrebe de nu are acest națiun, limbă și scrisoare naționalicească? Care aceste vorbe negreșit toate le făcuse în București, cu aceia de care a fost întovărășit; ci aciiia au deșchis această vorbă, numai ca să mă bucur eu, auzind cum vorbește frumos pentru nația mea. Judece acum fieșcine, cât am fost de strâmtorat de

a-i răspunde, și ce ? Adevărul ? Ar fi fost spre defăimarea nații mele. O minciună prefăcută ? N'am putut ; căci eră mulți care nu numai știu cele ce se urmează, ci par'că au condice și de viețuirea fieșcăruia. Și de au zis altul că în țara Românească mulți știu limba nemțească, iar nu m'au ajutat, căci i s'au împotrivit zicându-i că, 200 neguțători și 20 boeri ce știu această limbă, nu pot țineà teatru ; și ceilanți nepricepând, nu pot găsi plăcere, și așa nația nu poate alerga. Și că de ar fi vorbit în teatru în limba națională, după lumea ce el au văzut în București, și 4 teatre ar fi puține. Apoi întorcându-mă la Sibii, mi-a spus și un prieten de mirarea și râsul acestui Englez, iar asupra teatrului, și cu alte multe prisosiri. Acuma nu am ce alt mai mult a zice, decât că cel ce nu are mândrie națională, rămâe nesupărat.

Verona.

Și până la acest oraș, drumul tot așa înfrumusețat este, încât streinul călător trebuie să vorbească întâi pentru drumuri, apoi pentru

orașe. Acest oraș este destul de frumos și atât de mare, încât are trebuință de lăcuiitori, iar nu lăcuiitorii de nouă zidiri. Tot omul pe drumuri trebuie să se bucure; iar în orașe întrând, să se întristeze; căci din cele ce vede, judecă mărimea întru care se află întru acei vechi ani. Are trei teatre, dar cel mai vrednic de însemnare este cel ce se numește Amfiteatru ¹⁾. Căci deși au fost în alte locuri amfiteatre mai mari decât acesta, dar s'au stricat, nemi rămâind altul în ființă ca acesta, peste toată lumea. Nici că este acuma în lucrare, căci acele din vechime jocuri nu le mai fac; și mai vârtos că, ca să se umple acest amfiteatru de oameni, trebuie să vie acuma privitori din alte trei patru orașe. Și dintru această numai mărime, să cunoaște că până a nu ajunge acest oraș în scădere, va fi avut populație peste o sută mii suflete, și acum poate nu vor fi nici douăzeci mii. Zidirea acestui Amfiteatru este toată de zid, în forma oului, și toate lăvițile de bolovani de piatră,

---

¹⁾ O zidire rătăndă cu lăviți, de pe care să poată vedea tot omul la mijloc.

trei palme latul și două naltul, așzate pe
acea zidire. Și a celui dintâi rând de lăviți,
dupe pământ, tot ocolișul este de 100 stân-
jini. Asupra aceștii lavițe, alta mai îndărăpt,
și mai naltă, iar două palme naltul și trei
latul. Și asupra aceștii de al doilea, alta, și tot
asemenea urmând, lărgindu-să îndărăpt și ur-
cându-se, până să împlinesc 40 de lăviți, de
jur împrejur, toate de lespezi de piatră mari,
cum am zis. Iar ocolișul cel din urmă și mai
nalt, este de stânjini 400. Pe aceste toate lă-
viți încap treizeci de mii oameni, a căroră
urecușul este prin 40 scări. Iar pentru cei
ce făceà jocurile, sânt două porți mari bol-
tite, pe supt această zidire, una împotriva al-
tiia, la capetele amfiteatrului, (căci am zis
că are forma oului). Jocurile erà acestea: sări-
turi, alergături câte doi împreună, aruncături
de pietri, bătăi cu pumnii, și luptări, și
care din jucători câștigà, aveà loc hotărât de
cinste în vileag, unde să și urcă. Iar care să
biruià, ca un rușinat fugeà supt bolta acelor
porți. Aciia și când aveà vre un om hotărât
de moarte, aduceà întru acel mijloc al am-
fiteatrului o jiganie, pe care o împrejurà cu

un mare balcon de fier, unde băgà pe acel om și să luptă; și de puteà să o omoare, îș dobândeà slobozenia; iar de nu, să făceà jărtfă a acei jigăanii.

Curge printr'acest oraș gârla Ladis. Numărul oroșanilor ajunge până la 20.000. De aciia, două ceasuri înnainte, este un oraș mic ce să numește Castelnuovo, și de aciia iarăș înnainte ca două ceasuri, este cetate, prin care curge un râu, ce vine dintr'o baltă foarte mare, anume Garda, a căria margine nu s'ar vedeà, de nu ar fi munți de piatră foarte nalți.

Tot drumul dela această cetate, în spre Brestia, merge pe marginea aceștii bălți.

Brestia.

Și acest oraș este destul de mare, și tot în Lombardo-Venetica-Italia. Are cișmele foarte frumoase, cu feliurimi de statue, și zgheaburi mari de marmură, unde curge apa. Popul. 25.000.

Milanu.

Acest frumos oraș, ce au luat numele de

Parisul cel nou, poate să se sfădească cu toate orașele ce până acuma am numit, pentru în-tâirea frumusețării, atât pentru clima lui cea dulce și potrivită, cât și pentru frumusețarea cea de oameni alcătuită. A căriia cetăți încunjurarea, este aproape de zece mii stânjini. Este căpetenia a tuturor orașelor din Lombardo-Venetica-Italia, și scaunul Luchi, unde lăcuște oțărnuitorul Renial carele întemeiază toate cele spre podoabă. Gârla Ada curge pe aproape. Aciia au stătut Episcop, sfântul Amvrosie, Arhiepiscopul Mediolanului. Este o biserică, a căriia mărimea, podoaba, meșteșugul arhitectonicesc, statuile ce sânt împrejurul a toatii zidirii, turnurile și florile, și toate acestea de marmură, sânt lucruri vrednice de mirare. Când începe cinevaș să cuvinteze pentru raritatea Vienii ce să coprind în zidiri, trebuie să numească întâi biserica sfântului Ștefan; dar aceasta a Milanului, este mai presus, și la mărime și la meșteșugul lucrului, și toate acelea turnuri de marmură mai cu deosibire săpate, și toate săpăturile florilor mai învoalte, și cu un prisos foarte deosebit. Căci are toată fața zidirii de

pe afară peste 700 statue de marmură, mai mari decât trupul omului, împrejurul a toatei zidiri, de jos până în streașnă, care stau pe niște polițe, iar de marmură, scoase afară din zidire numai cât copriind picioarele; și pintre aceste statue, alte bucăți de marmură, întru care sânt săpate feliurimi de flori, și atât puțin apropiete de zidire, și așa de mult scoase afară și atârdate, încât socotește cinevaș că trebuie să cază. Și în scurt, toată această mărime de zidire, a căriia împrejurarea este ca de 240 stânjini, este toată de marmură.

Are 5 teatre, din care unul, nu numai este cel dintâi în tot ținutul Austrii, ci să socotește cu cele dintâi și din alte țări. Are o plimbare ca la Prater, pe zidul cetății, mai nalt decât cealantă față a pământului, pe la unele locuri și de doi stânjini, și toată această nălțime și lățime să coprinde în două zidiri. Și cu toate că la vremea când am fost, lipsea cei mai mulți din noblețe și din neguțătorii cei mari, pe la moșii, pe la băi, pe la sate, căci aceasta în toate părțile să urmează, cum și la Viena, când mă aflam, bez poliția și neguțătorii prăvăliași, puținii eră din ceilanți,

lipsind mai toți cei mari, miniștri, boerii, neguțătorii, și chiar Impăratul și Impărăteasa, toți pe afară, și din cei ce rămăseseră în Viena, cei mai mulți plecă Sâmbătă seara și să întorcea Luni de dimineată.

Iar noi numai ne naștem și putrezim în oraș, așteptând mila stăpânirii, câte cinci și zece ani, sau până ne va veni rândul, sau până când se va milostivi stăpânirea, sau până vom ajunge întru acea vârstă, la care ni să cuvine să dobândim acea boerie, care o cerem cu douăzeci de ani mai nainte, sau până când vom afla mijlocul prin care putem a o dobândi. Și cu acest mijloc trăind, pierdem viață împărătească, viață veselă, viață odihnită, cea țărănească, căci atunci am trăi dintru al nostru, atunci nu am avea lipsă niciodată. Pociu zice, că cei cu mai multe moșii, că ar strânge și bogăție, și lipsindu-ne acelea fumuri și politicești gândiri, cum să urmăm sau împotriva stăpânirii, sau spre folosu-i, (iar acum întru o ameteală de gândiri, cum toți să domnim); și dobândind aerul cel curat, am fi mai sănătoși, am avea putere și sânge mai curat, am gândi mai bine, și trăind între

norod, ne-am obicinui de a-l iubi, și a ni se face milă de ei. Și apoi când om fi chemați de stăpânire, ca să ne orânduiască în slujbele țării, negreșit vom vorbi pentru norod mai des bine, și în scurt, cu nici unul nu să va întâmplă, ceea ce acum ni să întâmplă, de moștenim moșii părintești, și peste puțini ani le și vindem fără de a ști în care parte de loc au fost. Și unii le pierd fără de a li să întâmplă pagube în neguțătorii, fără de a înmulți veniturile la alte moșii, printr' acele datorii, fără de a bate măcar un cuiu la o ulucă a casii, fără de a trăi în bilșugare de argintării, mese mari și slobode, giuvaeruri și alte deosebite podoabe ale casii, fără de a face la scăpătați deosebite milostenii, — ci numai împodobindu-ne ca nici un bărbat din toată Evropa. Această fericire câștigăm noi trăind tot în oraș. Și cum zic că, cu toate că lipseă cei mai mulți și mai mari pe la moșii, tot eră peste două mii calești și carâte, și cele mai multe carâte de 4 oameni, deșchise deasupra, și aproape de zece mii pe jos, și călăreți. Și o sută soldați Olani călări, în-

părțiți în toată acea lungime a plimbării, spre a se păzi buna orânduială.

Și aciiia au neguțătorii o mare zidire, și frumos împodobită, ce o numesc iarăș locanta, unde dau și baluri între dumnealor, și când sânt mulți strânși să urcă și până la număr de două mii oameni, unde au și dat bal tot orașul Prea înălțatului Impărat, într'această vară când au șezut la Milan. Dintru această casă ese întru o grădină mică, unde streinul, bez grădina, vede împotrivă și un munte foarte mare, asupra căruia sânt copaci, și pintre ei drumuri de picior, râpe, scorburi, peșteră, un fuișor chinezesc, și mulți stâlpi de piatră la sfârșitul muntelui, asupra căroră este galerie spre plimbare. Aceasta văzând fieșcare, își silește pasurile, ca să înceapă a se sui pe acea frumoasă galerie, și pe munte; și când să apropie ca de doi stânjini, atunci cunoaște că nu este munte în ființă, ci un zid foarte nalt zugrăvit, în ființă numai fiind peștera, când nu mai rămâne alt, decât a vorbi pentru acel mare meșteșug al zugravului. Ulițile orașului sânt foarte late, pe care le udă și le mătură în toate zilele îna-

întea vremii plimbării. La o biserică au 6 clopote, pe care trăgându-le, fac o armonie mai dulce decât auzul unii muzici. Populația norodului se urcă peste una sută douăzeci și cinci mii, bez streinii, care sânt peste cincisprezece mii.

Mulți din voiajori, ce să întâmplă să vie odată în Milan, rămân pentru mulți ani. Unii împuținează zilele ce au hotărât pentru alte locuri, și zăbovesc aci mai mult. Alții merg de își rădică familiile și vin acia, unde viețuesc ani. De aceea în toată vremea să află oameni mari de prin alte împărății. Cum mi-au spus, sânt și prin prejurul orașului, cu depărtare de un ceas, și două, foarte frumoase plimbări.

Intorcându-mă la Triești, unde făceam băi în mare, între alții ce să scaldă, s'au întâmplat și un Neamț, carele întrebându-mă de unde sânt, și pe unde am umblat, și spuindu-i,—când au auzit că numesc și numele Milanului, ca un nebun au sărit de m'au îmbrățișat, strigând; „A! Milanu, Milanu!“ Și acesta Neamț fiind, și om ca de 60 ani, la care este foarte anevoe de a fi așa lesne fu-

rios. Apoi spuindu-i că, din nenorocire, numai o zi și jumătate am șăzut în Milan, puțin au fost să mă scuipe. Așă este Milanul de frumos, încât bătrânul Neamț, căci șăzuse în anul trecut 3 luni de zile, cuvântând numele Milanului, îl coprinsese neastămpărare.

Pavia.

Acest oraș au fost scaunul ducatului Lombardii. Aciia sânt cele mai bune școale, Universitate, din toate câte sânt în Italia cea Lombardo-Veneticească, unde vin tinerii și dintru alte țări spre învățatură. Și aciia cum mai în toate orașele, este o apă mică curgătoare, pe care cu meștesug prin închidere de porți, ea cu o stavilă, o mărese și o micșorese, unde și când au trebuință. Și cu acest mijloc umblă pre acea apășoară ce nu este nici cât a patra parte din Dâmbovița, luntrii neguțetorești, încărcate ca un munte. Acest meștesug foarte mult este înmulțit, în ținutul Austrii; și nu căci au avut firește ajutoriul apelor, multe și mari fiind, ci căci, pe cele mici de tot, cu acest meștesug le-au între-

buintat, și pe cele mari cu canaluri le-au împreunat. Și după ce se fac cele mai multe transporturi în ținutul ei prin luntrii, apoi și tocmai dela Triesti începând, mulțime de mărfuri cărându-le cu cară puțin drum numai, până în gârla Sava. De aciia le transportarisesse tot cu luntrii până în Viena, Peșta, Belgrad, Roșava, Vidin, Nicopoli, Șistov, Silistra, Hârsova și Galați, făcându-se socoteală, că cu acest mijloc, este o înlesnire foarte mare, căci o marfă ce s'ar cuveni să o încarce cinevaș în 200 cară, ca să o ducă pân la un loc hotărât, pentru care s'ar cuveni să plătească chiria trei mii fiorini, ducând această marfă cu corabie neguțătorească, ce umblă pe aceste gârle, nu plătește nici 500. Un neguțător Vinez bătrân mi-au spus că, din Viena de 16 ori au dus marfă la Moldova prin Dunăre, și că de ar fi fost silit să meargă pe uscat, nu s'ar fi dus nici de cinci ori.

Cremona.

Acest oraș este pe gârla ce se numește Po, care să sămuește cu un adevărat scăpătat

neguțetor, și ca un neam pierdut, pentru care zic oamenii, că odată au fost mare și tare. Iar drumurile și semănăturile, peste toate locurile, sânt lucruri atât de mirare, încât de nu ar fi fost făr'de orânduială, de multe ori ași fi cuvântat tot pentru ele.

Mantua.

Acest oraș este cel mai vechiu, nu numai din toate orașele Italiei, ci și de multe alte orașe ale altora împărății; mai vechiu fiind decât Roma cu 430 de ani, decât Veneția cu 1708, și mai înainte de întruparea milostivului nostru domn Is. Hs., cu ani 1182. Este oraș mare, populație are puțină. Și acia sânt școale, dar nu ca cele dela Pavia. Oraș în cetate, și cea mai țepănă de câte am văzut, având 3 părți ale cetății ocolite de o baltă curgătoare, și a patra parte, cea făr'de apă, este foarte întemeiată.

Peste tot locul al Lombardo-Veneticii Italiei ce am umblat, locurile de semănături toate sânt cum am mai zis, cvadrate, adecă în 4 colțuri, despărțite unul de altul cu șan-

țuri, pe care curg ape, și cu feliurimi de alee. Intru acelea ochiuri de locuri, cei ce au vii, au vița sădită, pintre sămănături, într'acest chip: fieșcine în locul lui, are rânduri de copaci neroditori, întocmai alee, pe sfoară puși, sădiți unul dealtul departe de doi stânjini în lungime, iar în lățime de cinci, întru care își au semănăturile; iar în rândul copacilor, în fieșcare mijloc, câte o viță sădită, groasă ca mâna, naltă ca un stat de om, de unde să deosibește patru capete spre un copaciu, și alte 4 spre celalant, a căroră lungime este de doi și trei stânjini, împresurând copaciul capetele de viță, ce vin dela amândouă părțile, încât nu să mai vede frunza copaciului, ci tot copaciul împodobit cu struguri negri,—albi fiind foarte puțini, poți zice nouă părți negru și una albă.

Acum judece fieșcine, ca ce feliu de grădină vede călătoriul peste toate câmpurile Italiei? Daca tot omul trebuie să-și aibă locul evadrat, împrejurat cu șanț, și alee, și apoi întrânsele acele rânduri de vițe pe copaci, și celelante rămase locuri între vițe, grâne, porumburi, și toate feliurile sămănăturilor.

Această vedere de amândouă părțile drumului, cât coprinde ochii, aduce pe călători la o mirare, băgare de seamă și mulțumire, atâta, încât când aleargă poșta, să sâmpțe că să afle întru o nemulțumire, întocmai parcă ar pierde un lucru ce-l are în mână, pierzind băgarea de samă. Carăle ce cară mărfuri nu sânt cu patru roate, nici cu oiște la mijloc, unde să înhame doi cai; ci numai cu două roate, și un cal, între doi craci, întocmai ca sacaoa de apă; numai atât de mari, țeapăne și gros în lemn lucrate, încât încarcă peste două mii de oca; și caii îi înșiră câte unul înaintea altuia, dar mari și frumoși. Iar carăle ce umblă prin prejurul satelor, sânt cu câte 4 roate și cu boi, mari, frumoși, bălțați. Prețul mâinii cei dintâi de doi boi este 700 sfanțihi. Și la cele mai multe cară, boii nu trag în grumaz, ci în coarne, cu ham de piele. Italienii cei noblii, și neguțitorii sânt vrednici de iubire, căci sânt oameni slobozi și galantomi, și împodobiți cu adevărate daruri de noblețe; iar cei proști, sânt rău nărăviți, cam cerșitori, și nemulțumitori, căroră și de le va dà cinevaș 3 sfanțihi, pentru ce au tocmit,

mulțumire nu va auzi, ci tot va mai cere.

Până întru acest oraș al Italiei mi-au fost călătoria de estim; iar călătoria ce am făcut, iar în Transilvania, Ungaria și Banat, să coprinde mai la vale.

Din Brașov mergând la Peșta prin Arad, este tot acel drum, prin Sibiu, și până la Sassebeș. Apoi de aciia să schimbă drumul prin Oiștea, Deva, oraș mic, Leșinic, Dobra, oraș mic. De aciia puțin mai nainte să trece gârla Murășul, apoi în satul Toc, Zama, unde mai nainte este hotarul Transilvaniei de către Ungaria, în județul Aradului, Sovârșita, Varadiia, Radna. Aciia este o biserică mică, ce zic că este întocmai după făptura bisericii dela Roma. Păuliș, aciia să face vinul Ausbruh. Apoi de aciia în Arad, care este oraș măricel, cu o piață foarte mare, unde este și Varmedia, adecă isprăvnicat; pe lângă care curge gârla Maroș. De aciia în satul Batani, de unde abătând mai nainte, puțin la mâna dreaptă, este satul Mezö-Hegeș, întru care sânt zidiri împărătești, cu grajduri foarte mari, având acolo multe prăsili de erghelii. Apoi în satul Aroșhaza, Senteș. De aciia mai nainte

să trece gârla Tisa, întru care întră gârla Maroš; apoi în satul Ciongrad, Alpar, Țiglet, Haromroza, Pileș. Aciia este moșiia Grafului Kastel Beleznai, pe carele l-au omorât fiul său, trăgând de două ori cu pușca în taică-său, cu cuvânt că să purtă cu răutate către supușii lui. Și dumnealui, ca un om ce nu-i lipseă nici un dar, au hotărât să îndrepteze pe taică-său omorându-l; pe carele prizindu-l stăpânirea, l-au rădicat la închisoare, de unde scăpând, nu au fugit într'alte părți, ci s'au dus iar la acea moșie, unde au omorât pe taică-său; de unde iarăș prinzându-l și judecându-l, l-au hotărât pravila la moarte, și așa la Peșta în vileagul obștii i-au tăiat capul. De aciia în satul Uliu, și apoi în Peșta. Dela Arad și până la Peșta, locul este asemenea nisipos, cum este pe drumul Clujului, dela Oradia mare până în Peșta. Și sămănăturile asemenea, tot acelea; cum și oamenii cei proști, tot cu acea îmbrăcăminte.

Din Brașov iarăș mergând la Peșta pe drumul cel mare al poștii, este prin Sibii, Sassebeș, Deva, Dobra, unde să trece hotarul Transilvanii de cătră Bănat, Țoțed, Cosova,

Făged, Boşur, Lugoş, oraş mic prin curge apa Temeş. Apoi în satul Chitţetău, Recaş şi Temeşvar, carele este un oraş mic în cetate, dar vrednic de descriere pentru frumuseţea caselor, uliţilor, şi a curăţeniei. Căci toate casele sânt mai deopotrivă, iar nu pântre cele mari, mici de tot, care aduc urăciune la vedere; uliţile destul de late, şi toate linie drepte şi încrucişate, unde ori la care încrucişare va şădeà omul, vede isprăvitul uliţii şi a linii caselor, până în marginea oraşului. Cum şi o mare piaţă, întru care la zile hotărâte, de două ori pe săptămână, cântă muzica ostăşească, ce este în număr de 60 persoane, şi multe alte podoabe. Curge pe aproape gârla Bega, din care este scos şi canal, ce ocoleşte toată cetatea, şi căci pricinuiă stricare aerului celui curat, au poprit apa, şi au făcut acele şanţuri, frumoase grădini. Acì lăcueşte ghegeneral ostăşăsc, Ecselenţia sa Şneler, care este foarte iubit de toţi, căci este om blând şi cu minte. Numărul oroşanilor să urcă până la 10.000. Să împarte acest ţinut al Banatului, în patru judeţe: Ilirii, Seghedinului, Crasna, şi în Milităreasca gra-

niță, ce cade înpotriva Prințipatului Valahii și Servii. Semănăturile cele mai multe, și mai peste toate locurile, este porumbul, celelalte mai puține. Așijderea și din pometuri, cele mai multe prunele, întocmai ca și pe la noi. Iar lăcuitarii neoași Rumâni, fărăde nici o deosibire, și în vorbă și în port; atâta numai căci să socotesc cu ai noștri, care sânt în cea mai bună stare, și căci, după călărimea Ungarii, cea mai bună și credincioasă oaste sânt Români, și mai vartos oștirile călărești, ce sânt îmbrăcate în haine husărești, cu cai supt ei de 1000 lei, și mai mult. Pe aceștia văzându-i un neoaș Român, trebue să se bucure și să se întristeze. La aceasta am și mărturie pe Dumnealui fratele Manolache Băleanu, și fratele Iancu Bălăceanu, și cocoana Elenca, sora dumnealui, când am fost cu toții la Mehadia, și cerând spre paza drumului doi ostași, ne-au dat otcârmuitorul ostășesc Român, doi husari Români, să păzească pe noi Români. O, ce bucurie și întristare ne-au coprins! Bucurie, căci am văzut din neamul nostru, așa voinici ostași, bine îmbrăcați, bine învățați, și bine îndemnați în calea fericirii și a cinstii. Și

întristare iarăș, căci văzând fericirea acestora, mândria naționalicească, ne-am adus aminte și de vrednicii de milă ai noștri frați Români, ce odată au fost vestiți.

De aciia am mers în Becicherec, Komlos, Mocrin, Caniza, unde să trece gârla Tisa, Orgaci și Seghedin, pe lângă care curge gârla Seghedin, unde este hotarul Banatului despre Ungaria.

Acest oraș este mare, având și otcârmuire ostășească supt ghenearal; și lângă Școala copiilor soldățești, au o zidire întemeiată, întru care este un chip de temniță, având odăi multe zidite și deosibite într'un mal, întocmai ca niște peștere, și fieșcare gaură, foarte întunecoasă și umedă, cu deosibite uși, și cu pază de soldați, pentru oamenii cei de neam ce fac răutăți. Pentru care trebuie să viețuiască, întru acele peșteri, 5, 10 și 20 de ani, după vină, și care va avea noroc să trăiască acei hotărâți ani, li se dă slobozenie.

Dar crez că foarte puțini vor putea scăpa cu viață, căci când am fost acolo, s'au întâmplat Duminică, și am văzut pe toți scoțindu-i la biserică, ce este în coprinsul zidirii temniții, și pe toți i-am văzut cu așa fețe, încât nu

ar fi putut cinevaș să hotărască, că ar putea avea vre unul viață de un an sau doi, în vreme ce fieșcare avea să mai șază câte 8 și 10 ani.

De aciia în Gesmar, Kiștelek, Peter, Felega, Paka, Kecikemet, Laius, Orkeni, Inas, Oksa, Soroksar și Peșta. Din Seghedin și până la Peșta, acest tot drum, iar este tot pământul nisipos și arăturile tot asemenea, cum și lăcuiitorii, cum am zis că este pe celelalte două drumuri, al Aradului și al Clujului, căci aceasta este tot o vână de pământ în toată lungimea Ungarii, pe care le numesc românește câmpurile Ungarii, și ungurește Pustă.

Și iarăș din Brașov mergând la Mehadia, drumul cel mai bun este tot al poștii, și merge iarăș prin Sibii, Sassebeș, Deva, Dobra, și până în Lugos. Apoi de aciia cârmește la mâna stângă către satul Sacol, Caransebeș, Slatina, Gheregova, Cornia și Mehadia, ce este în ținutul Banatului, în Milităriceasca Graniță.

Aciia sânt felurimi de ape metalicești, fierește fierbinte cu deosibită fierbințeală, una

de către alta, din care una este atât de fierbinte, încât peste puțină este omul de aștineà trupul supt cursul apii, măcar până a numărà cât de curând dela una pân la cinci. De aceea și au un maș de piele, pe care țindu-l neputinciosul în mână, îl trece foarte repede peste acea parte de trup ce pătimeste. Sânt zidiri destule, pentru întrebunțarea celor ce vin spre căștigarea sănătății; mai vârtos o zidire foarte mare și frumoasă, ce s'au săvârșit în anul 1824 cu cheltuială împărătească, care, bez cele lante trebuincioase, are numai odăi peste una sută patruzeci.

Aciia sânt și toate cele trebuincioase, cum dohtori, spițarie, gerahi, birt, unde poate mîncà cei ce nu vor să-ș gătească deosibit, căci și la aceasta este înlesnire, fiindcă aduc toate cele trebuincioase spre hrană, de prin satele ce sânt împrejur. Este și otcârmuitor ostășesc. Aciia am văzut ofițier atât de prăpădit, încât în pătură l-au luat din caleașcă, și l-au dus în odae, avându-ș mâinile și picioarele zgârcite de tot; și în 16 zile, l-am văzut drept și pe picioare, cu o nespusă bucurie în fața obrazului.

O! ce nemărginită facere de bine săvârșesc
acei otcârmuitori, ce au durere de inimă de păti-
mașele noroade. O! cât să cuvine într'un adevăr,
să-i numească noroadele adevărați părinți.

Oare câți oameni, pe tot anul, să coprint
de o așa mare bucurie, întocmai ca un mort
când ar înviiă, căci poate mulți ș-ar voi mai
mult moartea, decât o viață sluită. Câte ase-
menea ape sânt și în patria noastră, dar toate
în întunerecul pământului; căci chiar noi până
acum nu ne-am luminat, ca să aducem la lu-
mină asemenea lucruri folositoare obștii, prin
care să se folosească și cei scăpătați pătimași,
ce nu au mijloace de a călători în țări streine,
spre dobândirea sănătății, rămâind acest câștig
de folos numai pe seama bogaților, care sânt
foarte puțini, pe lângă pătimașii săraci.

Dela Mehadia drum ca de 3 ceasuri, este
un oraș mic ce se numește Orșova. în mar-
ginea Dunării, unde este hotarul Austrii de
către Prințipatul Valahii și al Servii.

Și în satul Slatina ce mai sus am numit,
este apa metalicească, din care beau și fac
și băi.

Din Brașov iarăș călătorind tot întru acel

an spre Maroșvașarheliu și pe la alte moșii de domni unguri, am trecut prin Martonfalva, ce este în ținutul Sibenbirgen, în județul Sekler, Oladifalu, Mikloșvar, Sent-Demeter, și Maroșvașarheli, oraș mare, pe lângă care curge apa Murășului.

Aci este Tabla cea Crăiască, a căriia ot-cârnuitoriul este prezident; aciaia lăcuesc și mulți domni de neam mare. Acest oraș este în ținutul Sibenbirgen, în județul unguresc. Lăcuiitorii cei mai mulți sânt Unguri, și Români puținei. De aciaia în satul Radnot, Sezburg, Seghișoara, oraș mare în județul Saxen, Elisabetștadt, oraș măricel, unde sânt locuitorii toți Armeni, trăind cu ale lor obiceiuri și pravili, toate hărăzite și întemeiete de stăpânirea Austrii, după a lor rugăciune. Apoi în Mediaș, iar măricel și frumos oraș.

În cea de al doilea an călătorie, mai cu denadinsul luând seama la cea în tot chipul obștească fericire, ce vedeam la toate treptele boerești și bresle negușitorești, cum și la obștea norodului, mă aflam în mare mirare, neștiind cum se poate tot într'o vreme să fie toți bogați, unii mai mult, și alții mai puțin.

Și pricina pentru care nu mă puteam a mă dumeri, au fost, căci eu, fiind rău obicinuit și coprins de științe care sânt înprotiva prăvililor omenești, judecam că de a fi bogați cei ce poartă papuci, trebuie să fie săraci cei ce poartă opinci.

Intr'asemenea, zic, judecați aflându-mă, și văzind pe toți sfetnicii, neguțitorii și prăvăliașii bogați, așteptam să văd pe norod sărac; din care pricină, am și fost silit să cercetez felurimi de oameni, ca să aflu acest mie necunoscut mijloc. Și dela toți am luat răspuns, că aceasta este cea de acuma mai mare politicească chibzuire a otcârmuitorilor Evropii, de a îndemna și a îndreptă pe tot lăcuiitoriul spre drumul fericirilor, hotărând că: în ori care parte de loc va fi bogăția numai la câteva persoane numărate, acel loc este hotărât sărac, dinpreună chiar și cu acei bogați; și că atunci este bogăția statornică, când toți de obște sânt fericiți. Și că acelui prea bogat bogăție, să instatornicează cu cea puțină a celui mai mic. Așa dar dintr'aceste auziri, destul m'am dumerit la această pricină. Dar ce folos? căci m'au amețit iară alte strâmbe

judecăți, fiindcă vedeam mulțime domni mari și mici, aflându-se nu numai toți în slujbă; ci cei ce nu s'au abătut din datoriile lor, fiind în slujbă și câte 40 ani, și mai vârtos, după 3 și 4 ani, urcându-se fieșcare în mai naltă treaptă. Și știind că pe la noi, cu toate că se schimbă pe tot anul dregătoriile, dar tot așteaptă câte 10 la una; și din boerenașii județelor, mulți să nasc și mor, făr'de a cunoaște ce e slujba Patrii. Aceste științe îmi stă împotriva celor pe aici văzute, la care iarăș am luat răspuns, că această urmare a Evropii este foarte cu cuvânt și firească. Căci tot tânărul, după ce își săvârșește cursul învățăturilor, trebuie să între în slujbă, dar la cea mai de jos treaptă; și slujind ani mulți, din vreme în vreme trebuie să se sue la mai înalte trepte, căci firește bătrânii mor, și aceștia după dânșii se urcă, și în locul acestora, alții mai mici urmează. Și spre mai multă încredințare, m'au întrebat, pe care sfetnic împărătesc cunosc eu, că au ajuns în cea mai înaltă treaptă, făr'de a sluji întâi la cea mai mică? Și că poate mie nu mi se pare această urmare, că este cuviinciosă, fiind obicinuit să văz oameni făr'de nici o

știință, învățătură și dar, fără de nici o slujbă către patrie, într'o clipă urcați la cea mai înaltă treaptă; ci numai prin dare de bani; cum și pre cei mai slăviți, în nalte trepte, și bogați, ca un trăsnet aruncați jos și săraci, fără de nici o greșală și judecată, ci numai căci au conținut darea de bani, și că de aceea nu este nici slava, nici bogăția temeinică. După aceste auziri, aducându-mi aminte și chiar eu, pe câți am cunoscut, nați și bogați, și în puțină vreme scăpătați, n'am mai făcut nici o întrebare, ci am început a face o băgare de seamă în vreme de 30 ani, de când am putut țineă minte, la această nenumărată sudoare și dare de bani, al acestui norod rumânesc, ca doar voi găsi unde s'au cufundat. Și căutând întâi la mulțimea Domnilor, ce au fost întru acești ani, și uitându-mă în toate părțile, întrebând și cercetând pre mulți prieteni, nu găsesc nici un feliu de fericire, la nici o familie, ne mai trebuind să o caut la nepoți sau fii, și cheltuite pe namestrii, moșii, sau alte averi, căci toți se află în nepomenită sărăcie, despărțiți și răspândiți toți în toate părțile, fără de nici o judecată și

învederată vină. Așa dar, negăsind strădania norodului înființată în averea Domnilor, am fost silit să o caut și în familiile noastre, și aducându-mi aminte de stările boerești, puterea și cinstea ce aveă într'acei vechi ani, nu găsesc familiile mai bogate, ci mai sărace, și unile de tot prăpădite; căci, pe acele vremi, toți negușitorii se împrumută de pe la casele boerești, având fieșcare boeriu. câte unul și doi pe carii îi iubea și îi ajuta: acum boerii sântem datori pe la negușitori. Atunci toate casele boerești aveă toate cele trebuincioase de pe la moșii, cum zahereaoa, vinurile, verdețurile, păsări, și pe toată zioa să da merțicuri, jimblă, vin și mâncare la familii, ce le eră rușine să ceară milă; iar acum trăim toți pe răboj. Atunci casele boerești, celor mari, eră pline de boeri de al doilea și al treilea treaptă, așteptând toți ajutoare prin felurimi de mijloace, și mai vârtos prin husmeturi; căci toate husmeturile se cumpără de boeri, și mai vârtos de multe ori li se dă în credință, lucru ce pe vremea aceasta nu se pomenește; și așa toți acești mici, ajutându-se de cei mari,

îi iubea și îi cinstea, și boerii printr'această se înapăternicea și se înmărea.

Iar acum, acei mici nu ne mai iubesc, ci numai ne lingușesc, căci dela o vreme încoace, adevărat, își fac interesurile tot prin noi, dar prin dare de bani; și așa noi rămâind singuri, întocmai ca o pasăre fără de aripe, își bat joc și copiii de noi. Familiile sânt tot acelea, dar cel bogat, sărac, și cel cinstit, ocărăț. Cum și din cei mici, deși ș-au făcut unii stări, amestecându-și interesurile dumnealor cu ale Domnilor, dar având tot acel temeiu al nedreptății și al necinstii, nu au nici o statornicie, pentru care pricină sânt mulți cinstiți, vrednici, dar muritori de foame, căci prin aceste daruri nu pot a se folosi.

Așa dar, negăsind strădania norodului întemeiată, nici în averea Domnilor, nici într'ao noastră, am fost silit să o caut și în sistema negustorească, pentru care și luând vorbă cu doi bătrâni neguțitori, mi-au zis: să nu bag sama la cei de acuma, care nu țin câte o caleașcă, ci 2—3; nici câte o pereche telegari, ci 3—4, și tot ungurești, și podoaba cocoanelor dumnealor este numai prin giuvaeruri; ci

să mă întorc oareș-ce, la cei din anii trecuți, care tot nu erà prea mult dați la lucș, păzind oareș care orânduială negustorească, și iar nu puteam vedeà, nu nepoți, ci nici măcar fi, care să stăpânească acele părintești strădăanii; și mai vârtos cei mai mulți, nici în toți anii vieții dumnealor n'au trăit în fericire, ci curând s'au înbogățit, și mai curând s'au mufluzit, păgubind și alte multe case. Pe care nu pociu zice că i-au sărăcit alt cevaș, decât luxul și ne buna orânduială, ce curge între noi toți. Și luând seama bine la toți cei ce cu negușul se specularisesc, unul și numai se vede statornic în averile sale. Și negreșit cuvântul nu poate fi altul, decât că, nu s'au stăpânit de nici un lucș, din început și până acuma, carele este Dumnealui Vistierul Hagimoscul. Să nu socotească cinevaș, că laud această persoană ca pe un prieten, căci singur poate mărturisì, că de când cunosc lumea și până acuma, n'am avut între noi cătuș de puțin prieteșug, ci îl numesc căci mă făgăduesc să scriu adevărul. Și căci nu scriu numai pentru îndreptarea noastră, ci și a Clirului bisericesc, și a Sistemii negușetorești, cum

și a tot norodului, fiindcă aceste 4 sisteme de oameni sânt înclinate, și când una cu alta nu se va îndreptă, și nu se va ajuta, peste puțină este de a câștiga toți de obște folos statornic.

Așa dar, fraților! negăsind strădania acestui norod la nici o treaptă de om întemeiată, ci numai dela unul până la altul preumblată, din care pricină în puțini ani ajunge cel bogat rac, și cel slăvit necinstit, sânt silit să zică: fiindcă toate urmările ne sânt întemeiate în nedreptate, și în neorânduială bună, de aceea prea puternica Dumnezeire nu mai pedepsește la al 7-lea neam, ci chiar pe noi însuși, cu pierdere de cinste, și de averi, și în scurt cu prefacere aceii de astăzi veselie, mâine în tristare.

Deci dar, luând toți seama osândii întru care ne aflăm, trebuie să ne împuternicim, și să judecăm care sânt datoriile unui bun patriot, vrednic de laudă oroșan, iubitor de fii părinte, și care sânt acele urmări, ce instatornicează temeiturile caselor noastre,—cum și care sânt acele care desrădăcinează toate fericirile noastre; și așa toți de obște, depăr-

tând dela noi cele rele fapte, și îmbrățișind pe cele bune, — a căroră cel dintâi pas este unirea spre obștescul folos—să ridicăm mâini rugătoare către milostivul Părinte ceresc, să ne îndrepteze spre drumul fericirilor, și să cerem tot chipul de ajutor dela prea înălțatul nostru Domn, ca dela un părinte, și ca dela un mădular neamului rumâneasc, ca să putem urmă cele mai nainte zise foloase către Nație, căci cum am mai zis: în fericirea obștii ne vom găsi fiecare în parte și pre a sa.

Iar în anul 1826 călătorind iarăși din Brașov spre Bavaria și Elveția, am mers tot pe drumul Timișvarului, Peșta și Viena, pe care drum cele ce am văzut s'au și descris. Iar din Viena călătorind spre Minhen, care este scaunul Crăii Bavariei, am văzut toate lucrurile mai deosebite. Căci după ce vede călătoriul un loc, ce firea l'au împodobit cu multe chipuri ce aduc ochilor mulțumire, apoi și cu a lăcuiitorilor strădanie, nu puțin s'au prisosit frumusețea cu felurimi de mijloace. Acî vede omul adesea dealuri, din care unele sânt cu păduri, și altele ochiuri limpede sămănate; și întocmirea pădurilor iarăș nu sânt precum

firea numai le-au odrăslit; ei le au curățate, bine îngrijite, și cu drumuri curate, pe care nu greșaste cinevaș de le va și numi grădini. Precum și locurile de semănătură sânt cu o așa orânduială, încât trebuie un strein să stea și să le ia seama, căci are a vedeà o așa împărțire și orânduială, întocmai par'că ar fi de ingineriu întocmite.

Și iarăș unde firea copaci nu au odrăslit, oamenii cu felurimi de meșteșuguri și munci, păduri întregi au sădit. Apoi și în călătorie de o poștă, ce se socotește una cu alta 3 ceasuri, poate vedeà cinevaș 5—6 sate numai pe drum; iar pe alătura poate și îndoite vedea. Cum și fieșcare stație de poștă trebuie să fie negreșit oraș. Aceasta dar desime, cine nu poate a o judecà, că se adună din dreapta și părinteasca otcârmuire, și că rărima lăenitorilor ce sânt în partea locurilor noastre, cu toate că este acel blagoslovit pământ, că să pricinuieste din streina, nesuferita și vrășmășeasca otcârmuire. Și pre toate aceste sate de pre aici, de le va și numi cinevaș orașe, nu greșeste; căci casele sânt cum mai nainte voiu cuvântà, și la care sat vor fi curți boerești, ace-

lea sânt întocmai ca niște palaturi împărătești.

Lăcuiitorii sânt cu stare bună, foarte muncitori, cu purtare bună și regulați.

Sămănăturile sânt: grâul, ovăsul, secara, orzul, pe care nu îl dau la vite, ci îl fac bere; rișcă, porumb puțin, cartofi; broșbe și rădichi multe, varză, gulii, sfecele, morcovi, și alte verdețuri și legumi îndestule, cum și toate felurimile de poame.

Vitele sânt mari, și de o grăsime necrezută; și aceasta curge iarăși din buna orânduială, după cum mai înainte se va cunoaște.

Călătoria mi-au fost prin Burkersdorf ce este stație. Poște. — 1. oraș. Sigartskirchen P. 1. oraș. Perșling P. 1^{1/2} oraș. Sant Pelten P. 1. oraș mare, are o biserică, a căriia mărime, și zugrăveala dinăuntru este un lucru foarte deosebit; până a nu intra în oraș, să trece gârla Trasin pe pod stătător. Merk P. 1^{1/2}, oraș, întru care pe o stană de peatră foarte înaltă, este o mare și minunată zidire cu mânăstire, unde sânt mulți călugări, care să străduesc spre ușurința scăpataților. Kemelbah, P. 1^{1/2} oraș. Intr'aceste 2 orașe să trece gârla Erlav pe pod stătător. Amșteten

P. $1\frac{1}{2}$ sat mare. Ens, P 1, oraș unde să trece gârla Ens pe pod statător. Linț P. $1\frac{1}{2}$ oraș mare. Intre aceste 2 orașe să trece gârla Traum, pe pod stătător, frumos și temeinic.

Linț.

Acest oraș Linț este unul dintr'acele mai frumoase ce am văzut, pentru multe daruri ce are, fiind și pe marginea Dunării, care puțin mai nainte de oraș nu curge pe loc șeț, ci pintre 2 munți, ce sânt împodobiți din fire cu felurimi de păduri, ce să coboară până în marginea Dunării, unde sânt și drumurile de amândouă părțile, pe care este cea mai frumoasă plimbare a oroșanilor. Căci acei munți cu păduri, și cu curgerea Dunării pintră ei, aduc ochilor atâta mulțumire, încât se întristează omul când se depărtează de Linț. Aciia sânt și fabrici împărătești, unde să lucrează pânzele ce se numesc de Linț.

Eferding P. $1\frac{1}{2}$, Baierbach P. $1\frac{1}{2}$ oraș. Sighardin P. 1. oraș. Șarding P. 1. oraș mare în marginea gârlei Inn, ce se trece pe pod stătător, unde este și hotarul Austrii de cătră Bavaria.

De aciia întrând în hotarele Crăii Bavarii, și puțin călătorind, numai decât sau cunoscut dreapta și dulcea oblăduire, ferire, fireasca slobozenie a norodului și îndrăsneala cea fără de obrăsnicie, ci numai pe cât să cuvine la omenire.

Toți lăcuiitorii, până și cel mai sărac, sânt îmbrăcați curat; cărpit sau desculț, nu se vede, măcar bărbat, măcar nevastă, măcar copil. Am zis că au firească slobozenie și îndrăsneală fără de obrăsnicie; căci când să întâlnesc cu altul, sau de treaptă mare, sau de o potrivă, numai decât îi dau închinăciune cu pălăriile în mână. Și de le va face cinevaș or ce întrebare, îi răspund cu îndrăsneală, dar cu mijloc așa de politefsit și dulce, încât întrebătorul rămâne foarte mulțumit. Dintr'aceasta a lor urmare ce au cătră tot omul, să cunoaște că sânt politefsiți și luminați prin învățătură, știindu-și fieșcare datoria sa; și de aceia de bună voe să poartă bine cu fieșcine. Iar la noi, lăcuiitorii din multa juguire ce au avut, și neluminare, nu-și cunoaște nici datoria cătră altul, aducând închinăciune numai aceiua de care să teme, cum stăpâ-

nului său, zapciului, ispravnicului, de-l va cunoaște; iar cătră oricare om, nu-ș scoate căciula, fie măcar de cea mai mare treaptă. Cum mi s'au întâmplat chiar mie, să mă întâlnesc cu mulți lăcuitori cu căruțe pe drumuri, și nici unul nici căciula ș-au scos, nici drumul jumătate mi-au lăsat, în vreme ce văzându-mă cu barbă, m'au cunoscut că sânt de treapta Divanului. Iar mai tânăr fiind, dar Ispravnic, și împrejurat de slugitori, atunci întâlnindu-mă, au căzut la pământ cu capetele goale, ca niște vinovați de moarte ce ar fi așteptat scăparea dela mine. Cum și chiar supușii miei, mie îmi dau închinăciune, iar altuia fie și mai mare și mai bătrân, căci nu are trebuință de acela, nu-i dă închinăciune. Din care să adună că, neînvățătura și înjuguirea prostește pre om, făcându-l și rău. Și de aceea cu dreptate să uită asupra fieșcăruia cu vrășmășie, socotind că poate și acesta va veni vreme să-i facă vre un rău,—căci bine n'au văzut dela nime, — sau că și acela îi va cere cevaș, căci lui nime nu-i dă nimic, nici măcar o înyățătură, nici un ajutor, nici o îndreptare în datoriile lui, ci trăiaște ca un dobitoc săl-

batic. Cum și cei ce sânt oareș ce de mai înaltă treaptă decât proștii țerani, obicinuesc către treapta cea mai mare, să se arate cu o nespușă și necuviincioasă lingușire, iar către cel mai mic, răstit și îngânfat, vrând numai decât să-i arate că este mai mare decât acela. O! cât ne-am folosi toți de obște, când și lingușirea cătră cei mai mari măcar oareșce s'ar mai înpușină, de nu va fi mijloc cu totul să lipsească. Și răsteala cătră cei mai mici, măcar de s'ar înjumătăți, căci atunci s'ar mai cunoaște bunul din rău, prietenul din vrășmaș, și curatul din prefăcut. Care aeeste toate prefaceri să vădesc când vre unul ce este în naltă treaptă scade din putere-i; fiind că atunci, acea mincinoasă plecăciune și prefăcut prieteșug, și în scurt, lingușirea ce să arătă cătră cel mai mare sau bogat, și numai în vremea ce avea trebuință de acela, să preface în răutate, obrășnicie și necunoștință. Acestea toate nu fac mărturie de om slobod, luminat și cinstit, căci aceia ce să poartă cu acea firească slobozenie, ce mai sus am cuvântat, să arată în toată vre-

mea tot cu un mijloc cătră toți, einstind pe fieșcare pe cât să cuvine.

Din Șarding am mers la Minhen prin cele mai dela vale stații:

Malhing, P. 1 $\frac{1}{2}$ oraș. Lendorf, P. 1, oraș. Malktle, P. 1 oraș. Altenting, P. 1 $\frac{1}{2}$, oraș. Mildorf, orășel, unde să trece gârla Tirs. Amfing, P. 1 $\frac{1}{2}$ oraș. Haag, P. 1 $\frac{1}{2}$ oraș. Hohenlingen, P. 1, oraș. Pasdorf, P. 1 oraș, și Minchen, P. 1.

Minhen.

Acesta este scaunul al Crăii Bavariei, întru care sânt multe lucruri vrednice de vedere și de însemnare, dar eu am însemnat numai cele dela vale, căci am luat seama mai mult la mijlocul cel blând și părintesc al otcârmiturilor, și la necurmata grijă cum să-și ferească noroadele ce stăpânesc.

Acest Craiu de acum al Bavariei, anume Ludovie, mult să silește spre faceri de bine; are mare bun cuget pentru noroadele creștinești ce să află în nedreptăți. Și cu toate că nu are nici o înclinare și este foarte depăr-

tat, dar după cât poate, tot ajută. Nu este mai mare bucurie decât a-l vedea cinevaș cum umblă prin norodul său, prin oraș, prin grădini și la Theatru, întocmai ca fieșcare oroșan, și îmbrăcat cu nici un chip de lux, ci cu foarte obișnuite haine, ca să dea bună pildă la ceialanți. În câte adunări obștești l-am văzut, n'au avut nici o bucățiță de semn sau formă împărătească, unde era alții mulți, scump îmbrăcați și împodobiți. Mai vârtos la o litanie, ce să face pe tot anul odată, când să duce mai tot orașul de îl ia dela palat și merg la biserică, de unde să-vârșindu-să slujba, îl preumblă pre multe ulițe până îl duce iarăș la palat, aflându-se în mijlocul norodului pe jos, iar nu în earătă cu 6 telegari, împresurat de întrarmați. Mai naintea acestii litanii, este o sărbătoare ce să sărbătorește 15 zile, în luna lui Octomvrie, când Craiul este dator în toate aceste zile, să iasă afară la un loc hotărât, cu mulți din ministrii săi, și mai tot orașul. Acolo este obiceiul să se strângă duprin sate și orașe lăcuiitorii cu care vite au mai mari, mai grase și mai frumoase, cu pluguri meșteșu-

garite spre ușurință, sau cu ori care alt meșteșug va fi izvodit din capul său, și ori carele va fi lucrat vre o noao bucată de vre un pânzet, sau va fi făcut vre o mehanică spre vre o înlesnire; toți aceștia, cu acele frumoase vite sau meșteșuguri, trebuie să treacă pe la acel loc, unde Craiul stă cu miniștrii săi și iau daruri dela stăpânitor, pentru căci s'au silit să scoată soiu de vite bune, sau căci le-au îngrijit, cum și cei ce au izvodit un ce spre folosul obștii. După aceștia vin sumă de oameni călăreți ce aleargă cu fugă grozavnică, și care întrece pe alții, iarăș iau dar dela Craiu. Și cel ce estimp au întrecut pe toți, au fost un copil ca de 14 ani. După această urmare și săvârșire, să face acea litanie, ca un chip de mulțumire a norodului cătră Craiu.

Aceste sânt, fraților! mijloacele, cu care zic că oblăduitorii îndemnează pe norod spre îmbunătățiri ale tuturor lucrurilor ce aduc fericire și podoabă. Care va fi acela ce nu va lăcrămă lăcrămă de bucurie la o așa vedere, pentru o așa împreunare a oblăduitoriului cu norodul său? Craiul pe norod mi-

luiăște și cinstește, pentru o a lui bună urmare. Norodul pe Craiu iubește, și cu a sa bună voe i să supune. Craiul, cu aceste mici daruri și cinsti, îndemnează pe norod să-și îngrijească vitele, și toate lucrurile să le întemeieze și să le înfrumusețeze. Norodul, supuindu-să, își îmbogățește Patria, pricinuind și Craiului laudă și mărire.

Din câte am văzut întru acest oraș, cel mai vrednic de vedere, și atât de deosebit lucru, încât pociu zice că în puține locuri să va mai află, este o mare zidire coprinzătoare de 52 săli și odăi, întru care au o minunată bibliotecă de cărți deosebite și în toate limbile, în număr de peste 400.000 de tomuri, din care 12.000 sânt numai manuscripturi din vremea ce încă tiparul nu să isvodisă, și dintre acestea, peste 6000 sânt grecești, dintre care 1060 sânt numai tomuri ale lui Aristotel. Apoi socotească-se ce comoară de cărți scumpă este aceasta. Iar celelalte manuscripte, până la împlinirea de 12.000, sânt în limba latinească, cea veche nemțască, ovreiască, turcească, arăpească, persienească și eghiptienească. Și din toată această

mare sumă de cărți, cele ce au arătat orânduitul om sânt aceste:

Iliada lui Omir, toată tipărită cu slove mari, și în fiește care foae la începerea istorii, este și cadra aceii istorii, care este prescrisă după orighinalul cel mai vechiu ce să află într'acel frumos oraș Milan, pentru care am cuvântat în călătoria de al doilea an.

Cartea lui Theocrit, ce se numește Idilien, manuscriptă dela anul 1395.

Lexicon latinesc, manuscript pre memvrană dela anul 1158.

Cartea care s'au găsit din vremea ce s'au descoperit Iraelia și Pombia, întru care câte slove s'au putut bine cunoaște, s'au tipărit cu slove negre, iar câte nu s'au putut desluși, și s'au chipzuit de cei mai învățați că s'ar cuveni a să pune cutare cuvânt sau slovă, acele s'au tipărit cu slove roșii; iar unde au lipsit multe cuvinte și nu au putut nimic chipzui, acolo este loc lăsat.

Istoria firească de toate felurimile ale neamurilor dobitocești ce sânt pre pământ și în pământ, sburătoare și în apă, tipărită cu slove de aur.

Hartă gheograficească, cea mai dintâi, ce s'au tipărit în oraşul Bolonii al Italiei, mai nainte de ani 385.

Biblia manuscriptă latineşte pe memvrană.

Cabinet firese, unde au dobitoace, metaluri, împietriri, mărgelanuri, pocituri ale firii, 5 mumii, felurimi de haine vechi de 100 și 1000 de ani, duple la alte neamuri și de oameni numiți, și alte multe lucruri asemenea, precum s'au mai zis pentru Cabinetul firese al Vienii.

O mare zidire, întru care este adunare de peste 10.000 icoane și cadre, din care unele sânt noao, și altele foarte vechi, zugrăvite de cei mai vestiți la meșteșugul zugrăvii, din care cele ce mi s'au părut mai deosebite în asemuire, am însemnat:

Icoana Sfântului Iosif ce ține în brațe trupul milostivului nostru Domn Is. Hr.

Narțis cel frumos, ce singur s'au drăgostit de sine-ș.

Dux Carol al Bavariei, călare și otcârmuind reghimentul său.

Thiseiu, carele lăsând singură pe Ariadna în ostrovul Naxu, stă gata de a plecà.

Apunerea soarelui ce să vede după dără-
măturile Palatului împărătesc dela Roma.

Maria Magdalina.

Un copil ce să silește suflând să stingă o
lumânare ce o ține o fată în mână, și ia
râde pentru zadarnica muncă a copilului.

Iarăș Maria Magdalina, când să află cu-
fundată în pocăință.

Seneca, când singur să omoară în bae,
slobozindu-ș sângele din vinele mâinilor și
ale picioarelor, căci așa au vrut ucenicul
lui, Neron Tiranul, să se omoare negreșit,
cu ori ce moarte își va alege.

Arhanghelul Mihail aruncând jos pre răs-
vrătitoriul înger.

Toată ceata îngerească, aruncându-să din na-
intea jețului prea puternicului Dumnezeu în Iad.

Răsboiul Amazoanelor.

Biruința lui Thisei ce au făcut-o asupra
Palestriei, împărătesii Amazoanelor, săvârșin-
du-o la podul de peste gârla Fermodon.

Don Ferdinand, fratele lui Filip al 4-lea,
craiu al Spaniei.

Avraam, stând gata să jertfească pre fiul
său Isaac, și îngerul îl poprește.

Rafail cel vestit.

Fecioara Maică, ținând în brațe pre Is. Hs.

Moartea pruncilor celor nevinovați și împotrivirea maicilor, ce s'au urmat în vremea lui Irod.

Is. Hs. primind cu blândețe pe pocăita păcătoasă.

Toate aceste icoane și cadre au o așa asemănare, unile în bucurie, altele în tristare, cum și în mânie și în bătae, după cum am zis pentru maicile ce s'au împotrivit trăgând pe copii lor din mâinile vrășmașilor, și mai vârtos aceia cu lumina ce să muncește copilul să o stingă, atât le este asămuirea, încât stau la fieșcare câte 30, 40 de privitori, vreme destulă, făr'de a-i lăsa inima să se mute și la altă vedere. Mult m'aș fi întins asupra mirării acestor asămuiiri, dar mi-au fost teamă să nu să supere cititorii. Iar când vre unul, în urma acestii citiri, ar vedeà aceste zugrăveli, cum și cele dela Vienna ce sânt la Belvedere, atuncea aș fi încredințat că ar zice că am scris puțin asupra asămuirii.

Altă zidire, iarăș cu cadre, dar nu și vechi,

ei numa noao, zugrăvite de cei mai vestiți zugravi de acuma, din care iarăș cele ce am însemnat sânt: Cadra acelu de acum crai al Bavariei, Ludovie I și a Crăiasii, cum și a altora din familia Curții, — unde au și felurimi de statue de marmură și mari tapiserii de China.

Grădina Curții, care despre o parte are Palatul crăesc, despre alta o casernă mare, înaintea căriia în toate zilele să face mustra soldaților, câștigând plimbarea grădinii și această vedere; și celelante 2 părți sânt namestii mari pe stâlpi, unde sânt cadrele ce am numit mai sus. Această toată plimbare are numai copaci mulți și mari, printrânșii așternut nisip, și pe la locuri cu brazdă și lăviți de ședere. La mijloc un foișor rătund, unde dau băuturi; la 4 colțuri, 4 havuzuri. Dintr această grădină trec într'alta, ce o numesc Grădină englezească. Aceasta e atât de mare, încât măcar cel mai obicinuit om la umblet, nu va putea întru o zi să o împrejure. Să înplimbă printrânsa cu carâtele și călări, având drumuri slobode și pentru cară, ce mai de drept vor să treacă la alte

sate, și cu toată această slobozenie, tot este o grădină din cele dintâi. Curg printrânsa râuri curgătoare, peste care sânt felurimi de poduri și foisoare. Are alee în multe felurimi, cum și spaleruri, păduri și alte podoabe, unde este și Palatul Prințului Carol, fratele Craiului.

Altă grădină crăiască, pe care cu dreptate o numesc Nimfenburg, adecă lăcașul Zinelor, care este departe de orașul Minhen cale ca de un ceas, mergând cu cai, și tot acest drum este frumos lucrat cu alee de tei și plop. Trei mari podoabe are această grădină: gârle, grădină și palat, care despre o parte are grădină, și despre alta, curte ce este foarte mare și rătundă, având bez palatul, a căruia ocolișul este peste 400 stânjeni, și alte 10 case în ocolișul curții, deosibite una de alta și împreunate cu zidurile curții. În mijlocul acestii mari curți și namestii, un mic heleșteu în mijlocul căruia este o moviliță de bolovani de piatră, dintr'a căriia mijloc să aruncă drept în sus, apa naltă ca de 5 stânjini, și grosul ca pe mână. Dintr'această apă umplându-să heleșteul, să mai face o

gârliță ce este pe marginea drumului, a căriia lungime ține ca o jumătate de ceas, și lățimea ca de 10 stânjini. Această curte rătăndă, cu heleșteul la mijloc și șadrivanu, cu palat și cele lante 10 case, aduc o mare plăcere la ochii privitorilor, și pociu zice că o asemenea curte nu am mai văzut. Iar grădina are tot cam o formă cu cea dela Seenbrun, având înaintea Palatului un mare ochiu de grădină fără de copaci, ci numai așternut cu brazdă și felurimi de flori; și la mijlocul acestui loc, un havuz mare cu șadrivan, având iară o aruncătură de apă asemenea naltă și groasă, ca cea din curte. Din amândoa părțile acei grădini cu flori numai, sânt vre-o câteva postamenturi, desupra cărora au statue de marmură; apoi de câte trele părți, să întind grădini cu copaci întru o mărime nespusă, și iarăș cu felurimi de alee, unile întunecoase, altele luminoase, cum și spaleruri, și alte multe figuri prin copaci formalisite, și pe alocurea felurimi de foișoare, cum și case întregi, pe alocurea mobilate cu mare gust, i orangerie cu sumă de flori și copaci deosibiți streini; și prin toată

această mărime de grădină, sânt și multe canaluri cu apă curgătoare, lată de 5—10 stânjini, și altele sânt întregi gârle, din care să fac heleștee, unde au și luntri pentru plimbare. Aceste multe ocolișuri de canaluri și gârle, unde au și felurimi de poduri asupra-le, pricinuesc cea mai mare frumuseță și mulțumire privitorilor. Dintr'un alt izvor, iarăș să aruncă apa curgând în toate părțile, întocmai ca o umbrelă, din care mai la vale iarăș să fac multe figuri, unde sânt și 3 statue de marmură, scobite chiar de acel vestit Canova. Și câte alte multe felurimi de înfrumusețări mai sânt. La acest palat ș'au dat sfârșitul Maximilian Iosif Craiul, părintele acestui de acum Craiu, cu un sfârșit foarte odihnit, întocmai ca iubitoriul de Dumnezeu Episcopul nostru, răpăosatul întru fericire Iosef Argeșiu, carele după ce ș'au făcut închinăciunea cătră milostivul Dumnezeu, adormind, nu s'au mai deșteptat.

Grădina cerbilor, unde poate fi peste 150 capete de vite sălbatice și de multe feluri.

Grădina cu toate buruenile câte sânt trebuincioase la meșteșugul doftoriilor, și alte

multe grădini, pe care nevăzându-le, nu am putut a le serie.

Cabinet de miniaturi, unde au felurimi și minunate mici chipuri lucrate pe fildeș și pe alte metaluri.

O altă zidire, întru care au adunare de multe lucruri de mare preț, cum mulțime de antici, mari bucăți de mărgearuri, și toate felurimile de metaluri. Și alte multe dulapuri pline cu asemenea lucruri.

Altă zidire, iar cu adunare de multe monede, medaluri și alte măruntae tot din vechime.

I altă zidire, întru care au obștească adunare de toate uneltele a tutulor meșteșugurilor.

Ipat altă, întru care este Crăiască adunare de cadre lucrate cu mâna făr'de fețe, cum și miniaturi pe zmalț i în fildeș săpate, și mozaicuri.

Ipat altă, întru care au adunare de lucruri firești și instrumenturi mathematicești.

Fabrică de toate instrumentele mathematicești.

Fabrică de porțelanuri.

Școală, unde învață damele cele de mai înaltă treaptă meșteșugul opticesc.

Iar școală, unde să învață săpatul pietrilor.

Lițeu cel mare, unde dă învățare în limba elinească acel vestit profesor din toată Evropa, anume Thirsie, om de neam saxon, învățat, blajin și foarte iubitor de omenire, pentru care daruri este și sfetnic al Curții crăești.

Școala ce să numește Ghimnasium.

Școala unde să învață Pajii crăești.

Școala de Cadeți.

Școala ce-i zic Institutul, unde mi-am lăsat 2 fii, pe Radul și Alexandru.

Școala a practiceștii învățături de doftori.

Școala de gearahi.

Școala de moașe.

Școală crăiască pentru buna creștere a tinerilor.

Școală pentru copiii garnisonilor și ai invaliților, adecă ai bătrânilor și ai răniților, și pentru cei ce nu mai pot lucră pentru veri care pricină.

Școala obștească ce este de o mărime nespasă.

Școale de învățături în parte.

Școală filosoficească.

Și bez acestea, mai sânt și alte școale, dar eu nici vreme am mai avut a le află, nici am putut a mai alergă, aflându-mă tot bolnav din Geneva și până m'am întors acasă.

Academia Științelor.

Academia Crăiască a meșteșugului zograficesc.

Creștere de copii lăpădați și sârmani.

Casă de a împrumută pe scăpătați în multe chipuri.

Spitalul al Craiului Iosif.

Spitalul ce-i zic al Sfântului Duh.

Spitalul Ostășesc.

Spitalul pentru ceia ce nu mai pot avea tămăduire; și spitaluri, iară mai sânt.

O mare zidire întru care string pe toți cei scăpătați, și spre fericire îi îndemnează și îi îndreptează, prin învățături de meșteșuguri, cum am cuvântat și la Vienna.

Bez 2 theatre obicinuite și unul al Palatului, dar slobod și obștii, mai este și altul, ce-l numesc Crăesc, dar iarăș slobod, care pentru mărimea și podoaba ce are, să numără

cu cele dintâi și numite duprin aceste țări. Bez toate aceste ce am însemnat, mai sânt și alte multe lucruri folositoare obștii și spre podoaba orașului, pe care nevăzându-le nu le-am scris.

Iar din orașul Minhen călătorind spre Elveția, am trecut prin stațiile cele mai dela vale: Pfai fenofen, P. 1. oraș; Ining, P. 1. sat mare; Landberg, P. 1^{1/2}, oraș mare în cetate, din care eșind să trece gârla Leh pe pod stătător, foarte țeapăn și frumos. Într'aceste 2 stații ajunge capul bălții ce să numește Ammerzee. Buhloe, P. 1. oraș. Kaufberen, P. 1^{1/2} oraș. Obergingburg, P. 1. sat mare. Kepten, P. 1. oraș mare în cetate, unde să și trece gârla Iller, din care au făcut un cataract foarte minunat, lung ca de 40 stânjini cu 3 seturi, pardosite cu podine și foarte drept cumpănite, încât să aruncă apa peste toată lungimea, tot la o măsură din set în set, care vedere nu e puțin minunată. Apoi în Isni, orășel; Bangen, P. 1^{1/2}, oraș; Retenbah, p. 1^{1/2} oraș; Lindau, P. 2, oraș cu cetate în ostrovul ce este în balta Boden, unde este și hotarul Bavarii de cătră Elveția.

În tot acest ținut al Bavariei, sămănăturile sânt cele ce mai înapoi am cuvântat; și pădurile toate de brazi și molitfi, încât și pe locurile cele șețe, în loc de măracini și tufe, sânt numai brazi; fiind că tot pământul este pietros și cel mai bun nisipos, de aceea și altfelu de copaci nu odrăsleşte. Toate cherestieele de casă și lemnele de foc, cunoscut lucru iaste, că sânt tot de brad. Vitele sânt mari, și mai mult cai decât boi întrebuințază la toate lucrurile câmpului și la transporturi; și din boi, cei mai mulți sânt sau negrii luciu, sau castanii, și bălțați negrii cu alb, și castanii iară cu alb. Și zic că acest neam de vaci dau lapte de 5 ori mai mult decât celelante. Grajdurile, ce au pe la toate satele, sânt vrednice de vedere, căci sânt pardosite cu temei și cu orânduială de a putea să fie tot curate, având și fântână întrânsele curgătoare. Iaslele sânt și de piatră, grătururile și de fier, și toată vita deosebită cu stâlpi și cu scânduri. Într'aceste grajduri au vacile legate cu lanțuri de 2 părți.

Clima acestui loc nu este mai călduroasă decât a noastră; dar fiind că lucrează pă-

mântul bine și îl ajută cu multe chipuri, mai nu rămâne loc pe care nu îl samănă de 2 ori într'un an, și pe cele mai multe le samănă cu sămânța de trifoi și de alte felurimi fân bun, carele crescând numai de 2 palme, îl cosesc. Și aceasta negreșit o fac, căci lăcuiitorii sânt mulți, și locul strâmt. Dintr'aceasta a lor strâmtoare, și pe un loc pietros, să face dovadă că au dreaptă oblăduire.

Portul naționalicesc este pălărie mică, cămașă curată, veste sau spențer, pantaloni până în genunche, ciorapi lungi albi sau albastrii, lucrați preste tot cu găurele și flori, pantofi cu cătăramă desupra. Iar cum nu este plugar, ci oroșan, dogar, cismar, fierar, aceștia toți poartă ca tot nobl, având deosebire numai prețul materiilor; iar într'alt chip, sânt împreună cu cea mai naltă nobilită și chiar cu Craiul, la theatre, la împlimbări obștești și la grădini, destul numai să fie curat îmbrăcat și să se poarte bine, lucru care îl vede omul la toți de obște.

Iar cât pentru starea norodului, din cele mai dela vale scrise, poate fieșcare să judece.

Coborîndu-mă la un sat să intru în birt,

am văzut aproape o cășcioară decât toate celelalte mai împodobită și curată, zugrăvită cu geamuri mari, cu jealogii și o poartă foarte frumos lucrată, și întrebând pe sluga birtului, cine lăcuște într'acea casă, mi-au spus că, un sătean. Atunci coprinzindu-mă mirare, m'am îndemnat și m'am suit să văz cele din năuntru, unde întâmpinând pe gazdă i-am spus curat că sânt călător strein și că frumusețea și curățenia casii m'au îndemnat să mă sui ca să văz și cele din năuntru; atunci săteanul cu mare bucurie m'au îndreptat întâi în doao odăi, unde aveà numai paturi cu așternuturi, scaune, mese, cadre și harta Patrii lui; apoi m'au îndreptat în alte 3 odăi, unde erà tot polițe, deasupra cărora avea toate felurimile de vase, din fieșcare mai multe decât ar fi putut fi trebuincioase unii bune și bogate gazde; și din toate arăt numai un feliu, că aveà peste 50 năstrăpi de apă, din care ca vr'o 30 erà de sticlă, și celelalte de pământ alb, și toate cu fundurile și capacele de cusitoriu, după cum pe acolo să obicinuește. Atunci l-am întrebat, pentru ce din fieșcare fel are o așa mulțime?

El mi-au răspuns că: ca niște lucruri totdeauna trebuincioase casii, le-au cumpărat la vreme de târg, căci să vând cu prețul jumătate, și apoi nu mai are grijă multă vreme. Acum judece fieșzine stările oamenilor proști de prin aceste locuri; și acest feliu de stări au văzut mulți frați compatrioți, care au intrat în Austria și au umblat prin satele săsești. Apoi iarăș mai întrebându-l, cum au agonisit o așa îndestulată stare, cu ce meserie neguțitorindu-se? El mi-au răspuns cu puține cuvinte că, lucrând în toate zilele de preste an, în cele bune la câmp și în cele rele la lucrurile casii, și plătind Craiului a 11-lea parte din agoniseala lui, pentru care și mulțumește milostivului Dumnezeu.

Această baltă Boden este împrejurată de 5 stăpâniri: de a Bavariei, Virtemberg, Baden, Elveția și Tirol, a căriia lungimea este ca de 20 ceasuri și lățimea ca de 6. Și ca să nu trec această baltă în lățimea ei, fiind și vântul împotrivă, m'am lăsat tocmai la capul despre Constanț, unde este balta mai îngustă. Și trecând prin stăpânirea Crăii Virtemberg și Baden, și mergând tot pe marginea bălții,

am văzut o nespusă frumusețe; căci pe tot acest drum să țin lanț casele, având despre o parte de drum vii, și despre alta grădini, până în marginea apii. Și viile, în toate aceste ținuturi, au o foarte bună orânduială la sădirea lor, fiind în toate părțile pe linie foarte dreaptă puse, și închisoarea fieșcăriia vii, atât de cătră vecini, cât și de cătră drum, este tot cu spaleruri. Această vedere de vii, case, grădini, și peste toată balta mulțime de lunturi cu pânză, — este o frumusețe deosebită.

Din Lindau călătorind prin cele mai dela vale sate și orașe ale Crăii Virtemberg și marelui Dux de Baden, carele nefiind pe drumul poștii cel mare, nu însemnaiu stații și poște, ci numai numele satelor și ale orașelor, care sânt acestea: Eșă, Enzesvailer, Krezbor, Nollenbark, Beznau, Gizenvailer, Oberdorf, Eriskirchen și Fridrihșafen, oraș frumos în marginea bălții, având și o linie de case noao foarte frumoase afară din oraș pe malul bălții, a căroră podoabă și frumusețe este deosebit lucru; cari bez arhitectura a toatii linii caselor, dobândește vederea mare

mulțumire, din pricina bălții, grădinilor și a viilor. Apoi de aciia în satul Ofen, Manțel, Fișbah, Imanștat, (într'aceste 2 sate este hotarul Virtemberg de cătră Baden), Ripen, Haagnau, Steten și Merțburg, oraș iară în marginea bălții, de unde intrând în luntre mare cu pânze, am trecut în 2 ceasuri la orașul Constanț. Printraceastă baltă curge gârla Rinul, ce isvorăște din munții Alpi ai Elveții, și petrecând prin baltă și eșind, face hotarul Elveții de cătră Baden, și iarăș al Baden de cătră Franția, și apoi tocmai laolantă intră în mare; care gârlă să și trece intrând în orașul Constanț pe un pod stătător, foarte temeinic, având împreunat cu podul și namestii de fabrice cu felurimi de mori și herăstrae de scânduri. Acest oraș este destul de frumos, și în cetate foarte temeinică, prisosindu-să frumusețea cu vederea Rinului și a bălții. De aciia mai nainte să începe hotarul Elveții, în care intrând și mergând drept spre Geneva, am trecut prin 9 cantoane din 22 câte are. Cantonul să poate socoti ca un județ, cu atâta numai deosebire, că fieșcare canton își are obiceiurile și pră-

vilile lui, care să potrivească cu foloasele locului, fără de a avea putere de a să amestecă un canton la stăpânirea altuia; cu toate că în Cantonul Bern lăcuiesc toți elcii cei streini, și poate a să numi cel dintâi oraș.

Fieșcare canton își are moneda, având deosebire marca unuia de a altuia.

În toată Elveția, nobil și prost nu este, ci toți sânt frați compatrioți. Pe următorii orânduitorilor slujbe ale fieșcăruia canton îl orânduiesc deputații ai fieșcăruia sat, care sânt datori a sluji în soroc de trei ani.

Toți lăcuiitorii sânt ostași, și la vreme de trebuință fieșcare trebuie să slujească; iar în vreme de pace numai pentru buna orânduială slujesc cu rând. Din Constanț am intrat în Cantonul Tiurgau, al căruia lăcuiitori sânt suflete 79.300, și am trecut prin Frauenfeld, P. 1 1/2, oraș mic, dar foarte frumos, fiind oamenii cu totul dați la podoba caselor și înfrumusețarea grădinilor. Casa poștii este un lucru deosebit, și grădina ei așijderea, cu toate că este mică, dar este vrednică de a primi pe oricare om întrânsa, căci are ce vedea. Și oricare altă casă a orașului au

avut loc măcar numai de 5 stânjini, îl are făcut grădină, prin care dă miros și aer curat orașului; căci într'acele mici locuri (care sânt foarte multe) au movilițe, asupra cărora sânt sădite toate felurile de flori cele cu miros; și printr'acestea, copaci streini și alții tuși în felurimi de forme, la care poate ședeà cinevaș vreme destulă să le bage seamă, și tot bucuros nu se va depărtà. Toate casele orașului sânt lucrute cu arhitectura cea noao, zugrăvite, și cu felurimi de podoabe; dar din toate, cum am zis, este de mirare casa și grădina poștii. Căci cum să apropie călătorul de oraș, pe aceasta o vede mai întâiu, mare și împodobită, și cu deosebite lucruri în grădină, pentru care și socotește că este a vre unui prinț și foarte bogat. Apoi viind în potriva porții și cetind cele scrise, află că este poștă.

Atunci ce rămâne să facă unul ca mine, decât aducându-mi aminte că în Patria mea, din pricina nestatorniciei, nici un feliu de podoabă nu poate sta în ființă, zic, ce rămâne să facă alt, decât a oftà. Căci cele ce lucrăm muncind în 10 ani, numai într'o zi

le perdem, lăsându-ne patria și fugind prin țări streine. Impărații Evropii să bucură când văd acest feliu de casă și când supușii lor zidesc, sădesc și înfrumusețează orașele și satele; iar ai noștri să bucură când nu ne rămâne cărămidă peste cărămidă. Când voi vrea să blestem pe cel mai mare vrăjmaș al meu, e destul de voi zice: să-i fie într'un zădar lucrurile sale, numai a zecea parte din câte chiar mâinile mele au lucrat, și numai într'acele rele zile, întru care tot omul sta închis la căldură, și acum la cele mai multe sădiri, nici locurile nu să cunosc. Și când voi voi să însemnez prăpădenia a toată Țării Rumânești, ce au încercat-o în 5 rânduri în soroc de 26 de ani, trebuie să fac un tom întreg, coprinzătoriu numai de acele obștești stingeri ale țării.

Din Frauenfeld am mers la Islicon, unde sânt multe fabrici, întru care să lucrează stambe. Aciia este și hotarul Cantonului Tiurgau de cătră C. Zurich, ce are lăcuiitori suf. 182.100, apoi în Vintentur P. 1 1/2, oraș mare și iarăș împodobit cu multe case bune și grădini frumoase. In Tess, unde să trece

gârla Tess, din care iarăș fac un cataract ca cele ce am mai numit.

Printr'aceste numai puține orașe călătorind, încredințez pe cititori că nu am putut răbdă de a merge până la Geneva, sau Lozana, sau Bern, ce sânt orașe mari, și apoi să fac descriere. Căci într'această scurtă călătorie mi s'au făcut destulă deslușire de toate chipurile fericirilor ale acestii Nații.

Negreșit acel Gulielm Tel, carele a desrobit pe acest neam și i-au dat o așa începere de bună otcârmuire, sfânt nu va fi, iar într'acei mai mari făcători de bine din lume, trebuie a să numără. La cel mai de nimic sat, anume Grihdorf, înnoptând, am găsdut la birt, unde întrând un sătean în odaia ce eram, ne-au întrebat de este priimit să stea cu noi de vorbă pentru petrecerea de vreme. Carele după multe vorbe și întrebări ce i-am făcut, pentru obiceiurile și prăvilile lor, după ce ne-au dat să pricepem că vorbește franțozește, nemțește și italienește, au început și ellinică, zicând trei patru rânduri din Xenofon, și vre-o doao stihuri din Omir. Și întrebându-l unde au învățat ellinică, — mi-au răspuns că,

în toate satele lor trebuie să fie școală în limba națională, și care din școlari să îndulcește la învățături, merge la școalele duprin orașe, unde sânt învățăturile mai nalte și în multe limbi; și la acele școale poate fieșcare a câștigă învățatură, după câtă râvnă va aveà.

Apoi au venit copila birtășului ca de 10 ani, și ne-au cântat cu clavirul și cu glasul, și alții ce să sileà în tot chipul să ne odihnească. Și alte multe ce aveà, le vede cinevaș și foarte rar în orașele noastre, le-am văzut întru acest sățucean, pe care harta nici că il are, pentru micșorarea lui. Dar întocmai parcă și firea au vrut să slujească acestii Nații, căci în alte părți anevoe să văd alți copaci decât brazi; iar în Elveția, de toate felurile, ca la blagoslovitul pământ al Valahiei. Și câmpurile, pe la cele mai multe locuri, au un așezământ foarte frumos, fiind întocmai ca albia, unde în sus de amândoaș părțile au viile, mai la vale au livezi cu pometuri, și la mijloc sămănăturile, între care este și drumul. Cum și unde s'au întâmplat câte o râpă sau cea mai mică nepotrivire a locului, ei pe tot anul câte puțin au săpat de sus și au aruncat

în groapă, până au oblit și au înfrumusețat locul ce au fost urât și nefolositor. Asemenea lucruri am văzut chiar în călătoria mea, și întrebând pre muncitori pentru ce să străduiesc la acel colț fără de folos, — mi-au răspuns că, această muncă o fac într-o această vreme, când nu au lucru trebuincios, și că acest loc oblidu-să, îi va folosi, și că sânt datori un loc urât să-l facă frumos, când va fi prin putință. Acum judece fieșcare, cât acest loc și neam sânt în cele mai nalte fericiiri, încât au vreme și râpele să le oblească. Apoi și semnele ce au pe drumuri pentru înlesnirea călătorilor, sânt mai deosebite decât în celelalte ținuturi, căci le au întocmite în toate satele, întrând și eșind, pe care scriu pentru fieșcare drum, la care loc merge; așisderea și la răspântiile ce pe drumuri sânt, cum și la tot ceasul, alți stâlpi cu însemnare de câte ceasuri mai sânt până la cel din nainte oraș. Și ori unde este vale mare, unde trebuie călătorul să-ș împiedece roata, iarăș este stâlp cu o roată zugrăvită și pusă pe piedecă, scriind că negreșit trebuie să împiedece. Pe aceste drumuri, numai acela poate perde drumul care

nu va fi știind nici o limbă evropenească. Și câte alte multe podoabe și fericiri obștești sânt, pe care nu le cunosc, din pricina grabnicii mele treceri. Din Tess am mers în satul Valizelee, unde puțin mai înainte să trece râul Tlat pe pod stătător, lung de 12 st., închis de amândoa părțile și învălit cu țigle. Și această toată greutate spânzură numai în meșteșug, căci este întemeiat numai la căpătâe, fără de a mai aveà vre-un stâlp în apă, în toată lungimea. Și în Zurich, p. 2, oraș mare în cetate, și foarte frumos, căruia îi mărește frumusețea curgerea printrânsul de trei gârle, din care cea dintâiu este gârla Limat, ce să trece pe un pod stătător foarte minunat. Apoi la mijlocul orașului curge balta Zurich, a căriia lungimea îi este ca de 12 ceasuri, și lățimea ca de 2. Această baltă îngustându-să la capul despre oraș, curge prin mijlocul orașului și să trece pe un pod atât de lung, lat și țeapăn, încât aciia este cea mai mare piață a orașului, unde șed mii de oameni, cumpărători și vânzători de toate felurimile, cum: legumi, poame, păsări, pâine, toate verdețurile, pescării și or ce lucruri obicinuesc de

aduc în piețe spre vânzare. Și bez această mulțime de oameni și lucruri, sânt și vre-o câteva prăvălii cu mărfuri, tot asupra acestui pod. Și la ceialantă margine de oraș, curge gârla Geele, ce să trece iarăș pe un pod stătător și bine lucrat, și fiindcă aceste 2 gârle sânt mari, au și deosebite canaluri. Și în scurt, acest oraș este unul din cele dintâi ale Elveții.

De aciia am mers în satul Alsteten, unde iarăș mi s'au întâmplat o vrednică de scris întâmplare. Coborând la birt, m'au întrebat un om de unde venim? Eu spuindu-i că dela Kronștat, el au prisosit: că dela Kronștatul din Transilvania, ce să hotărește cu Valahia? (Căci este Kronștat și în Rossia, și trebuiă să-i fac deosebire). Eu văzând că are știință gheograficească, am întrebat pe birtaș: Ce om este? El mi-au răspuns că este țaran plugar, și că au venit căci astăzi este zioa gazeturilor, și că să strâng unii de le cetesc; și că de vrem să le cetim, să întrăm în odaia obștii, unde întrând am găsit alți trei patru ca acela, cu foi de gazeturi în mână. Atunci m'au coprins gândurile, văzând că țeranii Elveții, vrând să

știe ce curge în lume, să strâng și cetesc gazeturi. Și cel ce m'au întrebat de unde viu, mi-au făcut destulă dovadă, că sau au cetit Gheografie, sau că de multe ori s'au uitat pe hartă. O! ce întristată aducere aminte! Căci în anul 1824, mergând la Cluj, Peșta și Mehadia, cu Dumnealui fratele Logofătul Manolache Băleanul, au primit o scrisoare dela cinstita Cațellaria Logofeții cei mari, asupra cării adressul eră: Cătră Dumnealui — — — la Mehadia, în ținutul Transilvanii. Din care să cunoaște că nici unul din cațellaristi nu au știut că Mehadia nu este în ținutul Transilvanii, cu toate că este și aproape de hotarele Valahiei, — iar Elvetul plugar, și peste patru împărății departe, au știut, care unde este, și cu care loc să hotăraște.

Apoi am mers în satul Dieticon, unde să isprăvește hotarul Cantonului Zurich, și începe al C. Argau, care coprinde lăcuitori 144.400 suflete, unde să trece gârla Riten. Baden, P. 1¹/₂, oraș măricel în cetate, lângă marginea gârlii Limat. Mellingen, P. 1¹/₂, oraș încungiurat cu cetate, unde să trece gârla

Reuss, pe pod stătător, mare și frumos. Lințburg, P. 1^{1/2}, oraș unde este mare fabrică de pânzeturi, unde să isprăvește Cantonul Argau, și să începe a lui Bern, care are lăcuiitori 294.500 suflete. Kalebberg, P. 1, unde să trece gârla Gros. Papirmile adecă moară de hârtie.

Bern.

De acia și până la Bern, cale ca de un ceas, să începe un drum frumos, cu deosebite spaleruri și alee, unde este și plimbarea oroșanilor, având la mâna stângă un deal foarte nalt și lung, drept oblit și brezduit. Și la dreapta de drum este aleaoa pentru plimbare, care alea și deal ține până a intra în oraș. Intru care întrând, să trece gârla Aar pe un pod de piatră foarte temeinic și frumos, având pe amândoaș părțile, în loc de parmaclâc, balcoane de her, a căruia lungime este ca de 30 st. Acest oraș Bern, pentru vre-o câte-va lucruri deosebite ce are, poate a să socoti ca un scaun al Elveții. Acia lăcuesc și toți elcii curților streine.

Este zidit pe o movilă foarte mare și naltă, care movilă puțin loc rămâne de nu să ocolește de gârla Aar, rămăind movila cu orașul întocmai ca un ostrov, având nălțime peste 50 st., socotindu-să din lumina apii, până în cel mai nalt loc al orașului, însă linie dreaptă în sus, iar nu strâmbă, căci așa poate fi și 150. La acest mai nalt loc al orașului este un turn cu ceasornic, ce are o mehanică prin care bate sferturile o statuă mică de om, și alte 8 statue să întorc împrejur. Iar în vârful clopotniții, bate ceasurile o statue mare, ca cel mai mare trup de om, îmbrăcat cu haine de her ca cele vechi romanești.

O plimbare de zioa și noaptea, fiind că o luminează cu felinare, foarte frumoasă și romanticească. Aceasta are copaci mulți și mari, în rând sădiți, și ramurile toate împreunate, apoi desupra tunși drept, văzindu-să întocmai ca un învăliș verde; așijderea și pe dedesupt, nalt ca 2 st., iar tunși, văzindu-să peste tot ca un tavan verde. Aceasta este în muchea dealului, unde pe jos este curgera gârlii, din care au cataract făcut, lungu ca de 30 st., ce înmulțește frumusețea plim-

bării, cu vederea cataractului și cu auzirea sgomotului. Și toată această nălțime este întemeiată cu un zid de piatră; și poate fi din lumina apii și până în vârf, la această plimbare, ca 35 st., nălțime. Dintr'această nălțime, la anul 1654 Mai 25, când într'acest loc nu erà plimbare, ci loc unde tinerimea învăța călăriia, au căzut tocmai jos cu calul dinpreună un propoveditor, anume Teobold Vaindepfen, și nu au murit, ci numai ș-au frânt un picior, și doftorindu-l, au mai trăit încă 6 ani tot propoveduind. Această întâmplare stă scrisă într-o piatră ce este zidită tocmai în locul întâmplării.

O Biserică catedrală, adecă Sobor, ce are o lucrare deosebită atât în năuntru, cât și pe afară. Intratul este prin trei uși, și la cea din mijloc și mai mare, este înprejuru-i sumă de trupuri mici de marmură, scoase afară din fața zidului, și toate din istoriile bisericesti, lucrate cu mare meșteșug. Turnul are atâta nălțime și lățime, încât sânt în năuntru multe lăcașuri de oameni. Au noao clopote, pe care trăgându-le cu meșteșug, nu fac numai sunete de clopote mari sau mici,

ei fac o armonie foarte plăcută urechilor, dinpreună jalnică și grozavnică.

Pe marginea gârlii este o acest feliu de zidire, încât ochii mei văzând-o, am hotărât că este vre un Palat, pentru a sa mărimă și frumoasă lucrare ce are pe dinafară, iar în năutntru sânt—mori.

Din cele deosebite lucruri, este și ulița cea mare pe care să urcă omul la mijlocul orașului, căci este lată ca de 10 st. și prin mijloc curge un râuleț de apă pe șanț de piatră, având și ulițele bine pardosite, și zidirile de amândoa părțile în linie. Și bez că ulița este atâta de lată, apoi și de amândoa părțile sânt zidirile pe stâlpi cu bolte, rămâind din stâlpi și până la ușile prăvăliilor loc de 1 st. și jumătate, care loc este pardosit cu lespezi de piatră, prin care umblă toți cei pe jos, căci sânt apururea curate și neploate. Orașul este tot luminat.

Magazie de tot felii de arme și tunuri, și vre-o câteva trupuri îmbrăcate cu acele haine de her romanești, dintră care unul este Berthold al 5-lea, Dux de Geringen, cel ce întâiaș dată au zidit orașul Bern în

anul 1191. — Așijderea și trupul aceluia ce au putrezit, iar numele în veci îi va fi nemuritor, adecă al lui Gulielm Tel, cel ce au fost pricina de au ajuns Elveția întru această mare fericire. Mulți împărați și crai mor dinpreună cu numele mării lor, iar al acestor făcători de bine obștești, în veci le rămân numele nemuritoare.

Cum și o mărime de zidire ce poate osteni pe cel mai sprinten tânăr, de va voi să o preumbe, unde au creșterea de copii sârmani, cu o orânduială foarte bună. Această facere de bine dela nici un oraș mare nu lipsește.

Altă zidire mare, unde au foarte adânc în pământ pivniță, și deasupra magazia orașului. Când zic zidire mare, să nu socotească cititorul că esteocolișul zidirii de 100 st., ci 4—5.

Dar birturile ce sânt pe la sate și orașe, cum le voi lăsa, făr'de a nu cuvântă pentru mărimea zidirilor, podoaba odăilor și curățenia așternuturilor ce sânt toate în paturi lucrate frumos, de lemn de mahon sau de nuc, pe roate de aramă și acoperite cu felurimi de perdele, unile de maldehi, altele de percal,

atârnate pe felurimi de lemne poleite, și în scurt, întocmai ca paturile acelor dame ce firește sânt curate, și au bani și gust. Și asemenea paturi nu au la un birt 3—4, ci 10—20, apoi mai proaste au întreite. Călătoriul, măcar vara, măcar iarna este foarte odihnit, pentru îmbunătățirea drumurilor și odihna lăcașurilor. De a sta un călător sau chiriaș mărfurilor măcar un sfert pentru răutatea drumurilor, aceasta este peste putință să se întâmple, în toate aceste părți de locuri ce am umblat, bez în pusta Ungarii. Iar pe la noi, am stat de multe ori, și cu poșta călătorind, nămolit în tină, de cu sară până a doua zi dimineața; cum și de multe ori am dormit pe scândură în odaia cărciumii, cu destul calabalâc de copii. Nu doar că și pe la noi nu s'ar fi putut face asemenea drumuri, și mai cu înlesnire, cum și birturi cu asemenea bune orândueli, — dar din doao pricini, cum am mai zis, nu s'au făcut. Din care, cea dintâiu este nestatornicia; căci în vreme de 24 ani, de 4 ori ne-am lăsat casele și tot avutul, fugind în străinătate, și când ne-am întors, am găsit toate desființate. Iar cea de al doilea este căci,

când să făcea chipzuirii și tocmeli de a să lucrà vre un ce obșteșe, în socoteala contractiilor, întâiaș condeiu cu meșteșugire să trecea banii ce trebuia să se dea la Domnie dar, ca să primească Domnul să se facă acel bun lucru, — în loc, și dela sine să fi jertfit o mică sumă de bani și toate chipurile de ajutoare, ca să poată a să slăvi, căci în zilele otcârmuirii Mării sale s'au întemeiat un ce folositor. Iar în Crăiia Bavarii să străduese cum să facă drumurile țării de fer, cu un așa meșteșug folositor, încât o greutate de încărcătură ce abia o ar trage 16 cai, să o tragă foarte ușor numai 2. Care meșteșug să și probăluște chiar în grădina împărătească dela Nimfenburg, unde am și mișcat 4 împreunate căruțe și încărcate cu bolovani de piatră, trăgând numai cu o mână foarte puțin, căci de așa fi tras cu toată puterea, așa fi fost silit să alerg, întrebuintându-mi puterea ca să le popresc.

Din Bern călătorind spre Geneva, am trecut prin Kemene, unde să trece gârla Zamp pe pod stătător, frumos și temeinic; Bibere, unde este hotarul Cantonului Bern de cătră

C. Freiburg, ce are lăcuiitori 67,800 suflete; Morat, p. 1 $\frac{1}{2}$, oraș lângă balta Morat, a căriia lungime este ca de 6 ceasuri, și lățimea 2, întru care intră gârla Broie. Apoi la piramida ce însemnează bătaia ce au câștigat Nația în anul 1476, care este naltă ca de 9 st. latul, grosul jos ca de 1 st. și sus mai puțin de jumătate în fieșcare parte, toată lucrată cu lespezi de piatră întregi, așezate una peste alta. De aciia în Avangi, p. 1. oraș; Enniee, unde sânt băi; Lusenț, hotarul Cantonului Freiburg de cătră C. Vod, a căruia lăcuiitori sânt 144,500 suflete. Aci să trece și gârla Broie pe pod de piatră boltit. Mudon, p. 1 $\frac{1}{2}$ oraș, și Losanna, p. 2, oraș mare în marginea bălții Genevii, căria îi zic și Leman, având lungime 30 ceasuri și lățime 8. Pe această baltă, bez alte multe lunturi mari și mici cu pânze, sânt și 3 vaporuri, și toate umblă din oraș în oraș, cu oameni călători și mărfuri. Și într'acest oraș nu sânt puține lucruri spre buna orânduială, adevărată luminare și, în scurt, obștească fericire. De aciia și până la vestitul oraș Geneva, tot drumul e pe marginea bălții cu alee, spaleruri,

vii, grădini, cu felurimi de foișoare și case domnești, pentru care și este cel mai frumos drum, întocmai ca în Italia. Din Losanna am mers prin Vadi, Preverege; într'aceste doao sate să trece râul Renoe. Morges, p. 1, oraș; apoi pe lângă 3 cetăți, Duli, și iar Duli, și Prangins; Nion, p. 1, oraș. Copet, oraș în cetate, unde este și hotarul Cantonului Vod de cătră C. Genevii, ce are lăcuitori 41,700 sf., Vergon, p. 1, oraș și Geneva, p. 1.

Geneva.

Acest oraș este destul de mare, dar casele cele mai multe sânt foarte vechi, având puține lucrute cu arhitectura cea noao. Este pus tocmai în colțul bălții, întru care, bez alte gârle și râuri ce intră, cea mai mare este gârta Ron, care eșind din baltă, curge prin mijlocul orașului în lățime ca de 60 st., și după ce intră în oraș, puțin mai la vale să împarte de un ostrov, pe care sânt zidiri orășenești; și la începerea zidirilor, la capul din sus al apii, -- este o mașină vestită, prin care urcă apa aproape de 30 st., împărțindu-o la

toate fântânile oraşului. Căci toate oraşele din Bern şi până la Geneva, sânt tot pe locuri nalte, iar nu şeţe sau în văi.

Intr'acest oraş este acel turn ce s'au zidit chiar de Iulie Chesar; aşijderea şi casa întru care s'au născut Ioan Iacov Russo, şi spre cinste-i, au o tablă mare, scrisă cu slove de aur, atârnată desupra uşii ce este în uliţă, şi spre ţinere-i de minte, au şi dat uliţii aceia numire: Uliţa lui Russo, unde ori când va merge cinevaş, trebuie sa găsească strein căutând la tablă şi scriind scrisele. Iată cum noroadele răsplătesc celor buni şi folositori cu vecinică slavă, — căci în câtă vreme va fi acea uliţă în fiinţă-i, oamenii tot vor alerga să-i vază lăcaşul întru care s'au născut, cu care să măreşte şi să înmulţeşte slava lui.

Este o soţietà de oameni învăţaţi, ce totdeuna să chipzuesc spre descoperirea şi înlesnirea meşteşugurilor, şi măcar pentru or care nou ce va puteà fi spre folosul obştii.

Au o mare Bibliothică obştească, aşijderea şi un Observatorium;

Cum şi Cabinet firesc, după cum la alte părţi am cuvântat.

Precum și adunare de lucruri din vechime, cum iarăș la alte orașe am însemnat.

Școală obștească pentru învățarea zugrăvelii.

Școală pentru scobitul în piatră, și într'alte metali.

Școală Universitate pentru tot cursul învățăturilor, unde am și lăsat pe Ștefan și Nicolae, fii mei, spre învățătură. Și fiindcă într'acest an am umblat numai pentru această trebuință, de aceia am cercetat toate chipurile ce au pe la Universități, Institutori și Pansioane, și îndrăsnesc să zic cătră părinții ce voesc să-ș trimiță copiii în țări streine spre învățături de carte și bune năravuri, să nu să mai înșale trimițindu-i în vârstă de 20—22 ani cu îngrijitori tocmiți, cum este obiceiul la noi, căci pentru multe pricini greșesc; ci să-i trimiță în Instituturile Impărătești, Crăești sau Naționalicești, ce sânt mai în toate Stăpânirile, când sânt în vârstă de 8 ani, făr'de nici o sfială și făr'de nici o grijă. Căci la aceste Instituturi sânt daseali pentru toate limbile cele mai trebuincioase și obicinuite, cum: franțozește, nemțește, elinește, latinește și italienește; așijderea și das-

căli de joc, de zugrăvit, de muzică și de a-ș învăța trupul cu oareș ce strudanie, și cea mai dintâi: de a câștiga tinerimea bune năravuri,—având orândueli cu acest feliu de mijloace, încât peste puțină este de a putea un copil să ia rele năravuri. Un copil de 8 ani, ce va intra într'un Institut, când va fi de ani 15, va fi destoinic să dea răspuns la întrebarea măcar or căruia profesor, asupra Grămăticiei, Ritoriciei, Poesii, Arithmeticii, Istoriei în parte, Gheografiei, Invățăturii credinții; din Filosofie, asupra Loghiciei, Metafisicii, Moralului; Algebrii, Gheometriei, Istoriei a toată lumea, Istoriei firești, Fisicii, Astro-nomii, Antichitatele și Esteticiei,—mai rămâ-indui destui 5 ani până la 20, de va voi să se facă un bun praviliaș, sau ostaș, sau doftor sau mathematic, sau politicoș, sau neguțetor. Și atunci, având temeiul învățăturilor și cu ale bunelor năravuri, poate, care va voi și va aveà mijlocul cheltuelii, să călătorească și într'alte împărății. Căci și această vedere de felurimea obiceiurilor a fieșcăruia nație nu este mică școală, măcar pentru or care om. Și iarăș zic, că nu pot aveà părinții nici

o grijă, fiindcă îi vor trimite în vârsta copilării; căci într'aceste mari lăcașuri sânt orândueli și odihne, cu mult mai presus decât chiar pre la casele noastre. Căci, bez învățătorii Dascăli, ce sânt încercați la învățăturile lor și bune năravuri, și pentru acele toate îngrijiri sânt Directori, Ieconomi, Doctori, slugi încercate, odăi foarte curate, așternuturile așijderea, învățătura, hrana și somnul cu orânduială, cum și slobozenia prin grădină spre jocuri la vreme hotărâtă. Și nu poate cinevaș zice că aceste îngrijiri și bune orândueli, că să păzesc numai la fii acelor de trepte nalte, sau la ai pământenilor numai; căci la aceste Instituturi, fiu măcar de Prinț, măcar de noblețe, măcar de cel mai prost om, toți într'un feliu învață, să hrănesc, și un feliu de îmbrăcăminte au; deosebire este numai la șederea mesii, căci pun pe cei mai silitori la învățatură și la virtute mai sus,— și pe cei împotrivă, de tot la vale. Așijderea și professorii care obicinuesc de au case mari cu grădini, prin orașe, dar mai mult pe la țară, care țin și alți trei patru dascăli, și primesc câte 30—40—50 copii la pansion.

adecă, cu tocmeală pentru învățături, buna creștere și hrană. Nici aceștia nu-i primesc de vârstă mai mare, ci mai vartos îi primesc mai lesne de 5 ani, decât de zece, zicând că, cu cât sânt mai mici, cu atâta mai multă înlesnire au de a să plămădi după ale lor învățături, ce le dau spre buna creștere. Iar noi îi trimitem într'o așa vârstă, în care nu numai sânt plămădiți, ci și copti destul, cu virtutile oamenilor casii. La aceste Instituturi și Pansioane am văzut mulți copii în vârstă de 6 și 7 ani, dela Englitera, dela America și Franția, și chiar dintr'aceste orașe, copii de părinți bogați, milionisti, și alții de trepte nalte. Nu cumvaș pe la acele locuri și crăii, nu au asemenea învățături, și mai bune? Nu cumvaș acei părinți bogați n'ar putea ținea în casă-le dascăli? Dar să cunoaște că așa au găsit-o că este mai spre folos: Austria să-i trimeată la Bavaria, și Bavaria la Austria; și asemenea fieș care ținut la altul, cum am văzut chiar din Paris Franțoz în Pesta, și din Brașov în Padua, și din Elveția în Bavaria. Și în scurt, or care părinte va voi să-ș trimită copilul în alte țări, trimită-l la

aceste Instituturi și Pasioane, când este în vârstă de 8 ani, ca când va fi în vârstă de 20 ani, să se bucure atât părintele, cât și chiar tinărul de dobândirea a bunei creșteri și a învățaturii. Eu de nu aș fi alergat atât de mult, și ajutat și de tovarășii ce am avut în călătorie, — și poci zice și oareșcare noroc, găsind pe un pământean cu deosebită râvnă de a slujî și a folosi omenirea și a-m primi copiii chiar în casa lui, mărturisindu-mi alți vechi prieteni, ce s'au întâmplat să-i găsesc în Geneva, ale acelu oroșan bune năravuri și râvnă, — poate m'aș fi întors cu copii cei mari înapoi. O asemenea îndemnare nu aș fi îndrăsnit nici odată să o fac, de ar fi fost numai cu a mea judecată; ci căci s'au întâmplat prin orașele prin care și pe la care să trimit copii de ai noștri, să întâlnesc Dascăli învățați și vestiți de ai noștri, și Professori streini, cum și serisori am văzut ale unora cătră alții, care toți adevărat îndemnează și povățuesc ca negreșit tinerimea să alerge în streinătate spre căștigarea învățăturilor și a virtutii, dar la vremea cea cuviincioasă și cu mijloacele cele mai bune, dându-și pentru toate cuvântul.

Aceste toate auziri și vederi m'au silit să fac cunoscut fraților compatrioți adevărul asupra acestui folos, zicând că părinții nu să cuvine să mai aibă altă grijă, decât dela vârsta carea copilul începe a vorbi, să înceapă a-i învăța în limba națională a citi și a scrie, deșteptându-i spre datoriile Catehismului legii, și oareșce învățătură într'acea streină limbă, prin care socotește că să va cuveni să auză tot cursul învățăturilor. Poate cinevaș va zice că, până la vârsta de 8 ani, ce va putea copilul învăța? La aceasta răspunz că, acest folos stă în mâna meșteșugului dascălului, și a părinților îndemnare și mijloc, căci eu destul m'am rușinat când am văzut în pansioane copii de 8 — 9 ani să știe ce n'au știut ai mei de 20 de ani, să vorbească, zic, trei limbi slobod și să aibă știință de Catehismul bisericesc atât, cât peste puțință ar fi fost să crez, de nu aș fi auzit, cum și mare propășire la toată începerea învățăturii.

Din Geneva pornind înapoi, nu am urmat tot acel drum, ci ca să văz mai multe locuri în ținutul Elveții, și acel vestit cataract al Renului, și ca să intru mai mult în Ducatul

Baden și în Crăia Virtemberg, am schimbat drumul din stația Morat, mergând prin Arberg, p. 1^{1/2}, oraș, unde să trece gârla Aar; Bioren, p. 1, oraș în marginea gârlii Aar, unde este și hotarul Cantonului Bern de către C. Solutur, a căruia locuitori sânt 47.800 suf.; Solutur, p. 1, oraș mare prin care merge gârla Aar tocmai prin mijloc, având poduri pentru comunicația oroșanilor; Vitlisba, oraș în cetate; Dermihle, cetate; Olten, p. 2, oraș în marginea gârlii Aar, ce să trece pe pod stător; Agrau, p. 1, oraș, întru care să lucrează fabrici de pânze; Vildeg unde este fabrică de stambe.

Acea tă mulțime de fabrici sânt în toate ținuturile evropenești, căci cu aceste fabrici fieșcare stăpânire își folosește norodul, de aceia fac și felurimi de ajutoare acelora ce întemeiază fabrici, iar nu împotriva, să le ia Domnii bani, pentru căci au fabrici. Mare pagubă este la o țară de a-ș scoate tot materialu nefabricarisit, vânzându-l în alte țări cu un prost preț, și apoi să-l cumpere iarăș cu preț de 30 ori mai mult. Mare pagubă este când o țară în veci cumpără toate lu-

crurile duprin alte țări, și acele nu cumpără nici un lucru fabricarisit dintr'aceasta, — cum este în ticăloasă Patria noastră, care are în lung 2 hotare, unul despre mează-zi, și altul despre mează-noapte, și pe amândoa în veci să exportarisește monedă, ne inportarisindu-se pe nici un hotar măcar un ban. Și prin cel despre mează-noapte exportarisece neguțitorii prin mărfurile dela Lipsia și Paris, iar prin cel despre mează-zi, milostivii Domni, prin arendele domniilor.

O! prea puternice Părinte al tuturor noroalelor! Nici odată nu o să se ridice deasupra neamului Românesc acest nor întunecos, plin de răutăți și de chinuri? O! prea bunule stăpâne! Nu o să fim izbăviți odată de toate nevoile? Nu o să ne învrednicim să vedem o rază de lumină, care să ne îndrepteze spre obșteasca fericire? Dar ce zic? — rază? — Iată întreagă lumină s'au arătat de cătră prea Îndurătoriu Dumnezeu trimisă, prin prea puternicul Protector și Apărătoriu al Patrii noastre, carele așteaptă dela noi numai o mică și ușoară urmare, — Unirea, zic, — cea spre fericirea obștii, căci după

aceasta vin toate fericirile; iar fără de aceasta, nici un bine în lume nu să întemeiază; și căci în obșteasca fericire va găsi fieșcare pe a sa, iar în parte numai străduindu-ne, avem destule pilde: că ne-am perdut slava, starea și cinstea, ajungând și în hula lumii. Unirea spre folosul obștii ne ferește, Unirea slăvește, Unirea întemeiază tot binele. După aceasta alergând, fraților! să o îmbrățișăm, ea prin fapte să ne cunoaștem că am vrut, dar n'am putut să slujim Patrii!

Din Vildeg am mers în satul Absburg, unde sânt băi. Bruk, p. 1 1/2, oraș mare în marginea gârlii Aar. De aciia puțin mai înainte să trece gârla Réius pe pod stătător, și Baden, p. 1 1/2, unde să trece gârla Limat. Aceste 3 mari gârle Aar, Réius și Limat, să împreună la un loc, puțin mai înainte de satul Vening și de acolo merg împreunate până să varsă în Rin, lângă satul Koplend. Apoi în Kaiserstul, p. 1, oraș frumos în marginea Rinului, unde este hotarul Elveții de către Ducatul Baden, trecându-se Rinul pe pod stător, foarte mare și țepăn, unde

aproape de capul podului cel despre Baden, este un turn de cetățue zidit din vremea Romanilor. De aciia în Naesteten, pentru vederea acelu vrednic de mirare cataract al Rinului, pentru care aleargă oameni din toate părțile lumii, și mai vârtos Franțozi și Englezi. Am zis minunată, căci nici cu condeiul, nici cu zugrăveala nu poate cineva să-i facă arătare și descriere, în cât cel ce îl va vedeà zugrăvit, sau îi va citi descrierea, să poată a-l petrece cu simțirea, întocmai cum când l-ar vedeà cu ochii.

Cale de un ceas departe începe a să auzi un zgomot cu o oareș care duduială, ce se pricinuiăște din răpedea aruncătură a Rinului; dar aceasta este nimic, pe lângă mirarea și sfiala cu plăcere ce coprinde pe om, când vine lângă aruncătură-i și împotrivă-i și vede că dintr'o nălțime de 10 st. și lățime 35, să aruncă apa jos, fiind strâmtorată din partea dreaptă de un munte de piatră asupra căruia este zidită o cetățue, și în veci toată zidirea să cutremură; și din stânga, de alt munte mare, pe care sânt 4 fabrici de tabac, arpăcaș, făină și de fer, unde aruncând acea

piatră din care să face fierul și fierbând mai cu mult zor decât la fabrica de sticlă, să face un material curgător, din care torn și lucrează or ce felurimi voesc. Printr'acești 2 munți curgând gârla Rinului în lățimea ce am zis, și având tocmai la muchea mărginii, unde cade apa, alte 2 colțuri de piatră ce es din lumina apii ca de 3 st., — să desparte curgerea în trei limbi, tocmai în locul repeziciunii și căderii, unde strâmtorându-să curgerea apii, ia o iuțeală grozavnică și nerețută la cel ce nu au văzut-o; acia să pricinuește acel înfricoșat sgomot, și jos în căderea apii, ne mai văzindu-se curgere de gârlă, ci în toată lățimea o albă spună ca zăpada umflată și prin repeziciune aruncată foarte departe. Și de jos, iară din pricina loviturii în apă cu așa iuțeală, să rădică un nor întrupat de acele mărunte stropituri peste toată acea lățime, stând în veci acel nor în văzduh, predidind totdeauna alte stropituri pe cele ce cad. Și această priveală iarăș își are vremea, căci este de 10 ori mai pre sus de a o vedeà cinevaș spre sară, când lăvesc razele soarelui în tot cataractul; din

care pricină să prevede și să cupoaște cât de mare și nalt este acel nor pricinuit de stropituri, și acea spumă ce este pe la locuri groasă și pe la alte suptire, petrecând-o iarăș razele soarelui, face o vedere, pe care eu n'am putere de a o descrie. Cum și frumusețea și plăcerea este nespūsă, când va vedea-o cinevaș noaptea, iarăș când luna va fi luminoasă și va lovì împotriva cataractului; atunci crez că nu să va găsi om, care cu mulțumita sa să poată a să depărtà de această vedere. La anul 1805, în vremea verii, când gârla au fost mai mică, au îndrăsnit unul de s'au dus cu o cruce și au pus-o în vârful unui colț de piatră dintră acele doao ce am zis. Și estim vara, iarăș în vremea micșorării gârlii, din câți au mers acolo, o Franțoză au îndrăsnit de s'au dūs la cea mai de aproape stană de piatră. De a merge până la acele 2 pietri, când apa este mică, (căci când va fi puțin măricică, adecă mai în sus de genunche, de a merge nu e lucru omenesc), nu are trebuință de vr'o deosibită putere, ci de necontenită îndrăzneală, căci când aceasta va pierde-o pu-

piatră din care să face fierul și fierbând mai cu mult zor decât la fabrica de sticlă, să face un material curgător, din care torn și lucrează or ce felurimi voesc. Printr'acești 2 munți curgând gârla Rinului în lățimea ce am zis, și având tocmai la muchea marginii, unde cade apa, alte 2 colțuri de piatră ce es din lumina apii ca de 3 st., — să desparte curgerea în trei limbi, tocmai în locul repeziciunii și căderii, unde strâmtorându-să curgerea apii, ia o iuțeață grozavnică și neerezută la cel ce nu au văzut-o; acia să pricinuește acel înfricoșat sgomot, și jos în căderea apii, ne mai văzindu-se curgere de gârlă, ci în toată lățimea o albă spună ca zăpada umflată și prin repeziciune aruncată foarte departe. Și de jos, iară din pricina loviturii în apă cu așa iuțeață, să rădică un nor întrupat de acele mărunte stropituri peste toată acea lățime, stând în veci acel nor în văzduh, predidind totdeauna alte stropituri pe cele ce cad. Și această priveală iarăș își are vremea, căci este de 10 ori mai pre sus de a o vedeà cinevaș spre sară, când lăvesc razele soarelui în tot cataractul; din

care pricină să prevadă și să cupoaște cât de mare și nalt este acel nor pricinuit de stropituri, și aceea spumă ce este pe la locuri groasă și pe la alte suptire, petrecând-o iarăș razele soarelui, face o vedere, pe care eu n'am putere de a o descrie. Cum și frumusețea și plăcerea este nespusă, când va vedea-o cinevaș noaptea, iarăș când luna va fi luminoasă și va lovi împotriva cataractului; atunci crez că nu să va găsi om, care cu mulțumita sa să poată a să depărtă de această vedere. La anul 1805, în vremea verii, când gârla au fost mai mică, au îndrăsnit unul de s'au dus cu o cruce și au pus-o în vârful unui colț de piatră dintră acele doao ce am zis. Și estim vara, iarăș în vremea micșorării gârlii, din câți au mers acolo, o Franțoză au îndrăsnit de s'au dus la cea mai de aproape stană de piatră. De a merge până la acele 2 pietri, când apa este mică, (căci când va fi puțin măricică, adecă mai în sus de genunche, de a merge nu e lucru omenesc), nu are trebuință de vr'o deosibită putere, ci de necontenită îndrăzneală, căci când aceasta va pierde-o, pu-

țerea nu îl va folosi, fiind că într'o clipă va fi aruncat în râpă, ne mai cunoscându-să nici bucățică din trupu-i, — căci fieșcare lovitură de o stropitură să socotește ca de un glonț. Și iarăș zic, că este într'un zădar să mă silesc de a-i face întocmai cunoscută acea priveală.

De aciia am mers în Șafhausen, p. $\frac{1}{2}$, oraș mare și scaun al Cantonului, al căruia lăcuiitori sânt 26,000 suflete.

Aceste 9 Cantoane prin carne am

trecut au suflete	1,028,100
Iar cele lante 14	755,700
Adunându-se suflete peste tot .	<u>1,783,800</u>

Aceștia lăcuesc pe un loc mai mult pietros și îndoit munți decât câmp, și mai mic de jumătate decât Țeara Rumânească. Acum judece fieșcine, când această Nație ce lăcuește pe un așa roditor pământ, ar avea o dreaptă, oțăr-muire, cât s'ar cuveni să-i fie populația?

Apoi am mers în Bisengen, Darfingen, Randek, Gotnatingen, Riedern, Singen, Steti-gen, Nentigen și Stokau, p. 1, oraș; Iverlingen, p. 1, oraș în marginea bălții Boden; Merburg, oraș mare în marginea bălții M.

dorf, p. 1^{1/2} oraș; Ebah, Stadel, Altausen, într'aceste 2 sate este hotarul Ducatului Baden de cătră Crăia Virtemberg. Vederea acestii micșori stăpâniri ce nu cuprinde mai mult loc decât acele 5 județe de peste Olt, și nu-i lipsește nici un feliu de fericire din câte am văzut pe la cele mai mari împărății și crăii,—această vedere zic, mai mult m'au îndemnat să însemnez toate câte văd, și să am temeinică nădejde că Patria noastră poate cu mult mai mult a să ferici, fiindu-i ținutul mai mare și pământul din fire bogat. Vitele ale acestui ținut sânt mari și bine îngrijite. Sămănăturile tot acelea, așijderea și poamele. Culesul viilor la câte patru aceste ținuturi, Elveția, Baden, Virtemberg și Bavaria, să începe dela 5 până la 10 Octomvr.; iar făta-ciunea oilor în toate aceste ținuturi este cu o deosebită bună orânduială, căci de primăvara de când încep a făta, și până acuma în 20 Noemvr. când mă aflu iarăș în Vienna, neconținut am văzut peste câmpuri oi cu miei fătați de fieșcare zi. Aceasta nu este urmare a firii dobitoacelor, ci meșteșugirea sătenilor, și pentru folosul și mulțumirea acelora ce

țerea nu îl va folosi, fiind că într'o clipă va fi aruncat în râpă, ne mai cunoscându-să nici bucățică din trupu-i, — căci fieșcare lovitură de o stropitură să socotește ea de un glonț. Și iarăș zic, că este într'un zădar să mă silesc de a-i face întocmai cunoscută acea priveală.

De aciia am mers în Șafhausen, p. $\frac{1}{2}$, oraș mare și scaun al Cantonului, al căruia lăcuiitori sânt 26,000 suflete.

Aceste 9 Cantoane prin carne am

trecut au suflete	1,028,100
Iar cele lante 14	755,700
Adunându-se suflete peste tot .	<u>1,783,800</u>

Aceștia lăcuesc pe un loc mai mult pietros și îndoit munți decât câmp, și mai mic de jumătate decât Țeara Rumânească. Acum judece fieșcine, când această Nație ce lăcuește pe un așa roditor pământ, ar avea o dreaptă, otcârmuire, cât s'ar cuveni să-i fie populația?

Apoi am mers în Bisengen, Darfingen, Randek, Gotnatingen, Riedern, Singen, Stetingen, Nentigen și Stokau, p. 1, oraș; Iverlingen, p. 1, oraș în marginea bălții Boden; Merburg, oraș mare în marginea bălții; Mar-

dorf, p. 1 $\frac{1}{2}$ oraș; Ebah, Stadel, Altausen, într'aceste 2 sate este hotarul Ducatului Baden de cătră Crăiia Virtemberg. Vederea acestii micșori stăpâniri ce nu cuprinde mai mult loc decât acele 5 județe de peste Olt, și nu-i lipsește nici un feliu de fericire din câte am văzut pe la cele mai mari împărății și crăii,—această vedere zic, mai mult m'au îndemnat să însemnez toate câte văd, și să am temeinică nădejde că Patria noastră poate cu mult mai mult a să ferici, fiindu-i ținutul mai mare și pământul din fire bogat. Vitele ale acestui ținut sânt mari și bine îngrijite. Sămănăturile tot acelea, așijderea și poamele. Culesul viilor la câte patru aceste ținuturi, Elveția, Baden, Virtemberg și Bavaria, să începe dela 5 până la 10 Octomvr.; iar fătăciunea oilor în toate aceste ținuturi este cu o deosebită bună orânduială, căci de primăvara de când încep a fătă, și până acuma în 20 Noemvr. când mă aflu iarăș în Vienna, neconținut am văzut peste câmpuri oi cu miei fâțați de fieșcare zi. Aceasta nu este urmare a firii dobitoacelor, ci meșteșugirea sătenilor, și pentru folosul și mulțumirea acelora ce

vor voi să aibă carne de miel totdeauna. Portul este întocmai ca în Elveția, adică: pălărie, roe (o haină până la genunchi), veste, cămașă pantalon lungi, cisme; iar muerile în cap au ca un chip de căiță cu pervaz lat pentru soare, cămașă, rochie și un spențer negru, ce are împreunat și o legătură de gât, rămânind mânecile cămășii și pieptul afară din spențer, scrobotă cu scrobeală albastră. Iar cele ce sânt prin orașe, sânt îmbrăcate ca fieșcare damă din noblețele. Școale nu au numai prin orașe, ci negreșit prin toate satele. Pământul din natură este sărac, fiind iarăș cam pietros și nisipos; dar neconținuta îngrijire îl preface în roditor. Cum și în crăiia Virtemberg întrând, asemenea am văzut toate urmându-să spre fericire obștească și podoaba locului, și locul oareș ce mai bun; căci am văzut nu numai brazi, ci și alte felurimi de copaci, și din toate să cunoștea că pământul este mai dumestnic, nefiind și dealuri neconținute. Și fiind că în vremea ce mă aflam pe aceste locuri, eră în 10-lea Octomvr., n'am putut vedea peste câmpuri alte sămănături, decât cartofi, varză, broșbe, ridichi, gulii,

sfecele; și din poame, mere, pere și prune, cum și fânul cel sămănat. Dar după potriveala climii și după locurile cele încă neogorite, să cunoștea că au toate sămănăturile cele din vecinătate, prisosindu-să după a mea părere munca pământului, că este mai mult adusă la desăvârșire. Iar locurile prin care am călătorit sânt aceste: Taldorf, Oberțel, Oterloch, Ravenburg, p. 1. oraș, Aeligekraif, Altdorf, cetățue într'un loc foarte nalt, de unde zic că să vede Strasburg, ce este hotar al Franții de cătră ducatul Baden, pe gârla Rinului; Vaingarten, Banefurt, Steklin, Bertaitte, Forst, Aintiren, Arnah, Rineldingen, Sfingen, Burțah, p. 1., oraș, Baiers, Frauenlot, orășel, Dreherg, Antrah. Intr'aceste 2 sate este hotarul Virtemberg de cătră Bavaria. Și am mers prin Fertofen, Herfeld, Folkerțofen, Menipgen, p. 1, oraș mare. Ungerausen, Erkhaim, Oberkamlah, Oberauerbah, Mindelhaim, p. 1, oraș mare, Kirhdorf, Vidergetingen și Buhloe, p. 1, oraș. Aciia am dat în drumul cel mare, care s'au scris mai nainte. Iar dela Minhen călătorind spre Vienna, m'am abătut numai la Orașul Passau pentru

frumusețea ce am auzit că are; căci este tocmai în colțul ce face gârla Innunde întră în Dunăre, care fiind-că este mai iute decât curgerea Dunării, tae Dunărea de curmeziș până la malul cel din potrivă. De aciia, întorcându-mă drept în Vienna, și ne mai având ce alta a serie despre călătorie, am gândit că trebuie să mă socotesc ca un vinovat, când nu voi isprăvi cuvântând și de al doilea oară viețuirea cea liniștită a Vienezilor, frumusețea a multelor plimbări de prin prejurul Viennii, și cea de pururea luminație de cu sara până în zio, ce este în toată grădină ce împrejură cetatea Vienna.

Și căci nădejdea este nedespărțită de tot omul ce să află încă pre pământ, această nădejde având și eu, mă bucur nădăjduind, că negreșit va veni vreme întru care Patria mea, nu zic, în puțini ani, să se sămuiască întocmai cu orașele cele mari ce am văzut, ci măcar pasul cel dintâi să se facă, ce aduce toate noroadele spre fericire, carele pas este unul și numai, unirea spre folosul obștii, ce de multe ori am cuvântat.

**Arătare despre cele ce să coprind
în călătoria ce am făcut în anul 1824,
1825, 1826.**

	F.		F.
Braşov	9	<i>Cuvântări deosebite</i>	58
Făgăraş	13	<i>Cuvântări deosebite</i>	68
Avrie	14	Clasi	69
Sibii	15	<i>Cuvântări deosebite</i>	71
Sas-Sebeş	17	Folx-Garten	71
Beligrad	17	Paradais-Garten	72
Torda	18	Prater	72
Clujul	18	Belvedere	74
Oradia mare	20	Şeabrun	80
Peşta	23	Laxenburg	85
Buda	29	Au-Garten	88
Naidorf	31	Dornbah	89
Raab	32	Kalenberg şi Leopoldberg	90
Viselburg	32	Baden	91
Agenburg	33	Elenatal	91
Pojunu	33	<i>Cuvântări deosebite</i>	92
<i>Cuvântări deosebite</i>	34	Ailvagen	119
Beciul	36	Graţ	123
<i>Cuvântări deosebite</i>	38	<i>Cuvântări deosebite</i>	124
<i>Cuvântări deosebite</i>	40	Larbah	125
Faceri de bine	51	Trieşti	126
Spitaluri	53	Vaporul	129
Şcoale	56		

	F.		F.
Veneția	133	Minhen	185
Padua	142	Biblioteca	188
Vițenția	144	Icoane și Cadre	190
<i>Cuvântări deosebite</i>	145	Grădinile	193
Verona	147	Școale, Spitaluri și	
Breștia	150	altele	197
Milanu	150	<i>Cuvântare deosebită</i>	200
<i>Cuvântare deosebită</i>	153	<i>Cuvântări deosebite</i>	208
Pavia	157	<i>Cuvântări deosebite</i>	210
Cremona	158	Bern	216
Mantua	159	Birturile	220
<i>Cuvântare deosebită</i>	160	Losana	223
<i>Cuvântare deosebită</i>	163	Geneva	224
<i>Cuvântare deosebită</i>	169	Universitate	226
Linț	181	<i>Cuvântare deosebită</i>	231
<i>Cuvântări deosebite</i>	182	Cataractul Rinului	235

Explicarea câtorva cuvinte.

- Arătare = reprezentație teatrală.
- Avrie = Avrig, sat ordinară săsesc, astăzi românesc, în comitatul Sibiu. Locul de naștere al lui Gheorghe Lazăr.
- Chioroș = Crișul.
- Clasi = „grădina ce este împrejurul Vieni”. Pronunțarea germană a cuvântului francez *glacis*, termen de fortificație, arătând vechiul teren liber împrejurul cetății Viena, actuala Ringstrasse.
- Comit, comiți = cometă.
- Croază = *croisé*, stofă țesută „en croisé”.
- Crontali = Kronthaler, monedă de argint, taler.
- Cumbară = obuz, bombă mare
- Gerah = chirurg.
- Eleiu = ambasador, ministru plenipotențiar.
- Fildeș (animal) = elefant(?).
- Frații de milă = Barmherzige Brüder, ordin călugăresc.
- Havuz = „un loc zidit, cu apă întrânsul”.
- Infățișare = reprezentație teatrală.
- Ipat = idem, deasemenea.
- Iraclia = Herculenum.
- Losterie = cuvântul italianesc *osteria*, ospătărie, cărciumă.
- Meimarbașa = arhitect, arhitect, șef.
- Muere cu bună viețuire = *sage-femme*, moașă.
- Mufluz = ruinat, căzut în faliment.
- Nastrapă = vas de băut, cană.
- Natenet = Nagy-Enyed.
- Numit = renumit, (om) cu renume.
- Poli efsit = politicos, amabil.
- Pombia = Pompei.
- Raismarc = Reussmarkt, rom. Miercurea, târgușor săsesc-românesc.

Roșova = Orșova.

Șadârvan sau șadrivan = „heleșteu foarte mic, zidit împrejur cu piatră sau cu cărămidă, din care cu meșteșug să arunce apa în sus”, fântână arteziană.

Șălar = șelar, fabricant de harnașamente.

Set, seturi = „seturi se cheamă un deal săpat cu o scară, și în loc de treaptă îngustă, sânt late de stân-

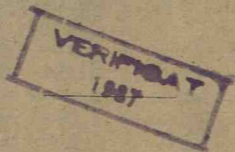
jini puțini sau mulți, și alții spre a nu cădea pământul, zidesc cu zid, alții cu brazdă”.

Tarsană = șantier, unde se lucrează corăbiile.

Țfanțih = sfaț, *Zwanziger*.

Thirsie = Friedr. Wilhelm Thiersch, profesor la München, fondatorul studiilor filologice în Bavaria.

Uța = Ucea, sat românesc în comitatul Făgărașului.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA POPULARA SOCEC

va cuprinde:

1. Toți autorii români vechi și noi în ediții, și prescurtate și complete, cu studii biografice și critică.
2. Toate capodoperele literaturilor străine, vechi și moderne, traduse din original, de unii din **cei mai însemnați scriitori** contemporani.
3. Culegeri din literatura poporană și frumoasă, românească și străină.
4. Cărți distractive de pe toate terenurile.
5. Cărți de literatură, știință și artă pentru tinerime.
6. Mici tratate despre deosebite îndeletniciri omenești.
7. Mici tratate, frumos scrise, în care se va sintetiza cunoștințele despre cestiunile mai însemnate din **știință, artă și istorie.**

Toate operele literare sint însoțite de analize explicative și revăzute de oamenii competenți, așa că, din acest punct de vedere, această publicațiune se deosebește de toate celelalte publicațiuni de până acum.

Prețul 30 bani	numărul simplu
„ 55 „	„ dublu
„ 80 „	„ triplu
„ 1 leu	„ cadrublu

„Biblioteca Populară Socec“
se găsește de vânzare la toate Librăriile și
depozitarii de ziare din țară.

NUMERE APĂRUTE:

No.	L. B.	No.	L. B.
1.	1877, Schițe din Războiu, de Em. Gârleanu	36.	Sicilia—Mesina, descriere de călătorie, trad. de A. Mândru . . . . .
2.	Poezile Văcăreștilor, cu un studiu de Al. Odobescu	37.	Dreptatea mării (nuvele), trad. din grecește de Kostopol . . . . .
3.	Morărița lui Alarcon, trad. de Nicolae I. Bazilescu	38.	A fost odată, povești în versuri de St. O. Iosif . . . . .
4.	Facerea lumii, povestire de Ion Dragoslav	39—40.	Îmbunătățirea soartei țărănilor, cuv. de M. Kogălniceanu . . . . .
5.	Poezii de Corneliu Moldovanu	41.	Povestea copilăriei, amintiri de Ion Dragoslav . . . . .
6.	Antigona, traducere din grecește, de M. Dragomirescu	42—44.	Cântece din popor, cu note, culese de P. Ciorogariu . . . . .
7.	Halima sau O mie și una de nopți, tradusă de Ion Barac, revăzută de Em. Gârleanu	45—46.	Noi și vechi, schițe și nuvele de I. A. Bassarabescu . . . . .
8.	Povestiri alese, de Cehov, traduse de N. Dunăreanu	47.	Poezii, de Ion Minulescu . . . . .
9—10.	Povestirile lui M. Eminescu	48—50.	Unirea — 24 Ianuarie 1859, cu un prim articol: Cuza-Vodă de Petru Rășcaiu, și numeroase portrete . . . . .
11—12.	Nevestele Artiștilor (Les femmes d'artistes), traducere de Em. Gârleanu	51.	Eden Anto, povestiri de A. Fogazzaro, traducere din italianește de D. Tomescu . . . . .
13.	Pentru Sceptru (Pour la Couronne)	52.	Cuvînt ținut la deschiderea cursului de Istorie națională de M. Kogălniceanu . . . . .
14.	Teatru pentru băieți	53.	Snoave de P. Dulfu . . . . .
15.	Platra-Corbului.—Soveja de Al. Russo	54—55.	Punga de Em. Gârleanu . . . . .
16.	Băiatul lui Moș-Turcu, nuvele de Al. Cazaban	56.	Stăpînea odată de Delacrancea . . . . .
17—18.	Mincinoasă carte de vânătorie, de Al. I. Odobescu	57.	Andromaca, tragedie, tradusă de D. Nanu . . . . .
19.	Teatru Școlar pentru fete, de Eufrosina Ion Adam	58—60.	Ziarul unui pierde-vară, de G. Coșbuc . . . . .
20.	Istoria lui Ștefan Vodă cel Mare și cel Bun de P. Ispirescu	61.	Aripi negre, poezii de Donar Munteanu . . . . .
21—24.	Calendarul literar și artistic pe 1909	62.	Viața animalelor, traducere de Dr. Duscian . . . . .
25.	Desrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țărănilor, cuvântări de M. Kogălniceanu	63.	Carmen Saeculare, de D. Anghel și St. O. Iosif . . . . .
26—27.	Teatru pentru copii, de I. C. Lunčan și G. D. Mugur	64—67.	Petru și Ioan, roman de Guy de Maupassant, traducere de N. N. Beldiceanu . . . . .
28.	Iluzii pierdute (schițe) de Mihail Kogălniceanu	68—71.	Discurs ținut în Câmpia Libertății, la Blaj de S. Bărnuf . . . . .
29—30.	Parmeno de Publiu Terențiu Africanul, traducere de George Coșbuc	72.	Nuvele din Război de Guy de Maupassant, traducere de A. Mândru . . . . .
31.	Idile Spulberate, de Antonio Fogazzaro, traducere din italianește de D. Tomescu	73.	Camoens, Poem dramatic într'un act de Fr. Halm, traducere de D. Anghel și St. O. Iosif . . . . .
32—34.	Vlăicu Vodă, Dramă în versuri de Alexandru Dapila	74.	Napoleon III, împăratul Protector, de I. S. Floru . . . . .
35.	Ivan Prostul (poveste) traducere din rusește de G. Carp		